

	<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

TURINYS

1	SANTRUMPOS	6
2	SANTRAUKA	6
3	BENDROSIOS NUOSTATOS	8
4	VARTOJAMOS SĄVOKOS	11
I.	TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ LIETUVOJE APŽVALGA	
	15	
5	TURIZMO IR KURORTŲ SEKTORIŲ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ SĄVADAS	15
6	TURIZMO SEKTORIAUS GALIMYBIŲ STUDIJOS IR KITI DOKUMENTAI	20
II.	TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO (APLINKAI IR (AR) SVEIKATAI) VERTINIMO ESAMOS SITUACIJOS LIETUVOJE APŽVALGA	33
7	PLANŲ IR PROGRAMŲ PASEKMIŲ APLINKAI IR VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMAS	34
8	PLANUOJAMOS ŪKINĖS VEIKLOS POVEIKIO APLINKAI IR POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMAS	38
III.	TURIZMO APSAUGOS SEKTORIAUS STRATEGIJŲ PVSŲ	40
9	BENDRIEJI DUOMENYS	40
10	REKOMENDACIJOS DĖL TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMO DALYVIŲ	45

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

11	REKOMENDACIJOS DĖL DUOMENŲ, LITERATŪROS ŠALTINIŲ APIE PRIEMONIŲ GALIMĄ POVEIKĮ VISUOMENĖS SVEIKATAI IR SVEIKATĄ LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ ĮTAKĄ ŽMONIŲ SVEIKATAI PAIEŠKOS, PATIKIMUMO IR PRITAikomUMO ĮVERTINIMO IR PANAUDOJIMO, ATLIEKANT TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMĄ	48
11.1	Literatūros, duomenų šaltiniai	48
11.2	Duomenų patikimumo ir pritaikomumo įvertinimas bei panaudojimas	51
IV.	REKOMENDACIJOS VISIEMS TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMO ETAPAMS (ATRANKA; VERTINIMO APIMTIES NUSTATYMAS; POVEIKIO IR (AR) RIZIKOS SVEIKATAI NUSTATYMAS; ATASKAITOS, IŠVADŲ IR REKOMENDACIJŲ PARENGIMAS; MONITORINGAS)	55
12	BENDRIEJI DUOMENYS	55
12.1	PVSV etapai ir modelis	55
12.2	Pagrindinės PVSV veiklos	56
12.3	PVSV koncepcija	57
13	TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ PVSV ATRANKA	60
14	PVSV PROGRAMA	63
14.1	Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo tikslai	67
14.2	Vertinami TSSD sprendiniai	68
14.3	PVSV ribos	73

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

14.4	Interesų grupės	76
14.5	PVSV organizavimas	77
14.6	Taikomų PVSV metodų nustatymas	79
14.7	Reikalavimų PVSV ataskaitai nustatymas	80

V. REKOMENDACIJOS GREITO (APŽVALGINIO) IR IŠSAMUS TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMO ATLIKIMUI **81**

15 PRELIMINARUS VERTINIMAS **81**

16 APŽVALGINIS POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMAS **83**

16.1 Informacijos surinkimas ir įvertinimas **83**

16.2 Konsultacijos su interesų grupėmis **88**

16.2.1 Organizavimas **88**

16.2.2 Seminaro darbotvarkė **89**

16.2.3 PVSV seminaras **90**

16.2.4 Interesų grupių pasiūlymų įvertinimas **95**

17 IŠSAMUS PVSV **96**

17.1 Išsamaus PVSV programos aspektai **97**

17.2 Išsamaus PVSV veiklos **97**

17.2.1 Esamos visuomenės sveikatos padėties apžvalga **98**

17.2.2 Poveikio visuomenės sveikatai duomenų šaltinių apžvalga **103**

17.2.3 Neigiamų poveikių rizikos vertinimas **108**

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

17.2.4	TSSD sprendinių tobulinimo rekomendacijos	111
18	PVSV ATASKAITOS PARENGIMAS	112
19	DALYVAVIMAS TVIRTINANT STRATEGIJĄ	115
20	STEBĖSENOS IR ĮVERTINIMO REIKALAVIMAI	116
21	LITERATŪROS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	117

PRIEDAI

1. PVSV informacijos šaltiniai Lietuvoje.
2. TSSD PVSV atrankos lentelė.
3. Preliminaraus PVSV klausimynas.
4. Recenzijos.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

1 SANTRUMPOS

LR	Lietuvos Respublika
MR	Metodinės rekomendacijos
PAV	Poveikio aplinkai vertinimas
PSO	Pasaulinė sveikatos organizacija
PŪV	Planuojama ūkinė veikla
PVSV	Poveikio visuomenės sveikatai vertinimas
SAM	Sveikatos apsaugos ministerija
SPAV	Strateginių pasekmių aplinkai vertinimas
TD	Turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos
TSSD	Turizmo sektoriaus strateginiai dokumentai

2 SANTRAUKA

Galutinė ataskaita parengta vadovaujantis pirkimo–pardavimo sutartimi Nr.

SHLPC2012/45/12086 (toliau – Sutartis). Šioje ataskaitoje pateikiama Sutarties techninėje užduotyje nurodyta informacija:

- Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų Lietuvoje apžvalga;
- Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio (aplinkai ir (ar) sveikatai) vertinimo esamos situacijos Lietuvoje apžvalga;
- Rekomendacijos visiems turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo etapams (atranka; vertinimo apimties nustatymas; poveikio ir (ar) rizikos sveikatai nustatymas; ataskaitos, išvadų ir rekomendacijų parengimas; monitoringas);

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- Rekomendacijos dėl turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo dalyvių;
- Rekomendacijos dėl duomenų, literatūros šaltinių apie priemonių galimą poveikį visuomenės sveikatai ir sveikatą lemiančių veiksnių įtaką žmonių sveikatai paieškos, patikimumo ir pritaikomumo įvertinimo ir panaudojimo, atliekant turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimą.
- Rekomendacijos greito (apžvalginio) ir išsamaus turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo atlikimui.

Galutinėje ataskaitoje pateiktos rekomendacijos turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikį visuomenės sveikatai vertinti atitinkamai nacionaliniams, regioniniams ir vietos lygmens sveikatos strategijų tikslams, uždaviniams ir įgyvendinimo priemonėms.

Pateiktos preliminarus (angl. *desktop*); apžvalginio arba spartus (angl. *rapid*) ir išsamus (agl. *comprehensive*) poveikio visuomenės sveikatai vertinimo rekomendacijos gali būti taikomos turizmo sektoriaus teisėkūros iniciatyvoms ir atskirų aplinkos sektorių strateginių dokumentams vertinti. TSSD PVSV rekomenduojamas metodas yra visuotinai pripažintas Mersisaido sveikatos vertinimo vadove (Scott-Samuel, A.; Birley, M.; Ardern, K. The Merseyside Guidelines for Health Impact Assessment: Second Edition, 2001). Pateiktas metodas orientuotas į sveikatos determinantų pokyčių ir galimo sveikatos rodiklių (mirtingumo, traumų paplitimo ir pan.) pokyčio prognozę, remiantis moksliniais tyrimais, ekspertų patirtimi.

Pateiktos interesų grupių dalyvavimo poveikio visuomenės sveikatos visuomenės sveikatai vertinimo procese rekomendacijos, akcentuojant interesų grupių vaidmenį, nustatant visuomenės sveikatai įtaką darančius veiksniai, veikiamas visuomenės grupes ir neigiamo poveikio mažinimo arba teigiamo poveikio didinimo priemonės.

Galutinėje ataskaitoje pateikti reikalingos PVSV atlikti informacijos šaltiniai ir jų patikimumo įvertinimo metodai. Pateikti TSSD sprendinių įgyvendinimo poveikiai visuomenės sveikatai įtaką darančiams veiksniams, t.y. aplinkos taršai, gyventojų pajamoms, gyventojų turtui, mitybai, būsto kokybei, darbui, teritorinei atskirčiai, ir kitiems veiksniams, atsižvelgiant į konkrečius TSSD sprendinius, bei jų kokybinio ir kiekybinio įvertinimo metodai.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

3 BENDROSIOS NUOSTATOS

Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas, 2002 m. gegužės 16 d., Nr. IX-886 nurodo, kad visuomenės sveikata – gyventojų visapusiškai dvasinė, fizinė ir socialinė gerovė. Gyventojų sveikata priklauso nuo daugybės veiksnių – sveikatos determinantų arba visuomenės sveikatos rizikos veiksnių, t. y. natūralių gamtinių ir dirbtinių veiksnių, taip pat gyvenimo ir elgesio įpročių, dėl kurių poveikio kyla rizika visų gyventojų ar atskirų jų grupių sveikatai. Taigi, gyventojų sveikatos skirtumus lemia gyvenamosios ir darbo aplinkos būklė, socialinės ir ekonominės sąlygos (neturtas, nedarbas, netinkamas būstas, stresinės ar pavojingos darbo sąlygos, užterštumas, socialinės paramos stygius), elgsenos ir gyvenamosios ypatumai (rūkymas, mityba, fizinis aktyvumas).

Moksliniais tyrimais nustatyta, kad 50 procentų žmogaus sveikata priklauso nuo gyvenamosios, 25 procentų nuo jį supančios aplinkos, apie 15 procentų nuo paveldėjimo ir tik apie 10 procentų nuo sveikatos apsaugos. Visuomenė ir individas yra pajėgus kontroliuoti gyvenamą ir kiek mažiau jį supančią aplinką. Kaip nurodo JAV Ligų kontrolės ir prevencijos centras, keturi gyvenamosios būdai turi didžiausią įtaką gyvenimo trukmės didinimui, t. y. alkoholio vartojimo ribojimas, rūkymo atsisakymas, sveika mityba ir fizinis aktyvumas. Aplinkos fiziniai, cheminiai ir biologiniai veiksniai gali sukelti per 80 ligų ir susižalojimų rūšių. Aplinkos veiksniai turi didelės įtakos kraujotakos sistemos ligų, piktybinių navikų paplitimui. Tinkami veiksmai valdant aplinkos rizikos veiksnius gali žymiai sumažinti aplinkos veiksnių įtaką visuomenės sveikatai.

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimas – planavimo ir sprendimo priėmimo proceso dalis, kuri analizuoja planų, programų, projektų ir strategijų potencialiai teigiamą ir neigiamą poveikį visuomenės sveikatai (*Technical Guidance for HIA in Alaska*. State of Alaska HIA Program Department of Health and Social Services, 2011). Poveikio visuomenės sveikatai vertinimas suprantamas kaip viena iš veiklų, kurių rezultatai gali turėti teigiamos įtakos pagrindiniams sveikatą lemiantiems veiksniams, t. y. gyvenimui ir aplinkai. Kaip nurodo PSO, PVSV yra priemonė, kuri leidžia vertinti politikos, planų ir projektų poveikį visuomenės sveikatai skirtinguose ūkio sektoriuose, taikant kokybinius, kiekybinius ir bendro sutarimo vertinimo metodus (*Health Impact Assessment: Main Concepts and Suggested Approach:*

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Gothenburg Consensus Paper. WHO Regional Office for Europe, European Centre for Health Policy, 1999).

PVSV sudaro galimybes sprendimus priimančioms institucijoms pasirinkti planų, programų ar projektų alternatyvas ir numatyti priemones, kurios užtikrins ligų ar susižalojimų mažėjimą ir sveikatos puoselėjimą.

PVSV proceso pagrindiniai bruožai yra šie:

- Tinkamumas vertinti specifines strategijas, programas ir projektus;
- Išsamus potencialių poveikių sveikatai vertinimas;
- Įvairių mokslo sričių įtraukimas į vertinimo procesą, panaudojant skirtingų sveikatos ir kitų sektorių (aplinkos, socialinio ir ekonominio) duomenis;
- Lankstumas, užtikrinantis metodo panaudojimą įvairiose planavimo stadijose ir įvairiais sprendinių variantais.

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procesas užtikrina:

- Planų ir programų rengėjų, pagrindinių interesų grupių, bendruomenių dalyvavimą priimant sprendimus;
- Planų ir programų alternatyvų galimų pasekmių sveikatai (teigiamų ir neigiamų) prognozę;
- Reikšmingų poveikių visuomenės sveikatai nustatymą;
- Teigiamų poveikių sveikatai ir neigiamų poveikių prevencijos prioritetų nustatymą;
- Bendradarbiavimą tarp planų, programų rengėjų ir institucijų, atsakingų už visuomenės sveikatą;
- Informacijos sklaidą visuomenei, kad poveikiai visuomenės sveikatai yra vertinami priimant sprendimus dėl planų ir programų.

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procedūra, priimant sprendimus dėl strategijų, šiuo metu yra gana plačiai taikoma Europos šalyse, JAV, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, kai kuriose Afrikos ir Azijos šalyse. Planų ir programų poveikio visuomenės sveikatai vertinimas yra gana plačiai taikomas plėtros projektuose, kuriuos finansuoja didžiausi pasaulio bankai.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Pasaulio banko padalinys Tarptautinė finansų korporacija (*International Finance Corporation*) 2009 m. yra išleidusi metodinį dokumentą „Poveikio sveikatai vertinimo įvadas“ (*Introduction to Health Impact Assessment*), kurio tikslas yra pateikti projekto įgyvendinimo poveikio visuomenės sveikatai gerosios praktikos vadovą.

PSO poveikio visuomenės sveikatai vertinimą pateikia kaip sąvadą procedūrų, metodų ir priemonių, kurios leidžia įvertinti politikos, programos ar projekto potencialius poveikius visuomenės sveikatai ir šių poveikių veikiamas visuomenės grupes. Planų ir programų poveikio visuomenės sveikatai vertinimą PSO rekomenduoja įtvirtinti kaip priemonę, veikiančią sprendimus, priimamus kituose (ne sveikatos priežiūros) sektoriuose, kad būtų keičiama fizinė ir socialinė aplinka, užtikrinant visuomenės ir individo sveikatos puoselėjimą (*Health Impact Assessment as Part of Strategic Environmental Assessment*. World Health Organization, Regional Office for Europe, 2001).

Šio projekto tikslas yra integruoti poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procedūrą į sprendimų priėmimą dėl turizmo sektoriaus strateginių dokumentų sprendinių, įgyvendinant PVSV tobulinimo ir plėtojimo priemones, stiprinti administracinius PVSV gebėjimus, uždavinį.

Diegiama poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procedūra numatoma ir kaip priemonė nustatyti teisės aktų įgyvendinimo pasekmes visuomenės sveikatai. Ją būtų galima taikyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 16 d. nutarimo Nr. 1276 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. Nr. 276 nutarimo „Dėl sprendimų projektų poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ pakeitimo“ nuostatoms, kurios numato, kad teisinio reguliavimo poveikio vertinimas atliekamas, siekiant tobulinti viešosios politikos formavimą, sprendimų priėmimą, suteikti rengiančioms ir priimančioms sprendimus valstybės institucijoms ir įstaigoms informaciją apie galimas sprendimų alternatyvas ir jų įgyvendinimo pasekmes, sudaryti sąlygas pasirinkti tinkamiausią problemos sprendimo būdą. Šiuo teisės aktu reikalaujama atlikti prioritetinių teisėkūros iniciatyvų, įstatymų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektų, teikiamų svarstyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimą, kai numatoma reglamentuoti iki tol nereglamentuotus santykius, taip pat, kai iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimą atlieka projekto rengėjas. Viena iš

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

vertinimo sričių yra poveikis aplinkai, apimantis ir tai, kaip projekto įgyvendinimas paveiktų žmones ir jų sveikatą.

Šiose metodinėse rekomendacijose nurodyti vertinimo metodai ir būdai taikytini ir minėtų teisėkūros iniciatyvų poveikiui visuomenės sveikatai vertinti.

4 VARTOJAMOS SĄVOKOS

Apimties nustatymas (PVSV programos parengimas) yra procesas, kurio metu identifikuojami planų ir programų ar projektų potencialūs poveikiai sveikatai ir pagrindinės interesų grupės, nustatomi potencialių poveikių visuomenės sveikatai prioritetai, kurie bus vertinami atliekant PVSV procedūrą. Šis identifikavimas vykdomas apžvelgiant mokslines, tiriamąsias publikacijas, pagrįstus kokybinius ir kiekybinius įrodymus (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Apžvalginis (angl. *Rapid*) PVSV arba mini PVSV – tai toks PVSV, kuriam atlikti nereikia didelių laiko sąnaudų. Tai gali būti tyrimas, atliekamas naudojantis esama informacija (Parry and Stevens. “*Desk top*” exercise. 2001) arba organizuojant pusės dienos ar dienos trukmės seminarą su pagrindinėmis interesų grupėmis. Abiem atvejais poveikiams sveikatai identifikuoti reikalinga minimali kvalifikacija (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Interesų grupės – tai visuomenės grupės, kurios disponuoja projekto ekspertų žiniomis ir kurioms turės įtakos planai ir programų įgyvendinimas (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Išsamus PVSV arba vadinamasis maks PVSV – tai detalus ir tikslus PVSV. Šis PVSV paprastai apima visų interesų grupių dalyvavimą, reikalingų duomenų paiešką, surinktų duomenų vertinimą ir naujų duomenų gavimą. Atliekant šį vertinimą gali būti pasitelkta ir kontrolinė gyventojų grupė (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Įvertinimas (angl. appraisal) yra PVSV etapas, kuris seka po PVSV apimties nustatymo, kai ankstesnėje stadijoje nustatyti poveikiai sveikatai įvertinami kokybiniu ir kiekybiniu būdu naudojantis prieinamais pagrįstais įrodymais. **Kokybiniai ir kiekybiniai įrodymai** apima egzistuojančius kiekybinius moksliskai pagrįstus įrodymus, tačiau gali apimti ir bendresnę

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

kokybinę informaciją, t. y. nuomones, patirtį, lūkesčius asmenų, kuriems politiniai sprendimai turės tiesioginę įtakos. PVSV procese kokybiniai ir kiekybiniai įrodymai tarpusavyje derinami. Bendrąja prasme kiekybiniai įrodymai yra pagrįsti duomenimis, kuriuos galima išmatuoti ar apskaičiuoti, o kokybiniai įrodymai negali būti išmatuoti įprastais būdais ir yra subjektyvūs bei atspindi gyventojų jautimus, nuomones ir požiūrius (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Pagrįsti įrodymai yra informacija, surinkta iš statistinių analizių, publikuotų tyrimų ir pilkosios literatūros, kuri pateikia žinias apie sveikatą veikiančius faktorius. Pavyzdžiui, kalbant apie būstą, yra daugybė studijų, kuriose pateikiama informacijos apie drėgno ir šalto būsto ryšį su kvėpavimo sistemos ligomis arba ryšį tarp geros kokybės būsto ir gyvenimo kokybės (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Pilkoji literatūra – vyriausybinių institucijų, universitetų ir kitų mokslo įstaigų, verslo, pramonės spausdintos ar elektroninės publikacijos, kurios nėra viešai prieinamos leidiniuose, duomenų bazėse ar internete (konferencijų dokumentai, konferencijų prezentacijos, nepublikuotos tezės, ataskaitos, standartai ar specifikacijos (prieiga per internetą: <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/Grey+Literature>).

Planai ir programos – nacionalinio, regioninio ar vietinio lygmens planavimo dokumentai (veiksmų planai ir programos, plėtros planai (programavimo dokumentai), ūkio šakų vystymo planai ir programos, strategijos, koncepcijos, teritorijų planavimo dokumentai ir kt., įskaitant planus bei programas, prie kurių finansavimo prisideda Europos Bendrija), kurie rengiami, tvirtinami ir (arba) priimami pagal galiojančius teisės aktus ar pagal kompetenciją įgyvendinant viešąjį administravimą ir kurių įgyvendinimo pasekmės gali būti reikšmingos aplinkai, įskaitant tokių planų ir programų visišką ar dalinį pakeitimą (Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1992, Nr. 5-75, su vėlesniais pakeitimais).

Poveikis sveikatai – sveikatos būklės pokytis, kuris gali būti teigiamas arba neigiamas. Teigiamas poveikis turi teigiamos įtakos sveikatai arba turi įtakos jos gerinimui. Yra nustatyta, kad pojūtis, jog žmogus gali kontroliuoti savo gyvenimą, turi pasirinkimą, teigiamai veikia jo psichinę sveikatą ir aplinką, suteikia sveikatos jausmą. Neigiamas poveikis turi priešingą poveikį, sukelia ir turi įtakos sveikatos praradimui. Darbas nesaugiomis ir

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

nehigieniškais sąlygomis arba laiko praleidimas užterštoje vietovėje turi neigiamą poveikį fizinei sveikatai (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą:

<http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimas – planuojamos ūkinės veiklos veiksmų, darančių įtaką visuomenės sveikatai, poveikio sveikatai nustatymo, apibūdinimo ir vertinimo procesas (Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2225; 2007, Nr. 64-2455; 2010, Nr. 57-2809; 2011, Nr. 153-7194; 2012, Nr. 154-7938).

Projektas – trumpos trukmės priemonės ar veiksmai, kuriais siekiama per apibrėžtą laiką ir su tam tikrais ištekliais sukurti unikalų ir pamatuojamą produktą ar paslaugą.

PVSV atranka yra pradinis žingsnis, nustatantis, ar politinis sprendimas, programa ar projektas yra PVSV objektas. Taikytini atrankos kriterijai gali būti planuojamos veiklos dydis ir sąnaudos, akivaizdūs ar ūmūs, ar ilgalaikiai poveikiai sveikatai.

PVSV rezultatai – tai PVSV proceso produktai ar išvestis. Jie gali apimti, pavyzdžiui, projekto paveiktų gyventojų skaičių, amžių, priklausomybę etninėms grupėms, susitikimų skaičių arba būdus, kuriais projekto išvados yra paskleistos (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

PVSV seminaras – tai grupės žmonių susitikimas, turintis specifinį tikslą. Tai gali būti susitikimas, nustatantis pagrindinių interesų grupių sveikatos nuogąstavimus dėl konkrečios politikos, programos ar projekto įgyvendinimo, arba nustatantis kokybinių ir kiekybinių įrodymų šaltinius ar nustatantis personalo mokymus PVSV taikomų metodų klausimais. Seminaruose prezentacijos derinamos su kolektyviniu darbu (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>).

Strategija. Lietuvos teisės aktuose nėra nustatytas strategijos apibrėžimas. Netiesioginis strategijų apibūdinimas yra pateiktas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. nutarimo Nr. 1220 redakcija) patvirtintoje Strateginio planavimo metodikoje (Žin., 2010, Nr. 102-5279).

Strateginio veiklos plano programa – esminė strateginio veiklos plano dalis, skirta strateginiam tikslui įgyvendinti, kurioje nustatyti šios programos tikslai, uždaviniai, priemonės (projektai), vertinimo kriterijai, jų reikšmės ir asignavimai.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Strateginis planavimas – procesas, kurio metu nustatomos veiklos kryptys ir būdai vykdyti institucijos misiją, pasiekti numatytus tikslus ir rezultatus, veiksmingai panaudojant finansinius, materialinius ir žmogiškuosius išteklius.

Strateginis veiklos planas – veiklos planavimo dokumentas, kuriame, atsižvelgiant į ilgą ir vidutinę trukmę planavimo dokumentų nuostatas, taip pat į aplinkos analizės išvadas, suformuluoti misija, strateginiai tikslai, aprašomos vykdomos programos, siejami rezultatai ir numatomi asignavimai.

Sveikatos determinantai yra faktoriai, kurie turi įtakos sveikatos būklei ir lemia sveikatos skirtumus ir netolygumus. Šių faktorių yra daug, jie skirtingi ir apima natūralius biologinius faktorius (amžių, lytį, etninę padėtį), elgseną ir gyvenimą (rūkymą, alkoholio vartojimą, mitybą, fizinį aktyvumą), fizinę ir socialinę aplinką (būsto kokybę, darbo aplinką, miestų ar kaimo vietovių aplinką), sveikatos priežiūros prieinamumą (PSO PVSV žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/hia/about/glos/en/index2.html>). Visi minėti faktoriai yra tarpusavyje susiję ir skirtingi jų lygiai lemia sveikatos netolygumus. Sveikatos determinantai dar vadinami visuomenės sveikatai įtaką darančiais veiksniais – žmogaus aplinkos biologinių, cheminių, ekonominių, ergonominių, fizikinių, socialinių, psichologinių ir kitų veiksmų, darančių įtaką ir žmogaus, ir visuomenės sveikatai, visuma (Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2225; 2007, Nr. 64-2455; 2010, Nr. 57-2809; 2011, Nr. 153-7194; 2012, Nr. 154-7938).

Teisėkūros iniciatyva – siūlymas nustatyti naują ar keisti esamą teisinį reguliavimą, nurodant šio teisinio reguliavimo nustatymo ar keitimo tikslus ir pagrindines teisinio reguliavimo nuostatas, įstatymų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektai, teikiami svarstyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, kai numatoma reglamentuoti iki tol nereglamentuotus santykius, taip pat, kai iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas (Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 16 d. nutarimu Nr. 1276 (Žin., 2012, Nr. 124-6234).

TSSD poveikio visuomenės sveikatai vertinimas – turizmo sektoriaus strateginių dokumentų veiksmų, darančių įtaką visuomenės sveikatai, poveikio sveikatai nustatymo, apibūdinimo ir vertinimo procesas.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Turizmo apsaugos sektoriaus strateginiai dokumentai – turizmo sektoriaus strateginiai planavimo dokumentai ir įvairios teisėkūros iniciatyvos.

Visuomenės sveikata – gyventojų visapusė dvasinė, fizinė ir socialinė gerovė (Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2225; 2007, Nr. 64-2455; 2010, Nr. 57-2809; 2011, Nr. 153-7194; 2012, Nr. 154-7938).

Visuomenės sveikatos rizikos veiksniai – natūralūs gamtos ir dirbtiniai veiksniai, taip pat gyvenimo ir elgesio įpročiai, dėl kurių poveikio atsiranda rizika visų gyventojų ar atskirų jų grupių sveikatai (Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 2002, Nr.56-2225; 2007, Nr. 64-2455; 2010, Nr. 57-2809; 2011, Nr. 153-7194; 2012, Nr. 154-7938).

I. TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ LIETUVOJE APŽVALGA

5 TURIZMO IR KURORTŲ SEKTORIŲ REGLAMENTUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ SĄVADAS

Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 32-852; 2001, Nr. 34-1128; 2002, Nr. 123-5507; 2003, Nr. 114-5119; 2004, Nr.156-5689; 2005, Nr. 88-3285; 2011, Nr. 85-4138).

Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos nuostatai:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimas Nr. 1477 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 25 d. nutarimo Nr. 351 „Dėl Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos nuostatų patvirtinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 21 d. nutarimo Nr. 320 „Dėl Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos nuostatų ir Turizmo tarybos nuostatų patvirtinimo“ pripažinimo netekusiu galios“ pakeitimo“ (Žin., 2010, Nr. 125-6399).

Komisijų nuostatai:

2. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. 22-V „Dėl Apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo komisijos

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 31-1296; 2003, Nr. 117-5373; 2005, Nr. 147-5384; 2009, Nr.105-4411; 2011, Nr. 151-7143).

3. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2005 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. V-99 „Dėl Profesinės kvalifikacijos vertinimo ir pripažinimo komisijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 8-310; 2010, Nr.42-2055; 2012, Nr.51-2575).
4. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. V-38 „Dėl Apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo ekspertų darbo organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr.100-3903; 2011, Nr.151-7142).

Kurortų ir kurortinių teritorijų veiklos reglamentavimas:

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. balandžio 12 d. nutarimas Nr.350 „Dėl kurorto statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašo, kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašo ir kurorto ar kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms ir panaikinimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 42-1514; 2007, Nr. 17-643; 2011, Nr. 75-3608).

Kelionių organizavimo veiklos reglamentavimas:

6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 12 d. nutarimas Nr. 756 „Dėl kelionės organizatoriaus prievolių įvykdymo užtikrinimo draudimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 58-2593, 2003, Nr. 121-5482; 2011, Nr. 151-7107).
7. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 26 d. įsakymas Nr. 18-V „Dėl turizmo paslaugų teikimo sutarties standartinių sąlygų“ (Žin., 2003 Nr. 31-1292; 2004, Nr. 87-3188; 2007, Nr. 99-4046; 2009, Nr. 141-6252; 2011, Nr.131-6273).
8. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 23-V „Dėl kelionių agentūros informacijos apie rašytinį susitarimą su kelionės organizatoriui arba keleivių vežimo įmone pateikimo Valstybiniam turizmo departamentui prie Ūkio ministerijos tvarkos“ (Žin., 2003, Nr. 31-1297).

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

9. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 25-V „Dėl Pažymėjimo, patvirtinančio, kad kelionių organizatorius ar kelionių agentūra atitinka nustatytus reikalavimus, bei suteikiančio teisę teikti atitinkamas turizmo paslaugas, išdavimo tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 31-1299, 2004, Nr. 87-3190; 2005, 95-3584, Nr. 126-4529, Nr. 127; 2006, Nr. 75-2908; 2007, Nr.131-5339; 2009, Nr. 27-1065; 2010, Nr.96-5018).

Gidų, kelionių vadovų veiklos reglamentavimas:

10. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2001 m. sausio 2 d. įsakymas Nr. 02 „Dėl Kvalifikacinių reikalavimų gido kategorijai bei gido ir kelionių vadovo pažymėjimams gauti ir pažymėjimo išdavimo (panaikinimo) tvarkos aprašo patvirtinimo (Žin., 2001, Nr. 7-220; 2003, Nr.88-4012; 2006, Nr.100-3904; 2009, Nr.23-939, 2011, Nr. 141-6653).
11. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2008 m. rugsėjo 1 d. įsakymas Nr. V-61 „Dėl Gido profesinės kvalifikacijos pripažinimo norint dirbti pagal gido profesiją arba vienkartinei teikti gido paslaugas Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 102-3941; 2010, Nr.138-7088; 2012, Nr.102-5223).

Turizmo informacijos centrų veiklos reglamentavimas:

12. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 26 d. įsakymas Nr. 19-V „Dėl Turizmo informacijos ženklo naudojimo tvarkos“ (Žin., 2003, Nr. 31-1293; 2011, Nr. 141-6655).

Apgyvendinimo paslaugų veiklos reglamentavimas:

13. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 26 d. įsakymas Nr. 20-V „Dėl Viešbučių, motelių, svečių namų klasifikavimo reikalavimų patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 31-1294; 2004, Nr.131-4747; 2005, Nr. 147-5383; 2011, Nr. 141-6654; 2012, Nr.19-899; 2013, Nr. 23-1163).
14. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 26 d. įsakymas Nr. 21-V „Dėl Kempingų klasifikavimo reikalavimų patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 31-1295).

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

15. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2003 m. kovo 26 d. įsakymas Nr. 22-V „Dėl Apgyvendinimo paslaugų klasifikavimo komisijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 31-1296; 2003, Nr. 117-5373; 2005, Nr. 147-5384; 2009, Nr.105-4411; 2011, Nr. 151-7143).

16. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2009 m. vasario 25 d. įsakymas Nr. V-11 „Dėl pažymėjimo, patvirtinančio, kad viešbutis, motelis, svečių namai, poilsio namai ar kempingas atitinka nustatytus reikalavimus, formos patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 27-1064).

Turizmo planavimo dokumentų rengimo reglamentavimas:

17. Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2004 m. birželio 17 d. įsakymas Nr. 4-246/341 „Dėl Turizmo ir rekreacijos schemų ir planų (projektų) rengimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 103-3814; 2007, Nr. 4-180; 2011, Nr.33-1580).

18. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2005 m. gegužės 19 d. įsakymas Nr. V-32 „Dėl Nurodymų dėl tarptautinių politinių ir visuomeninių sankcijų įgyvendinimo turizmo srityje priežiūros patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr.63-2255).

19. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos direktoriaus 2004 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. V-23 „Dėl Nacionalinės turizmo sistemos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 54-1881).

Pagrindiniai teisės aktai, kurie reglamentuoja turizmo sektorių:

- 1998 m. kovo 19 d. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas Nr. VIII-667 (nauja redakcija Žin., 2011, Nr. 85-4138);
- 2007 m. rugpjūčio 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 944 patvirtinta „Nacionalinė turizmo plėtros 2010–2013 m. programa“ (Žin., 2007, Nr. 97-3939);
- 2007 m. rugpjūčio 8 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 842 patvirtinta „Jono Pauliaus II piligrimų kelio kūrimo ir jo objektų pritaikymo piligrimų

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

ir turizmo reikmėms 2007–2013 m. programa“ (Žin., 2007, Nr. 92-3687 su vėlesniais pakeitimais);

- 2006 m. balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 350 patvirtintos „Kurorto statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašas, kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašas ir kurorto ar kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms ir panaikinimo taisyklės“ (Žin., 2006, Nr. 42-1514);
- 2009 m. vasario 23 d. Ūkio ministro įsakymu Nr. 4-67 patvirtintas „Nacionalinių vandens turizmo trasų specialusis planas“ (Žin., 2009, Nr. 27-1075);
- 2009 m. vasario 23 d. Ūkio ministro įsakymu Nr. 4-68 patvirtintas „Nacionalinio lygmens autoturizmo specialusis planas“ (Žin., 2009, Nr. 27-1076);
- 2003 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 756 patvirtintas „Laidavimo draudimo dėl kelionių organizatoriaus prievolių įvykdymo tvarkos aprašas“ (Žin., 2003, Nr. 58-2593 su vėlesniais pakeitimais);

Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas yra pagrindinis dokumentas, apibrėžiantis turizmo sektoriaus strategijas ir jų vystymo kryptis.

Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme nustatyti strateginiai dokumentai:

- Lietuvos turizmo plėtros ilgalaikė strategija;
- Nacionalinė turizmo plėtros programa, nustatanti valstybės turizmo plėtros ir investicijų į turizmą prioritetus ir priemones;
- valstybinės reikšmės turizmo, rekreacijos bei kurortų infrastruktūros projektai;
- Kurortų ir kurortinių teritorijų plėtros strategija;
- Nacionalinės reikšmės turizmo specialieji planai.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 (Žin., 2002, Nr. 113-5029), pagrindinis tikslas - sukurti palankią aplinką plėtoti šalies materialinei ir dvasinei gerovei, kurią apibendrintai nusako žinių visuomenė, saugi visuomenė ir konkurencinga ekonomika.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 (Žin., 2002, Nr. 35-1271; 2002, Nr. 17-505).

Nacionalinė turizmo plėtros 2007-2013 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr. 944 (Žin., 2007, Nr. 97-3939), yra turizmo sektoriaus planavimo programa, kurioje įvertinamos šalies turizmo raidos tendencijos ir, vadovaujantis nacionaliniais, regioniniais bei kitais turizmo sektoriaus strateginiais dokumentais bei atlikta turizmo plėtros galimybių ir turizmo sektoriaus būklės analizė, numatomi Lietuvos turizmo plėtros ir investicijų į turizmą prioritetai, bei priemonės nustatytiems uždaviniams įgyvendinti.

6 TURIZMO SEKTORIAUS GALIMYBIŲ STUDIJOS IR KITI DOKUMENTAI

Aktyvaus žiemos poilsio infrastruktūros plėtros studija (2008 m.). Užsakovas - Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos. Vykdytojas - VšĮ Turizmo plėtros institutas. Darbo tikslas – nustatyti aktyvaus žiemos poilsio infrastruktūros plėtros galimybes ir priemones, mažinant turizmo sektoriaus veiklos neigiamą sezoniškumo poveikį. Tyrimų objektas – turizmo sektoriaus veiklos sezoniškumas ir žiemos aktyvaus poilsio veiklų poveikis turizmo sezoniškumui mažinti. Tikslu įgyvendinimui numatyti uždaviniai:

1. Įvertinti turizmo sektoriaus veiklos sezoniškumo veiksnius ir žiemos aktyvaus poilsio veiklas Lietuvoje:
  - Įvertinti Lietuvos turizmo sektoriaus veiklos sezoniškumą lemiančius veiksnius (įskaitant klimato kaitos) ir jų įtaką vietinio ir atvykstamojo turizmo srautų dinamikai;
  - Įvertinti neturistinio sezono (žiemos) periodo turizmo sektoriaus veiklą (įskaitant teritorinius aspektus) ir priemones leidžiančias spręsti sektoriaus veiklos efektyvumo problemas;
  - Atlikti Lietuvos žiemos aktyvaus poilsio veiklų ir produktų analizę bei jų pasiūlos ir paklausos galimybių ir rinkodaros priemonių vertinimą;

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- Pateikti Lietuvos ir kaimyninių užsienio rinkų siūlomų žiemos aktyvaus poilsio produktų konkurencingumo vertinimą.
2. Identifikuoti aktyvaus žiemos poilsio infrastruktūros plėtros galimybes, poreikius ir priemones intensyvesnei žiemos aktyvaus poilsio veiklai skatinti:
- Identifikuoti potencialias aktyvaus žiemos poilsio veiklas ir atitinkamos infrastruktūros poreikius, siekiant mažinti turizmo sektoriui sezoniškumo poveikį, bei galimas alternatyvas;
  - Identifikuoti ekonominius (investicijų), technologinius, ir kitus veiksnius bei finansavimo šaltinius, reikalingus įgyvendinant potencialių aktyvaus žiemos poilsio veiklų infrastruktūros plėtrą;
  - Nustatyti rinkodaros priemones reikalingas turizmo sektoriaus veiklos sezoniškumui mažinti;
  - Pateikti aktyvaus žiemos poilsio veiklų ir atitinkamos infrastruktūros privalumų, trūkumų, galimybių ir problemų analizę
3. Nustatyti potencialių aktyvaus žiemos poilsio veiklų plėtros planavimo prioritetus ir priemones turizmo sektoriaus veiklos sezoniškumui mažinti Lietuvoje:
- Identifikuoti ekonomiškai pagrįstus prioritetus ir planavimo tikslus bei priemones, taip pat reikalingus finansinius išteklius turizmo sektoriaus veiklos sezoniškumui mažinti;
  - Įvertinti galimus turizmo sektoriaus veiklos rezultatus, skatinant vietinį bei atvykstantąjį turizmą ne sezono metu ir plėtojant atitinkamą aktyvaus žiemos poilsio infrastruktūrą.

Dviračių turizmo Lietuvoje galimybių studija (2002 m.). Projektą rengė darbo grupė sudaryta iš 2 austrų ir 4 lietuvių ekspertų (Dr. Martin Uitz -visos ekspertų grupės vadovas (vystymo pagrindai, lauko tyrimai, galimybių studija); Georg Schrofner (lauko tyrimai, ženklų sistema, kartografija); Prof. Paulius Kavaliauskas - Lietuvos ekspertų vadovas (bendroji kelių sistema, kelių identifikavimas ir tvarkymas, kartografija); Alvydas Mituzas

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

(kelių identifikavimas ir tvarkymas, ženklų sistema); Alvydas Karalius (ženklų sistema, dviračių keliai miestuose); Jonas Stravinskas (galimybių studija, palaikymas).

Projektui buvo iškeltos šios užduotys:

1. Dviračių kelių sistemos šalyje formavimas, jų santykinės svarbos ir investavimo pasiūlymų eiliškumo nustatymas.
2. Dviračių kelių ženklinimo sistemos vystymas, pagrįstas jau egzistuojančiais pavyzdžiais Europos Sąjungoje (ES) ir kitose šalyse kandidatėse į ES.
3. Teikiamų trasų realizavimo galimybių išaiškinimas ir techninių reikalavimų dviračių takams bei paslaugoms nustatymas.
4. Dviračių kelių ženklinimo galimybių tyrimas ir techninių reikalavimų ženklams parengimas.
5. Pagrindinės informacijos, reikalingos PHARE 2002 m. programos dokumentacijai pagal nustatytas procedūras rengti, paruošimas.

Po diskusijų su Valstybiniu Turizmo Departamentu (VTD) buvo padaryta išvada, kad tarptautinis turizmas dabartinėje konjunktūroje turėtų būti laikomas prioritetiniu. Norint konkuruoti su geriausiomis dviračių turizmo trasomis Centrinės ir Vakarų Europos šalyse, ši turizmo šaka turi būti gerai išvystyta ir privalo atitikti aukštus kokybės standartų reikalavimus.

Ekoturizmo metodinės rekomendacijos (2008 m.). Dokumento rengėjas - VšĮ Gamtos paveldo fondas. Užsakovas - Valstybinis turizmo departamentas prie LR Ūkio ministerijos. Parengtame taikomojo pobūdžio tiriamajame mokslo darbe „Ekoturizmo metodinės rekomendacijos” daug dėmesio skirta svarbiausiems ekoturizmo plėtrą įtakojantiems veiksniams, ekoturizmo produktams būdingų bruožų išgryninimui, tikslinių rinkų ir plėtrai reikalingų aplinkos sąlygų analizei bei sąveikai su kaimo turizmu.

Lietuvos turizmo informacijos centrų užsienyje veiklos efektyvumo ir plėtros galimybių studija (2008 m.). Užsakovas - Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos. Vykdytojas - VšĮ Turizmo plėtros institutas. Darbo tikslas - išanalizuoti ir įvertinti iki 2008 m. įsteigtų Lietuvos TIC užsienio šalyse veiklos efektyvumą ir numatyti tolimesnę centrų plėtrą siekiant intensyvuoti atvykstantį turizmą į Lietuvą.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Mokslinio tyrimo darbo uždaviniai:

1. Pateikti Lietuvos užsienio turizmo rinkų apžvalgą ir tendencijas.
2. Išanalizuoti šalių, kuriose šiuo metu įsteigti Lietuvos TIC (Vokietija, Rusija, Suomija, Lenkija, Ispanija, Didžioji Britanija, Prancūzija, Italija), turizmo rinkas šiais aspektais: rinkos potencialas, Lietuvos pasiekiamumas įvairiomis transporto rūšimis, Lietuvos žinomumas, Lietuvos turizmo produktų poreikis ir konkurencingumas vertinamoje rinkoje.
3. Įvertinti iki 2008 m. įsteigtų Lietuvos TIC veiklą:
  - a. Įvertinti visų centrų veiklos principus ir laiko sąnaudas toms veikloms įgyvendinti;
  - b. Atsižvelgiant į rinkų specifiką, nustatyti centrų prioritетines veiklos sritis.
4. Vadovaujantis analogiškų kitų užsienio šalių turizmo atstovybių patirtimi, teikti siūlymus dėl efektyviausių Lietuvos TIC veiklos metodų, įvertinant užsienio turizmo atstovybių veiklos prioritetus ir kryptis, šiuolaikinius informacijos poreikius, modernias technologijas; teikti metodines rekomendacijas dėl efektyviausių rinkodaros priemonių konkrečioje rinkoje.
5. Atsižvelgiant į Lietuvos TIC veiklos pobūdį bei užsienio šalių praktiką, teikti siūlymus dėl tinkamiausio centrų pavadinimo, atitinkančio šių centrų veiklą.
6. Įvertinti iki 2008 m. įsteigtų Lietuvos TIC veiklos efektyvumą bei ekonominę naudingumą Lietuvos atvykstamajam turizmui:
  - a. Pateikti atskirų centrų veiklos priemonių iki 2007 m. apžvalgą ir centrų veiklos vertinimą.
  - b. Išskirti efektyviausias atskirų centrų veiklos priemones, formuojančias visuomenės nuomonę ir skatinančias turizmą į Lietuvą.
7. Įvertinti centrų vykdomų priemonių ekonominę naudingumą bei centrų veiklos atskirose rinkose tikslingumą.
8. Pateikti centrų veiklos planą atskirose rinkose.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

9. Išanalizuoti Lietuvos TIC plėtros tikslumą bei galimybes, pateikti jų ekonominio naudingumo Lietuvos atvykstamajam turizmui pagrindimą:
- a. Išskirti užsienio turizmo rinkas, kuriose būtų tikslinga steigti Lietuvos turizmo centrus, pateikti tų rinkų vertinimą bei ekonominį centrų naudingumą Lietuvos atvykstamajam turizmui.
  - b. Pateikti esamų Lietuvos TIC plėtros arba naujų centrų steigimo bei jų veiklos ekonominius paskaičiavimus.

Lietuvos turizmo potencialo įvertinimo, nustatant didžiausias turistinės traukos vietas ir jų panaudojimo prioritetus, studija (2011 m.). Užsakovas - Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos. Vykdytojas - VšĮ „Turizmo plėtros institutas“. Darbo tikslas – pateikti Lietuvos turizmo potencialo teritorinį vertinimą, nustatyti didžiausias turistinės traukos vietas ir jų turistinio potencialo panaudojimo prioritetus. Šiuo darbu siekiama identifikuoti Lietuvos didžiausio turizmo potencialo turistines vietas ir jų turistinės traukos ypatumus bei galimus plėtoti turizmo produktus vietinei ir atvykstamojo turizmo rinkoms. Darbo objektas – šalies turizmo potencialo teritorinis vertinimas.

Darbo tikslo įgyvendinimui numatyti šie uždaviniai:

1. Nustatyti vietovių turizmo potencialo vertinimo kriterijus ir jų taikymo principus;
2. Atlikti Lietuvos turizmo potencialo teritorinį vertinimą;
3. Nustatyti turizmo potencialo geresnio naudojimo galimybes.

Mokslo tiriamasis darbas kaimo turizmo ir amatų plėtros kaimo gyvenamosiose vietovėse 2007 - 2013 m. programai parengti (2006). Užsakovai - Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. Vykdytojas - VšĮ “Socialinės ir ekonominės plėtros centras”. Darbo tikslas - kaimo turizmo ir amatų kaip alternatyvių žemės ūkiui veiklų plėtros kaimo gyvenamosiose vietovėse skatinimas, siekiant efektyvesnio vietos gamtinio, kultūrinio ir žmogiškojo potencialo panaudojimo, gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimo ir rinkos poreikių tenkinimo.

Darbo uždaviniai:

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Įvertinti šalies regionų vietinio gamtinio, kultūrinio ir žmogiškojo potencialo panaudojimo kaimo turizmo ir amatų plėtrai galimybes.
- Nustatyti amatų ir kaimo turizmo produktų ir rinkų formavimo veiksnius, prioritetus ir plėtros perspektyvas.
- Pateikti kaimo turizmo ir amatų efektyvesnio plėtojimo kryptis ir priemones.

Nacionalinės turizmo informacijos sistemos plėtros ir modernizavimo galimybių studija (2008 m.). Užsakovas - Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos. Vykdytojas - UAB „HNIT-BALTIC“. Projektui iškeltas uždavinys – panaudojant geriausią trijų egzistuojančių sistemų – Turizmo paslaugų ir išteklių registro, administruojamo Valstybinio turizmo departamento, www.travel.lt bei www.lithuanianhotels.com, administruojamų VŠĮ „Lietuvos turizmo fondas“, patirtį, sukurti ir įdiegti vieningą sistemą, apimančią visą funkcionalumą: nuo duomenų rinkimo ir platinimo iki rezervavimo bei mokėjimo už paslaugas. Dokumento parengimo tikslas - nustatyti technologines NTIS plėtros ir modernizavimo galimybes, prioritetus ir priemones, reikalingus finansinius resursus.

SPA („sveikata per vandenį“) paslaugų klasifikavimo metodinės rekomendacijos (2007 m.). Užsakovas - LR Ūkio ministerija. Vykdytojas - VŠĮ Turizmo plėtros institutas. Taikomojo mokslinio tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvoje stichiškai ir labai sparčiai besiformuojantį paslaugų, kurių tiekėjai priskiria šias paslaugas SPA paslaugoms, sektorių, inventorizuoti visas teikiamas paslaugas (procedūras), įvertinti tarptautinę, visų pirma Europos Sąjungos šalių, turinčių galias kurortologijos tradicijas, praktiką dėl paslaugų priskyrimo SPA paslaugoms, įvertinti šiose šalyse esamas SPA paslaugų klasifikavimo sistemas, parengti pasiūlymus dėl SPA paslaugų klasifikavimo sistemos sukūrimo.

Taikomojo mokslinio tyrimo uždaviniai:

1. Inventorizuoti Lietuvoje teikiamas SPA paslaugas. Identifikuoti pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama Lietuvoje plėtojant SPA paslaugas ir pagrįsti SPA paslaugų klasifikavimo reikalavimų poreikį.
2. SPA objektus suskirstyti pagal teikiamų paslaugų specifiką į grupes ir pasiūlyti jų apibrėžimus.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

3. Išanalizuoti SPA paslaugų klasifikavimo patirtį (Vokietija, Austrija, Lenkija, Čekija, Vengrija) ir pateikti užsienio šalyse vykdomas SPA klasifikavimo sistemas.
4. Pasiūlyti SPA paslaugų klasifikavimo sistemą Lietuvoje.

Mineralinio vandens naudojimo Lietuvos kurortuose sveikatinimo, profilaktikos, gydymo ir reabilitacijos tikslais standartizuotos metodinės rekomendacijos (2008). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas – VšĮ Lietuvos kurortologijos tyrimų centras. Darbo tikslas - parengti natūralaus mineralinio vandens naudojimo Lietuvos kurortuose sveikatinimo, profilaktikos, gydymo ir reabilitacijos tikslais standartizuotas metodines rekomendacijas bei jas pagrįsti tyrimų rezultatais.

Darbo tikslo įgyvendinimui numatyti uždaviniai ir priemonės:

1. Surinkti ir susisteminti informaciją apie atliktus ankstesnius klinikinius mineralinio vandens, naudojamo Lietuvos kurortuose, poveikio žmogaus organizmui tyrimus.
2. Parengti detalią bibliografinę ankstesnių klinikinių Lietuvos kurortų mineralinio vandens poveikio žmogaus organizmui tyrimų analizę.
3. Parengti pasiūlymus Lietuvos kurortuose naudojamų mineralinių vandenų sertifikavimui ir klasifikavimui.
4. Parengti standartizuotas metodines rekomendacijas mineralinio vandens naudojimui Lietuvos kurortuose sveikatos profilaktikos tikslais.
5. Parengti standartizuotas metodines rekomendacijas mineralinio vandens naudojimui Lietuvos kurortuose gydymo tikslais.
6. Parengti standartizuotas metodines rekomendacijas mineralinio vandens naudojimui Lietuvos kurortuose reabilitacijos tikslais.
7. Pagrįsti Lietuvos kurortų mineralinio vandens atitikimą vaistinėms medžiagoms taikomiems reikalavimams.

Lietuvos hipodromų plėtros studija (2008 m.). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas – UAB “Ekonominės konsultacijos ir tyrimai”. Darbo tikslas – ištirti hipodromų plėtros galimybes, atsižvelgiant į žirgininkystės tradicijas bei poreikius ir, vertinant

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

efektyvaus viešojo ir privataus finansavimo šaltinių panaudojimo galimybes, pateikti pasiūlymus dėl racionalaus hipodromų tinklo formavimo Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti esamų ir būsimų hipodromų veiklai ir plėtrai būtinas sąlygas:
  - a. Hipodromų sampratą ir teisinį reglamentavimą šalies bei tarptautinės patirties požiūriu;
  - b. Esamą hipodromų infrastruktūrą, teikiamų paslaugų ypatumus, atsižvelgiant į žirgininkystės tradicijas;
  - c. Hipodromų veiklos ekonominę analizę, nustatyti esamų investicijų apimtį, įvertinti hipodromų plėtros skatinimo aspektus;
  - d. Esamų hipodromų veiklos konkurencingumo vertinimą ir nustatyti jo didinimo veiksnius Lietuvoje ir užsienio rinkose.
2. Ištirti hipodromų reikšmę turizmo plėtrai Lietuvoje.
3. Įvertinti ir nustatyti hipodromų lankytojų tikslines rinkas, jų segmentus, šių rinkų kitimo tendencijas, specifinius poreikius Lietuvoje ir tarptautinėse (kaimyninių šalių) rinkose, taip pat galimybes tenkinti potencialią paklausą Lietuvoje.
4. Apibrėžti hipodromų plėtros prioritetus, privalumus, trukdžius, galimybes ir galimas grėsmes.
5. Įvertinant hipodromų raidos tendencijas užsienio šalyse ir plėtros galimybes Lietuvoje, pateikti hipodromų tinklo formavimo Lietuvoje koncepciją, kurioje būtų pateikti pasiūlymai dėl:
  - a. Hipodromų infrastruktūros ir kompleksinio paslaugų formavimo Lietuvoje modelio, atsižvelgiant į žirgininkystės tradicijas, tradicinius amatus ir kitų turizmo ir verslo paslaugų plėtrą;
  - b. Hipodromų plėtros apimčių, atsižvelgiant į šalies gamtines sąlygas ir potencialių vartotojų rinkų poreikius;
  - c. Preliminarių investicijų poreikio, investavimo šaltinių ir finansavimo formų bei viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo galimybių;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

d. Šalies mastu plėtotinų žirgininkystės centrų ir potencialių hipodromų infrastruktūros dydžio bei jų teritorinio išsidėstymo.

Lietuvos pajūrio regiono turizmo plėtros studija (2007 m.). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas – UAB „Eurointegracijos projektai“. Darbo tikslas – išanalizuoti Pajūrio regiono turizmo potencialo išnaudojimo efektyvumą ir jo didinimo perspektyvas. Darbo objektas – Lietuvos Respublikos Pajūrio regiono turizmo sektorius.

Darbo uždaviniai:

- Ištirti ir apibendrinti Pajūrio regiono turizmo potencialą ir jo panaudojimą;
- Išanalizuoti Pajūrio regiono turizmo infrastruktūros panaudojimą, poreikius ir plėtros galimybes, siekiant mažinti sezoniškumo įtaką turizmo sektoriui;
- Įvertinti atskirų turizmo rūšių potencialą Pajūrio regione kiekybiniu ir kokybiniu aspektu;
- Įvertinti vietinės turizmo rinkos ir atskirų jos segmentų potencialą bei ypatumus, lyginant su kaimyninėmis ir kitų užsienio valstybių rinkomis;
- Įvertinti Pajūrio regione vykdomas rinkodaros ir įvaizdžio formavimo veiklas bei dalyvius, suformuojant Lietuvos Pajūrio regiono turizmo rinkodaros modelį, kuris atspindėtų regiono išskirtinumą, rinkodaros dalyvių poreikius bei turizmo plėtros perspektyvas;
- Ištirti Pajūrio regiono turizmo sektoriaus žmogiškųjų išteklių potencialą, jo panaudojimo efektyvumą ir pateikti pasiūlymus žmogiškųjų išteklių gebėjimų tobulinimui;
- Atsižvelgiant į Pajūrio regiono turizmo potencialą, pateikti pasiūlymus dėl šio potencialo panaudojimo efektyvumo didinimo, išskiriant Pajūrio regiono turizmo plėtros prioritetus, privalumus, trukdžius, galimybes, galimas grėsmes, efektyviausias partnerystės veiklos sritis ir formas bei suformuluoti Pajūrio regiono plėtros tikslus ir uždavinius, pateikiant plėtros įgyvendinimo veiklų bei priemonių modelius.

Sveikatingumo ir poilsio kompleksų poreikio ir plėtros Lietuvoje studija (2007 m.). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas - UAB „BGI Consulting“. Darbo tikslas –

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

ištirti ir nustatyti SPA kūrimo sąlygas, galimybes ir poreikius bei tikslias vietas, siekiant efektyviai panaudoti viešojo (privataus) finansavimo šaltinius (įskaitant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos lėšas), formuojant racionalų SPA tinklą šalyje.

Studijos tikslo įgyvendinimui numatyti uždaviniai ir priemonės:

- Atlikti esamų SPA veiklos ir plėtrai būtinų sąlygų analizę;
- Įvertinti ir nustatyti SPA produktų vartotojų tikslias rinkas, rinkos segmentus, poreikius, šių rinkų kitimo tendencijas Lietuvoje ir tarptautinėse (kaimyninių šalių) rinkose, taip pat rinkų potencialą tenkinti SPA produktų pasiūlą;
- Apibrėžti SPA plėtros prioritetus, privalumus, trukdžius, galimybes ir galimas grėsmes;
- Įvertinant SPA raidos tendencijas užsienio šalyse ir plėtros galimybes Lietuvoje, suformuoti SPA tinklo formavimo Lietuvoje koncepciją;
- Suformuoti SPA rinkodaros priemones ir veiklą vidaus bei užsienio rinkose;
- Parengti SPA plėtros Lietuvoje teritorinio išsidėstymo schemą.

Nemuno zonos kaip kultūrinės–turistinės zonos potencialo plėtros ir galimybių studija (2007 m.). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas - VšĮ Baltijos rekreacinių sistemų modeliavimo institutas. Studijos darbo objektas – Nemuno zona kaip kultūrinė-turistinė trasa, apimanti visų su Nemuno upe sąlytį turinčių savivaldybių teritorijas. Studijoje analizuojama Nemuno zona apima: Druskininkų miesto, Varėnos rajono, Lazdijų rajono, Alytaus miesto, Alytaus rajono, Birštono miesto, Prienų rajono, Kaišiadorių rajono, Kauno miesto, Kauno rajono, Jurbarko rajono, Šakių rajono, Pagėgių, Šilutės rajono savivaldybių teritorijas. Studijos darbo tikslas – įvertinti Nemuno zonos įtaką Lietuvos kultūrinio turizmo plėtrai, atlikti šios zonos turistinio potencialo panaudojimo socialinės-ekonominės plėtros skatinimui teisinių, ekonominių bei finansinių galimybių analizę ir remiantis analizės rezultatais suformuluoti bendrą visoms Nemuno zonos savivaldybėms kultūrinio turizmo plėtros tikslą bei parengti Nemuno zonos kaip kultūrinės-turistinės zonos plėtros koncepciją ir prioritетines jos įgyvendinimo priemones. Studijos darbo metodai – mokslinės literatūros, teisės aktų, kitų pirminės ir antrinės informacijos šaltinių (apklausų, ekspertinių vertinimų, galimybių studijų, kitų projektų) analizė, palyginamoji (grafinė, lentelių) analizė, PEST analizė, SSGG analizė,

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

strateginė analizė, modeliavimas. Studijos struktūra – Studiją sudaro 5 dalys, pagal užsakovo pateiktos techninės užduoties nuorodas. Studijos rezultatas – parengta Nemuno zonos kaip kultūrinės-turistinės zonos plėtros koncepcija ir numatytos jos įgyvendinimo prioritetinės priemonės.

Tarptautinių konferencijų turizmo programinė studija (2007 m.). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas - VšĮ “Socialinės ir ekonominės plėtros centras”. Darbo tikslas - skatinti tarptautinių konferencijų turizmo plėtrą, suformuoti šios plėtros prioritetus.

Uždaviniai:

- Įvertinti Lietuvos konferencijų turizmo būklės ir plėtros potencialą;
- Išanalizuoti ir apibendrinti tarptautinių konferencijų plėtrą Lietuvoje ir užsienio šalyse;
- Identifikuoti tarptautinių konferencijų turizmo plėtros veiksnius ir poveikį;
- Suformuoti tarptautinių konferencijų turizmo skatinimo priemones.

Golfo laukų plėtros Lietuvoje galimybių analizė ir studija (2007 m.). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas - VšĮ „NPR“.

Kurortinės rinkliavos Lietuvoje nustatymo galimybių ir pasekmių įvertinimas, praktinių taikymo priemonių parengimas (2004 m.). Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas – Lietuvos regioninių tyrimų institutas. Darbo tikslas – išanalizuoti kurortinės rinkliavos Lietuvoje taikymo galimybes ir įvertinti šios rinkliavos taikymo pasekmes ekonominiu aspektu. Mokslinis tiriamasis darbas galėtų tapti Vyriausybės nutarimo papildyti Rinkliavų įstatymo 11 straipsnį (Žin. 2000, Nr. 52-1484) pagrindu.

Darbo uždaviniai:

1. Įvertinti kurortinių rinkliavų taikymo galimybes istoriniu ir teisiniu aspektais.
2. Atlikus Lietuvos kurortų savivaldybių apklausą, išanalizuoti kurortinės rinkliavos taikymo poreikius ir ekonomines sąlygas.
3. Atlikus kurortinių rinkliavų taikymo patirties užsienio šalyse analizę, pateikti galimus kurortinių rinkliavų taikymo modelius Lietuvoje ir apibrėžti:
  - a. kurortinės rinkliavos taikymo tikslus,

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- b. kurortinės rinkliavos objektą ir subjektą;
  - c. kurortinės rinkliavos rinkimo būdus;
  - d. pajamų iš kurortinės rinkliavos panaudojimo sritis.
4. Įvertinti kurortinės rinkliavos taikymo pasekmes ekonominiu aspektu atskiruose kurortuose.
  5. Atsižvelgiant į atliktą analizę, pateikti pasiūlymus ir priemonių planą kurortinės rinkliavos taikymui įgyvendinti.

Mokslinio darbo objektas – kurortinės rinkliavos taikymas Lietuvoje.

Lietuvos medicinos turizmo plėtros ir medicinos paslaugų eksporto skatinimo galimybių analizė ir rekomendacijos. Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas – Ernst & Young. Objektas – sveikatinimo paslaugos, kaip tai apibrėžta LR turizmo įstatymo (Žin., 1998, Nr. 32-852; Nr. XI-1496, 2011-06-22, Žin., 2011, Nr. 85-4138 (2011-07-13)) penktajame skirsnyje. Sveikatinimo turizmas yra sveikatos turizmo dalis, apimanti medicininės paslaugas (įskatinant medicininį spa). Kita sveikatos turizmo dalis – sveikatingumo turizmas (fitneso, grožio ir kt. paslaugos) – į šios galimybių analizės apimtį nebuvo įtraukta.

Tikslai:

- Nustatytas Lietuvos sveikatinimo paslaugų eksporto potencialas bei strateginės jo vystymo kryptys;
- Apibrėžtos ir pagrįstos tinkamiausios Lietuvos sveikatinimo turizmo plėtros ir sveikatinimo paslaugų eksporto skatinimo priemonės;
- Pateikta išsami ir tiksli informacija bei rekomendacijos, kurių pagrindu Ūkio ministerija galėtų priimti tinkamiausius Lietuvos sveikatinimo turizmo plėtros ir sveikatinimo paslaugų eksporto skatinimo sprendimus.

Mokslo tiriamasis darbas „Tarptautinių konferencijų turizmo plėtros programinė studija“. Užsakovas – LR Ūkio ministerija. Vykdytojas - VšĮ “Socialinės ir ekonominės plėtros centras”. Darbo tikslas - skatinti tarptautinių konferencijų turizmo plėtrą, suformuoti šios plėtros prioritetus.

Uždaviniai:

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Įvertinti Lietuvos konferencijų turizmo būklės ir plėtros potencialą;
- išanalizuoti ir apibendrinti tarptautinių konferencijų plėtrą Lietuvoje ir užsienio šalyse;
- identifikuoti tarptautinių konferencijų turizmo plėtros veiksnius ir poveikį;
- suformuoti tarptautinių konferencijų turizmo skatinimo priemones.

Savivaldybių lygmens turizmo planavimo dokumentai:

Dokumento pavadinimas	Dokumento tipas	Regionas, savivaldybė
Pasvalio rajono savivaldybės turizmo plėtros galimybių studija	Galimybių studija	Pasvalio savivaldybė
Rietavo savivaldybės turizmo plėtros galimybių studijos santrauka	Galimybių studija	Rietavo savivaldybė
Trakų rajono turizmo plėtros programa	Turizmo plėtros programa	Trakų rajono savivaldybė
Rokiškio rajono turizmo plėtros galimybių studija	Galimybių studija	Rokiškio rajono savivaldybė
Aukštaitijos Nacionalinio parko Turizmo centro „Palūšė“ galimybių studija	Galimybių studija	Aukštaitijos NP
Lazdijų rajono turizmo plėtros galimybių studija	Galimybių studija	Lazdijų rajono savivaldybė
Švenčionių rajono turizmo plėtros programa	Turizmo plėtros programa	Švenčionių rajono savivaldybė
Viešosios turizmo infrastruktūros plėtra Alytaus mieste	Informacija apie projektą	Alytaus miestas
Alytaus miesto ekonominio ir socialinio potencialo vystymasis skatinant turizmo sektoriaus plėtrą	Informacija apie projektą	Alytaus miestas
Šiaulių ir Tauragės apskritys Via–Hanža transporto koridoriaus plėtros kontekste: istorinė–kultūrinė apžvalga	Tyrimas	Šiaulių ir Tauragės apskritys
Siaurojo geležinkelio pritaikymo turizmui	Galimybių studijos	Panevėžio savivaldybė

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Dokumento pavadinimas	Dokumento tipas	Regionas, savivaldybė
galimybių identifikavimas	santrauka	
Dviračių takais per Baltijos ežerų kraštą	Informacija apie projektą	Utenos apskritis
Kempingų plėtra Lietuvos ir Lenkijos pasienio regione	Informacija apie projektą	Nemuno euroregionas
Švenčionių rajono turizmo objektų techninių projektų parengimas	Informacija apie projektą	Švenčionių rajono savivaldybė
Kauno regiono paplūdimių plėtra	Informacija apie galimybių studiją	Kauno apskritis
Vilniaus m. dalyvavimo pirmajame „Europos plytinės „Gotikos kelio“ projekte EuRoB I pristatymas	Susitarimas	Vilniaus miesto savivaldybė

II. TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO (APLINKAI IR (AR) SVEIKATAI) VERTINIMO ESAMOS SITUACIJOS LIETUVOJE APŽVALGA

Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų vertinimas poveikio aplinkai ir poveikio visuomenės sveikatai požiūriu šiuo metu gali būti ir yra atliekamas per strateginių pasekmių aplinkai vertinimo procedūrą.

Esamoje padėtyje PVSU, kaip atskira procedūra, atliekama tik planuojamai ūkinei veiklai, kuriai yra nustatyta sanitarinė apsaugos zona. Poveikio visuomenės sveikatai vertinimas yra integruotas į strateginių pasekmių aplinkai vertinimo ir poveikio aplinkai vertinimo procedūras.

Atkreiptinas dėmesys, kad planų ir programų SPAV ataskaitose didžiausias dėmesys skiriamas gamtinės aplinkos esamos padėties įvertinimui, pateikiant gana išsamią faktinę informaciją, o planų ir programų sprendinių vertinimas paprastai atliekamas kokybiniu būdu, siekiant apginti jų pagrįstumą. Atkreiptinas dėmesys, kad susiformavo ydinga praktika, kai atliekant SPAV yra reikalaujama pateikti konkrečius duomenis apie planų ar programų sprendiniais numatomas ūkines veiklas ir jų poveikio prognozę, siekiant atitikties teisės aktų reikalavimams patvirtinimo. SPAV procedūroje mažai dėmesio skiriama socialiniams veiksniams, kurie greta kitų lemia visuomenės sveikatą. Būtų prasminga taikyti tokią PVSU

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

procedūrą, kai siekiama sveikatos ugdymo, informacijos apie sveikatai įtakos turinčius veiksmus sklaidos tikslų per planus ar programas.

7 PLANŲ IR PROGRAMŲ PASEKMIŲ APLINKAI IR VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMAS

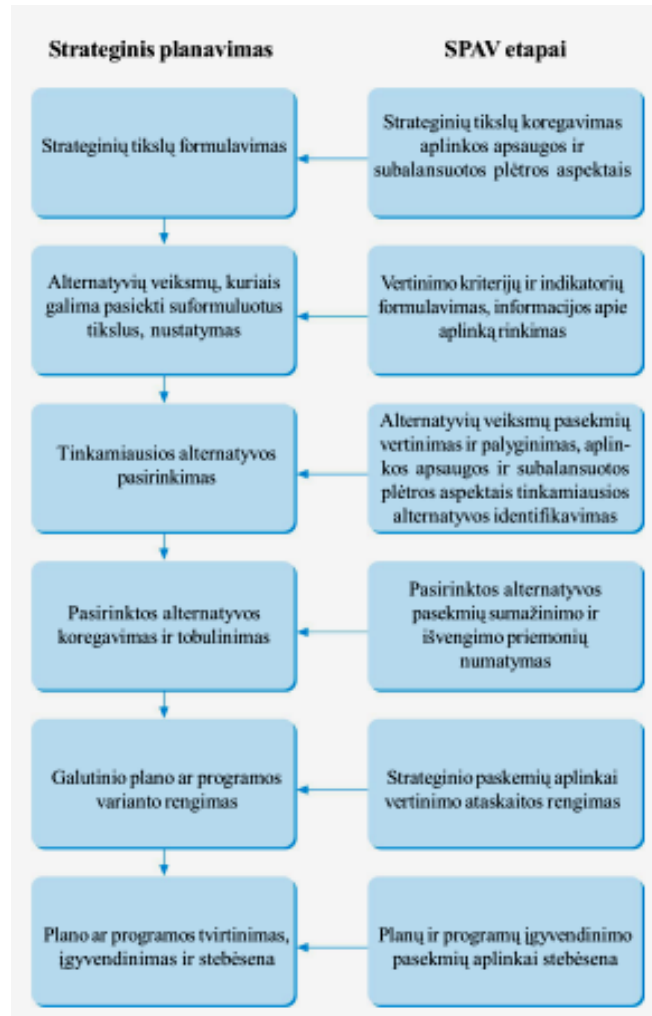
Pradedant nuo 2004 m. vidurio nacionalinės, regiono ir vietos valdžios institucijos privalo taikyti strateginio pasekmių aplinkai vertinimo procedūras, priimant ir rengiant tam tikrus planus ir programas. Šių naujų teisės aktų pagrindas yra Europos Bendrijos direktyva 2001/42/EB „Dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo“.

SPAV tikslas yra užtikrinti, kad būtų nustatytos ir įvertintos tam tikrų planų ir programų pasekmės aplinkai, rengiant šiuos planus ir programas, t. y. prieš juos patvirtinant.

Visuomenei ir subjektams sudaromos galimybės pareikšti savo nuomonę. Planavimo proceso metu svarstomos visuomenės pareikštos pastabos. Po plano ar programos patvirtinimo visuomenė informuojama apie priimtą sprendimą, nurodant, kokios įtakos aplinkos klausimai turėjo patvirtintam planui ar programai. Galimų tarpvalstybinių reikšmingų pasekmių atveju valstybė narė, kuriai turi įtakos, ir jos visuomenė informuojamos ir turi galimybę pareikšti pastabas, kurios taip pat integruojamos į nacionalinį sprendimo priėmimo procesą.

Kaip SPAV procedūros integruojamos į strateginio planavimo proceso etapus (*Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo vadovas*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Suomijos aplinkos institutas, 2006), pateikta 7-1paveiksle.

7-1 pav. Strateginio planavimo ir SPAV sąsajos

Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo rūšys:

- Politikos formavimo planuose ir programose dažniausiai nagrinėjamos strateginių veiksmų kryptys ir alternatyvos, nesiejant jų su konkrečia teritorija ar vietoje. Šiai programų rūšiai priskiriamos, pavyzdžiui, aplinkos apsaugos, atliekų tvarkymo programos, kuriose numatomos atitinkamos srities plėtros kryptys ir apimtys;
- Kaip atskira planų ir programų rūšis gali būti išskirti ūkinės veiklos projektus numatantys planai ir programos, skirti konkrečios ūkinės veiklos rūšių plėtros klausimams spręsti. Tokių planų ir programų strateginis pasekmių aplinkai vertinimas nuo planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo lygmens skiriasi tuo, kad vertinama keletas (ar keliolika) alternatyvių ūkinės veiklos objektų ar skirtingų ūkinės veiklos rūšių. Tokių planų pavyzdžiai – susisiekimo sistemos plėtros planai, kuriuose

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

siekiami išnagrinėti ir parinkti optimalius susisiekimo tarp dviejų didmiesčių būdus (oro susisiekimas, susisiekimas keliais, vandens keliais ar geležinkeliais) arba nacionalinio ar regiono lygmenų uostų plėtros programos, kuriose nustatomos ir išrenkamos tinkamiausios alternatyvios uostų įrengimo vietos;

- Trečioji planų ir programų rūšis – konkrečių teritorijų naudojimo principus nustatantys planai ir programos. Rengiant tokius planus, dažnai dar nėra žinoma, kokia konkreti ūkinė veikla bus vykdoma nagrinėjamoje teritorijoje, tačiau juose numatomos teritorijos naudojimo sąlygos ir ūkinės veiklos plėtojimo reikalavimai bei apribojimai.

SPAV tvarkos aprašas detalizuoja teritorinius ir sektorinius planus bei programas, kuriems SPAV yra privalomas. Kitiems planams ir programoms organizatorius įpareigotas atlikti atranką dėl SPAV privalomumo kiekvienu konkrečiu atveju. Pagrindinis atrankos klausimas yra, ar planas arba programa gali turėti reikšmingų pasekmių aplinkai. Planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos apraše planai ir programos suprantamos kaip nacionalinio, regioninio, rajono ar vietinio lygmenų planavimo dokumentai (veiksmų planai ir programos, plėtros planai (programavimo dokumentai), ūkio šakų plėtros planai ir programos, strategijos, koncepcijos, teritorijų planavimo dokumentai ir kita, įskaitant planus ir programas, prie kurių finansavimo prisideda Europos Bendrija), kurie rengiami, tvirtinami ir (arba) priimami pagal galiojančius teisės aktus ar kompetenciją, įgyvendinant viešąjį administravimą, ir kurių įgyvendinimo pasekmės gali būti reikšmingos aplinkai, įskaitant tokių planų ir programų visišką ar dalinį pakeitimą.

Vertinimą privaloma atlikti, kai:

- Planai ir programos skirti pramonės, energetikos, transporto, telekomunikacijų, turizmo, žemės ūkio, miškų ūkio, žuvininkystės, vandens ūkio plėtrai, atliekų tvarkymui, žemės naudojimui (paskirčiai) nustatyti ar teritorijoms planuoti ir lemia ūkinės veiklos rūšių, įrašytų į Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo (Žin., 1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105) pirmą ir antrą priedus, plėtros pagrindus;
- Rengiami nacionalinio, regiono ir rajono lygmenų bendrojo teritorijų planavimo dokumentai ar esminiai jų pakeitimai;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Planų ir programų įgyvendinimas susijęs su įsteigta ar potencialia „Natura 2000“ teritorija ar artima tokios teritorijos aplinka;
- Per atranką SPAV atlikti nusprendžiama, kad privaloma atlikti konkretaus plano ar programos SPAV.

Už visus SPAV proceso žingsnius atsakingi planų ir programų organizatoriai. Į procesą įeina vertinimo apimties nustatymas, vertinimo ataskaitos rengimas, konsultacijos su subjektais ir visuomene.

Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 2002, Nr. 56-2225; 2007, Nr. 64-2455; 2010, Nr. 57-2809; 2011, Nr. 153-7194; 2012, Nr. 154-7938) nustato, kad valstybės ir savivaldybių institucijos, priimdamos sprendimus, tvirtindamos programas, turi atlikti ir PVSV. Šiuo metu TSSD poveikio visuomenės sveikatai vertinimas atliekamas tik atliekant SPAV. Pagal galiojančią tvarką turizmo sektoriaus strategijos gali būti vertinamos pasekmių aplinkai ir visuomenės sveikatai aspektais 2004 m. rugpjūčio 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 967 „Dėl planų ir programų strateginio pasekmių aplinkai vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatyta tvarka. Tačiau TSSD SPAV poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodika nėra apibrėžta. Ateityje numatoma, kad TSSD PVSV galėtų būti atliekamas kaip individuali procedūra, kai teisės aktų nustatyta tvarka SPAV nevykdomas. PVSV sąsaja su planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimu yra pateikta 7-2 paveiksle. Šiame paveiksle SD (strateginiai dokumentai) žymi ir TSSD.

TSSD ir PVSV sąsajos neturi iš esmės skirtis nuo TSSD ir SPAV sąsajų, pateiktų 7-1 pav.

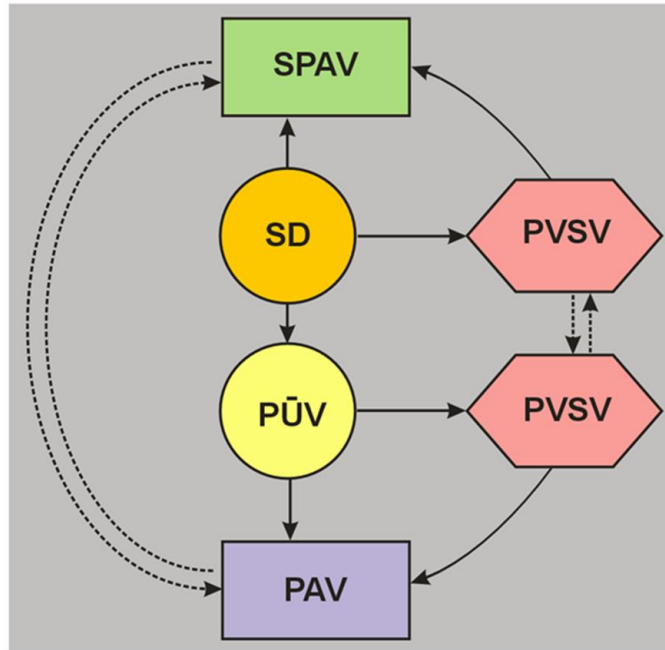
Toliau pateiktame paveiksle yra nurodyti TSSD ir planuojamos ūkinės veiklos PVSV ryšiai.

TSSD poveikio visuomenės sveikatai vertinimas gali būti individualus arba SPAV dalis.

Atliekant TSSD PVSV naudojamosi su TSSD susijusių planuojamų veiklų PVSV informacija, kai PVSV gali būti individualus arba kaip SPAV dalis.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

7-2 pav. PVSV ir SPAV sąsaja

8 PLANUOJAMOS ŪKINĖS VEIKLOS POVEIKIO APLINKAI IR POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMAS

Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai ir poveikio visuomenės sveikatai vertinimas atliekamas tais atvejais, kai planuojama konkreti ūkinė veikla, priešingai negu SPAV procedūra, kurią atliekant vertinami turizmo sektoriaus strateginių dokumentų sprendiniai ar planuojamos ūkinės veiklos alternatyvos. Planuojant konkrečią ūkinę veiklą poveikis aplinkai ir visuomenės sveikatai vertinamas šių teisės aktų nustatyta tvarka:

1. Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas, 1996 m. rugpjūčio 15 d., Nr. I-1495 (nauja įstatymo redakcija nuo 2005 m. liepos 12 d.), nustato, kad poveikio aplinkai vertinimo objektas yra planuojama ūkinė veikla, kuri dėl savo pobūdžio, masto ar numatomos vietos ypatumų gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai. Įstatymas nustato, kad planuojama ūkinė veikla – numatoma vykdyti veikla, apimanti statinių statybą, esamų statinių rekonstravimą, produktų gamybą, gamybos proceso ir technologinės įrangos įdiegimą, modernizavimą ar keitimą, gamybos būdo, produkcijos kiekio (mastu) ar rūšies pakeitimą, žemės gelmių išteklių gavybą ir kitų

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

gamtos išteklių naudojimą, taip pat žemėtvarkos, miškotvarkos, vandentvarkos projektuose numatomą ūkinę veiklą ir kitą ūkinę veiklą, galinčią turėti poveikį aplinkai. Atliekant poveikio aplinkai vertinimą nustatomas ir planuojamos ūkinės veiklos poveikis visuomenės sveikatai.

Poveikio aplinkai vertinimas atliekamas, kai:

- Planuojama ūkinė veikla įrašyta į Planuojamos ūkinės veiklos, kurios poveikis aplinkai privalo būti vertinamas, rūšių sąrašą;
  - Atrankos metu nustatoma, kad planuojamai ūkinei veiklai yra privaloma atlikti poveikio aplinkai vertinimą;
  - Planuojamos ūkinės veiklos įgyvendinimas gali daryti poveikį Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijoms ir institucija, atsakinga už saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo organizavimą, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos (toliau – AM) nustatyta tvarka nustato, kad šis poveikis gali būti reikšmingas.
2. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo (Žin., 2002, Nr. 56-2225; 2007, Nr. 64-2455; 2010, Nr. 57-2809; 2011, Nr. 153-7194; 2012, Nr. 154-7938) 18 straipsnis nustato, kad sveikatos aplinka saugoma gerinant aplinką, kad ji būtų palanki žmonių sveikatai, mažinant žmogaus veiklos neigiamą poveikį sveikatai, pašalinant aplinkai žmogaus veikla padarytą žalą, o norint pradėti ar išplėsti ūkinę veiklą, galinčią kelti grėsmę (pavojų) žmogaus sveikatai, turi būti atliekamas poveikio visuomenės sveikatai vertinimas. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio visuomenės sveikatai vertinimas vykdomas atliekant poveikio aplinkai vertinimo procedūrą, kaip pateikta pirmiau, arba kaip individualus vertinimas, vadovaujantis SAM 2011 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr.V-474 (Žin., 2011, Nr. 61-2923) patvirtintu Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nenumatytų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo atvejų tvarkos aprašu, kurio 2 p. nustato, kad poveikio visuomenės sveikatai vertinimas atliekamas, kai Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme (Žin., 1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105) nenumatytais atvejais yra planuojamos ūkinės veiklos rūšys, kurioms turi būti nustatomos arba tikslinamos sanitarinių apsaugos zonų ribos poveikio visuomenės sveikatai vertinimo būdu, tačiau joms neturi būti taikomos poveikio aplinkai

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

vertinimo procedūros Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nustatyta tvarka. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio visuomenės sveikatai vertinimui yra taikomi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-491 patvirtinti Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodiniai nurodymai (Žin., 2004, Nr. 106-3947). Taigi, planuojamos ūkinės veiklos poveikio visuomenės sveikatai vertinimas, kaip atskira procedūra, atliekamas, kai Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme nenumatytais atvejais arba kai poveikio aplinkai vertinimo atrankos išvada nurodo, kad PAV atlikti nereikia, o planuojamai ūkinei veiklai turi būti nustatoma arba tikslinama sanitarinės apsaugos zonos riba poveikio visuomenės sveikatai vertinimo būdu.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimais, poveikio aplinkai vertinimai atliekami tokioms turizmo veikloms, kaip prieplaukų, daugiau kaip 0,5 ha ploto poilsio namų ir viešbučių, didesnio kaip 1 ha ploto stovyklaviečių ir kempingų ir didesnio kaip 0,5 ha ploto teminių parkų įrengimas. Pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus turizmo objektų PVSV neatliekamas.

III. TURIZMO APSAUGOS SEKTORIAUS STRATEGIJŲ PVSV

9 BENDRIEJI DUOMENYS

Planuojamos ūkinės veiklos PVSV pagal šiuo metu galiojančią praktiką yra orientuojamas į atitiktis visuomenės sveikatos teisės aktams nustatymą. TSSD PVSV turi skirtis nuo planuojamos ūkinės veiklos PVSV tuo, kad sprendinių poveikis lyginamas ne su teisės aktų nustatytais ribinėmis vertėmis, o su šalyje, apskrityje, savivaldybėje ar vietovėje nustatytais sveikatos puoselėjimo tikslais. Planų ir programų bei planuojamo ūkinės veiklos poveikio visuomenės sveikatai vertinimo palyginimas pateiktas 9.1 lentelėje.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

9.1 lentelė. Planų ir programų bei planuojamo ūkinės veiklos poveikio visuomenės sveikatai vertinimas

Kriterijus	Strateginiai dokumentai	Planuojama ūkinė veikla
Vertinimo principas	Poveikių visuomenės sveikatai nustatymas ir rekomendacijų strategijai tobulinti parengimas, diegiant visuomenės sveikatos puoselėjimo priemones	Atitikties visuomenės sveikatos teisės aktams nustatymas
Vertinimo pagrindas	Poveikio nustatymas ir neigiamo poveikio mažinimo rekomendacijų parengimas, naudojantis poveikio visuomenės sveikatai pagrįstų įrodymų baze	Kokybinis ir kiekybinis aplinkos rodiklių įvertinimas ir atitikties ribinėms vertėms nustatymas
Visuomenės įtraukimas	Užtikrinti demokratijos principą, t. y. visuomenės dalyvavimą priimant jų gyvenimui svarbius sprendimus. Informacijos iš interesų grupių gavimas apie poveikius visuomenės sveikatai ir plano ar programos tobulinimo priemones	Užtikrinti teisę gauti informaciją, visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus ir teisę kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhuso konvencija)
Svarba priimant sprendimą	Patariamasis vaidmuo priimant sprendimą	Pagrindas sprendimui priimti
Vyraujantis vertinimo metodas	Kokybinis	Kiekybinis

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. spalio 30 d. nutarimu patvirtinta Lietuvos nacionalinė sveikatos koncepcija ir jos įgyvendinimas nustato „sveikatos visiems“ strategiją, kurios pagrindinė strateginė kryptis yra sveikatos išsaugojimo, stiprinimo ir ligų profilaktikos prioritetas. Koncepcijoje nustatyta, kad sveikatos strategijai įgyvendinti

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

sudaromas valstybinių programų kompleksas, kuriam vykdyti suformuojamas atitinkamas biudžetas, numatomi valdymo ir kiti realizavimo mechanizmai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 27 d. nutarimu Nr. 941 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 19 d. nutarimo Nr. 600 redakcija su vėlesniais pakeitimais (Žin., 2006, Nr. 70-2574)) patvirtinta Lietuvos nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros 2006–2013 metų strategija nustatė toliau pateiktas vizijas ir valstybės misijas.

1. Valstybė rūpinasi visuomenės sveikatos stiprinimu, sveikatos sauga, ligų ir traumų prevencija. Visi sektoriai ir bendruomenė aktyviai dalyvauja priimant savivaldybėms ir valstybei svarbius sprendimus, susijusius su sveika gyvensena ir sveika aplinka. Visuomenė vis tolerantiškesnė pažeidžiamoms visuomenės grupėms. Kiekvienas žmogus suvokia esąs atsakingas už savo sveikatą, ją tausoja ir stiprina. Sudarytos palankios fizinio aktyvumo sąlygos įvairaus amžiaus gyventojams, jie gali rinktis saugius produktus, sveikiau maitintis. Daugumai gyventojų sveika gyvensena ir sveika elgsena tampa prioritetinėmis vertybėmis. Dėl pakitusios gyvensenos mažėja lėtinių ligų ir mirtingumas. Ilgėja vidutinė sveiko gyvenimo trukmė, gerėja gyvenimo kokybė.
2. Valstybė sudaro sveikatos saugos teisinės, ekonominės ir socialinės sąlygas, ugdo individualius sveikos gyvensenos ir sveikos elgsenos įgūdžius, nuosekliai skatina veiklą, padedančią saugoti ir stiprinti gyventojų sveikatą, kurti sveiką aplinką, draudžia ir riboja sveikatai kenksmingą veiklą, kontroliuoja ir reguliuoja veiklos poveikį aplinkai ir žmogaus sveikatai, koordinuoja pagrindinių sveiką gyvenseną ir sveiką elgseną skatinančių sričių plėtrą, užtikrina privalomųjų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų finansavimą ir atlikimą, visiems prieinamą lygiavertę visuomenės sveikatos priežiūrą, stebi ir vertina gyventojų sveikatinimo veiklos rezultatus.

Šios strategijos tikslas – pagerinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę, ilginti gyvenimo trukmę, t. y. mažinti sergamumą, mirtingumą ir neįgalumą, ypač daug dėmesio skirti dažniausioms mirties priežastims: nelaimingiems atsitikimams ir traumoms, širdies ir kraujagyslių ligoms, onkologiniams susirgimams, psichikos sveikatos sutrikimams.

Pagrindiniai strategijos uždaviniai:

- Įtvirtinti visuomenės sveikatos svarbą valstybės ir savivaldybių politikoje;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Mažinti sergamumą užkrečiamosiomis ir neinfekcinėmis ligomis, t. y. šalinti jų priežastis;
- Gerinti visuomenės sveikatos stebėseną ir gyventojų informuotumą visuomenės sveikatos klausimais;
- Rūpintis vaikų ir jaunimo sveikatos išsaugojimu ir gerinimu.

Strategijos uždaviniai, be kitų, įgyvendinami šiais būdais:

- Teisinėmis ir ekonominėmis priemonėmis įtvirtinant visuomenės sveikatos prioritetą valstybės ir savivaldybių politikoje, nustatant veiksmingus atsakomybės ir atskaitomybės mechanizmus; laiku teikiant moksliskai pagrįstą informaciją politiką formuojantiems asmenims ir visuomenei;
- Įtraukiant suinteresuotas institucijas į sveikatos problemų sprendimą; skatinant kitus sektorius atsižvelgti į galimą priimamų sprendimų poveikį visuomenės sveikatai;
- Skatinant gyventojus keisti gyvenimo būdą pagal amžių, lytį, socialinį pažeidžiamumą; mažinant aplinkos ir socialinių bei ekonominių veiksnių poveikį sveikatai; ugdant sveikos gyvensenos nuostatas; kuriant sveiką ir saugią aplinką, ypač vaikams ir jaunimui.

Šiuo metu yra parengtas Lietuvos sveikatos programos projektas (Rekomendacijos dėl 2011–2020 m. Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių. Prieiga per internetą: <http://www.sveikatosprojektai.org/node/41>), įgyvendinant SAM projektą „Sisteminė sveikatos sektoriaus vykdomų reformų analizė siekiant geresnio Europos Sąjungos sveikatos politikos įgyvendinimo“ Nr. VP1-4.2-VRM-05-V-01-004. „Lietuvos sveikatos programa 2020“ nustato kryptis, kuriomis gerinama visuomenės sveikata: saugesnė socialinė aplinka, sveikesnė fizinė aplinka, sveikesnė gyvensena, efektyvesnė sveikatos priežiūra, pasisako už sveikatos politiką, grindžiamą visuotinės aprėpties, solidarumo, teisėtumo, paslaugų prieinamumo vertybinėmis nuostatomis. Svarbiausias tikslas – pasiekti, kad Lietuvos gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau (prieiga per internetą:

http://www.sam.lt/go.php/lit/Lietuvos_sveikatos_programa_2020_tarps/2644).

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Atliekant TSSD poveikio visuomenės sveikatai vertinimą siekiama, kad šie dokumentai numatytų ir visuomenės sveikatos gerinimo tikslų, nustatytų programiniuose dokumentuose, įgyvendinimo priemones.

TSSD yra orientuoti į rekreacijos prieinamumo didinimą. Tačiau kai kurios priemonės gali žymiai apriboti ūkinę veiklą, apriboti žemės ir miško naudmenų naudojimą augalininkystei, gyvulininkystei, būsto plėtrai. Dėl to gyventojai, įmonės gali patirti finansinių nuostolių, gali būti priverstos ieškoti kitos veiklos ar kitos vietos veiklai vykdyti. Šie socialiniai aspektai gali turėti įtakos visuomenės sveikatai.

TSSD PVSV rekomenduojamas metodas yra visuotinai pripažintas Mersisaido sveikatos vertinimo vadove (Scott-Samuel, A.; Birley, M.; Ardern, K. *The Merseyside Guidelines for Health Impact Assessment: Second Edition*, 2001). Pateiktas metodas orientuotas į sveikatos determinantų pokyčių ir galimo sveikatos rodiklių (mirtingumo, traumų paplitimo ir pan.) pokyčio prognozę, remiantis moksliniais tyrimais, ekspertų patirtimi. Būtinasis šio vertinimo komponentas yra rekomendacijų dėl neigiamo poveikio mažinimo pasiūlymas.

TSSD poveikio visuomenės sveikatai vertinimo pagrindiniai tikslai:

- Nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimą TSSD poveikį visuomenės sveikatai;
- Pasiūlyti tinkamas priemones pašalinti arba sumažinti kenksmingą visuomenės sveikatai poveikį ir sveikatos puoselėjimo priemones;
- Siekti, kad tvirtinant TSSD būtų atsižvelgta į pasiūlytas kenksmingo visuomenės sveikatai poveikio pašalinimo arba sumažinimo ir sveikatos puoselėjimo priemones, įgyvendinant visuomenės sveikatos strategijų tikslus.

Planų ir programų poveikiui sveikatai nustatyti taikytinos trys strategijos (*Improving Health in the United States: The Role of Health Impact Assessment*. National Research Council (US) Committee on Health Impact Assessment. Washington (DC): National Academies Press (US), 2011. 4, Current Issues and Challenges in the Development and Practice of Health Impact Assessment. Prieiga per internetą: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK83548/>):

- Platus įvairiapusių informacijos šaltinių naudojimas;
- Poveikio sveikatai įrodymų kokybės įvertinimas;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Poveikio sveikatai įrodymų šališkumo (tendencingumo) įvertinimas ir valdymas.

Taigi, planų ir programų PVSV pagrindas yra poveikio visuomenės sveikatai nustatymas, naudojantis įvairiapusiais šaltiniais, kritinis poveikio sveikatai įrodymų kokybės įvertinimas ir įrodymų analizė, siekiant nustatyti galimą mokslinio tyrimo šališkumą ar įrodymo pritaikomumą vertinamai plano ar programos sričiai.

10 REKOMENDACIJOS DĖL TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMO DALYVIŲ

PVSV dalyviai yra šie:

- PVSV priežiūros grupė;
- Turizmo sektoriaus strateginio dokumento rengėjas;
- Poveikio visuomenės sveikatai vertintojas (vidinis arba išorinis), atsakingas už PVSV informacijos surinkimą, vertinimą, ataskaitos parengimą ir jos pateikimą;
- Interesų grupių atstovai;
- Konsultacijų su interesų grupėmis darbo grupė;
- PVSV stebėsenos grupė (asmuo), atsakinga už apžvalginio PVSV rezultatų stebėseną ir įvertinimą.

Kiekvieno dalyvio rekomenduojamos pareigos yra pateiktos 10.1 lentelėje.

10.1 lentelė. PVSV proceso dalyvių pareigos

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo dalyviai	Dalyvių pareigos	Institucija
PVSV priežiūros grupė	Priima sprendimą dėl PVSV atrankos. Parengia PVSV programą. Nustato konsultacijų su interesų grupėmis būdą ir dalyvius. Kontroliuoja PVSV eigą.	Turizmo sektoriaus strateginio dokumento rengėjas, visuomenės sveikatos priežiūros institucijos specialistas,

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo dalyviai	Dalyvių pareigos	Institucija
	<p>Nustato stebėsenos ir įvertinimo tikslus bei paskiria atsakingus asmenis.</p> <p>Dalyvauja derybose dėl TSSD rekomendacijų įtraukimo, tvirtinant TSSD</p>	<p>vertintojas</p>
<p>Turizmo sektoriaus strateginio dokumento rengėjas</p>	<p>Pateikia galutinę (aktualią) TSSD versiją.</p> <p>Pataria dėl vertintinų TSSD sprendinių.</p> <p>Dalyvauja PVSV priežiūros grupės darbe.</p> <p>Dalyvauja konsultacijose su interesų grupėmis.</p> <p>Dalyvauja derybose dėl TSSD rekomendacijų įtraukimo, tvirtinant TSSD</p>	<p>Turizmo sektoriaus strateginio dokumento rengėjas (už parengimą atsakinga institucija)</p>
<p>Poveikio visuomenės sveikatai vertintojas</p>	<p>Dalyvauja PVSV priežiūros grupės darbe.</p> <p>Atlieka vertinimą.</p> <p>Parengia PVSV ataskaitą.</p> <p>Dalyvauja konsultacijose su interesų grupėmis.</p> <p>Parengia informaciją interesų grupėms organizuojant su jomis konsultacijas</p>	<p>Turizmo sektoriaus strateginio dokumento rengėjas (užsakovas arba rangovas).</p> <p>Konsultantas.</p> <p>Visuomenės sveikatos priežiūros institucijos specialistas</p>
<p>Interesų grupės</p>	<p>Pateikia informaciją apie esamą visuomenės sveikatos būklę ir visuomenės sveikatą lemiančius veiksnius.</p> <p>Pateikia informaciją apie TSSD</p>	<p>Bendruomeninės organizacijos.</p> <p>Gyventojai.</p> <p>Komunalinių paslaugų tiekėjai.</p>

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo dalyviai	Dalyvių pareigos	Institucija
	sprendinių poveikius visuomenės sveikatai. Pasiūlo TSSD tobulinimo priemones	Politikai. Smulkaus ir vidutinio verslo atstovai. Pramonės ir stambaus verslo atstovai. Viešojo sektoriaus institucijos. Mokslo institucijos. PVSV konsultantai.
Konsultacijų su interesų grupėmis darbo grupė	Organizuoja konsultacijas su interesų grupėmis. Veda konsultacijas. Parengia konsultacijų su interesų grupėmis ataskaitą	Vertintojas. PVSV priežiūros grupės paskirtas narys. Samdomas konsultacijų specialistas
PVSV stebėsenos ir įvertinimo grupė	Stebi, kaip PVSV rezultatai buvo panaudoti priimant sprendimus dėl TSSD. Įvertina PVSV procedūrą. Siūlo PVSV procedūros tobulinimo priemones	Visuomenės sveikatos priežiūros institucijos specialistas arba kitas PVSV priežiūros grupės paskirtas specialistas

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, vertintojas gali būti išorinis (samdomas) arba vidinis (turizmo sektoriaus strateginio dokumento rengėjas).

Kriterijai, ar reikalingas išorinis vertintojas, yra pateikti 10.2 lentelėje.

10.2 lentelė. Kriterijai, kuriais vadovaujantis nustatomas išorinių vertintojų poreikis

Išoriniai vertintojai	Kriterijai	Vidiniai vertintojai
Ne	Ar personalas turi reikalingas žinias ir patirtį,	Taip

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Išoriniai vertintojai	Kriterijai	Vidiniai vertintojai
	kad galėtų atlikti PVSV?	
Ne	Ar personalas turi galimybes atlikti PVSV laiko prasme?	Taip
Taip	Ar reikalingas nepriklausomas vertinimas, siekiant išvengti vidinio vertintojo šališkumo?	Ne

Turi būti skiriamas tinkamas dėmesys interesų grupėms nustatyti, jų atstovų kvietimui diskusijų.

Detaliau interesų grupių įtraukimas į PVSV aprašytas leidinyje „Interesų grupių dalyvavimo poveikio visuomenės sveikatos vertinime vadovas ir geriausia praktika“ (*Guidance and Best Practices for Stakeholder Participation in Health Impact Assessments*: version 1.0.

Stakeholder Participation Working Group of the 2010 HIA of the Americas Workshop March 2012. Prieiga per internetą: <http://www.healthimpactproject.org/resources/document/Guide-for-Stakeholder-Participation.pdf>).

11 REKOMENDACIJOS DĖL DUOMENŲ, LITERATŪROS ŠALTINIŲ APIE PRIEMONIŲ GALIMĄ POVEIKĮ VISUOMENĖS SVEIKATAI IR SVEIKATĄ LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ ĮTAKĄ ŽMONIŲ SVEIKATAI PAIEŠKOS, PATIKIMUMO IR PRITAIKOMUMO ĮVERTINIMO IR PANAUDOJIMO, ATLIEKANT TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMĄ

11.1 Literatūros, duomenų šaltiniai

Pagrindinė PVSV atlikti reikalinga informacija, tai:

- Vertinamų TSSD sprendinių aktualios versijos (santraukos);
- Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo tikslai, uždaviniai, paaiškinant preliminarus vertinimo esmę;
- Pasirinktos vietovės demografiniai, socialiniai ir ekonominiai duomenys, rodikliai, susiję su esama padėtimi (žr. IV skyrių);

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- TSSD sprendinių įgyvendinimo vietovės aplinkos duomenys;
- TSSD sprendinių galimo poveikio visuomenės sveikatai pagrįsti duomenys;
- Duomenys apie TSSD sprendinių galimų neigiamo poveikio mažinimo ir (arba) sveikatos puoselėjimo priemonių efektyvumą;
- Susijusių su TSSD sprendiniais ar su sprendinių veikiama bendruomene ankstesnių PVSV, SPAV ir PAV duomenys.

Duomenų, literatūros šaltinių apie priemonių galimą poveikį visuomenės sveikatai ir sveikatą lemiančių veiksnių įtaka žmonių sveikatai gali būti įvairių, priklausomai nuo atliekamo PVSV rūšies, vertinimo tikslų, vertinimo etapo:

- Institucijų duomenų bazės (internetinės ir kitos);
- Užklausos institucijoms, disponuojančioms reikalingomis ekspertų žiniomis;
- Interesų grupių apklausa;
- Moksliniai straipsniai, leidiniai ir kt., tyrimų analizės ir pan.;
- Ankstesnės PVSV, PAV ar SPAV ataskaitos;
- TSSD vertinimai kitose šalyse vykdant paiešką internetinėse ir kitose duomenų bazėse, tinklalapiuose, panaudojant paieškos sistemas (pvz., *Google*);
- TSSD sprendinių įgyvendinimo priemonių stebėsenos duomenys (pvz., taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimai (kai tokius privaloma turėti)), kurie saugomi regionų aplinkos apsaugos departamentuose;
- Turizmo plėtros ekspertų, kurie turi patirties įgyvendinant TSSD ir rengiant TSSD, nuomonė. Galima ir kitų ekspertų, tai yra asmens sveikatos, savivaldybių planavimo, Turizmo paslaugas teikiančių įmonių specialistų apklausa;
- Visuomenės sveikatos ekspertų (pvz., teritorinių visuomenės sveikatos centrų, SAM Visuomenės sveikatos departamento, Higienos instituto, Sveikatos mokslų universiteto Visuomenės sveikatos fakulteto specialistų) apklausa.

Detaliai duomenų šaltiniai yra pateikti 1 priede.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

Susistemintus poveikių visuomenės sveikatai įrodymus galima rasti toliau pateiktuose užsienio (daugiausia Jungtinės Karalystės) interneto tinklalapiuose.

- *Cochrane Collaboration*. Prieiga per internetą: <http://www.cochrane.org>;
- *Campbell Collaboration*. Prieiga per internetą: <http://www.campbellcollaboration.org/>;
- *Evidence for Policy and Practice Information*. EPPI-Centre. Prieigos per internetą:
  - <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=61>;
  - <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=185>;
- National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE) Public Health. Prieiga per internetą: <http://guidance.nice.org.uk/PHG/Published>;
- Centre for Reviews and Dissemination (CRD), University of York: Database of Abstracts of Reviews of Effects (DARE). Prieiga per internetą: <http://www.york.ac.uk/inst/crd/> ;
- *CRD's Health Technology Assessment*: Prieiga per internetą: <http://www.york.ac.uk/inst/crd/>;
- *Health Evidence Bulletins – Wales*. Prieiga per internetą: <http://hebw.uwcm.ac.uk>;
- Turning Research into Practice (TRIP) Database of Evidence-based Articles. Prieiga per internetą: <http://www.tripdatabase.com>;
- *Community Guide (Guide to Community Preventive Services)*. Prieiga per internetą: www.thecommunityguide.org;
- Economic and Social Research Council (ESRC) UK Centre for Evidence Based Policy and Practice, Queen Mary, University of London: Prieiga per internetą: <http://www.esrc.ac.uk/impacts-and-findings/research-catalogue/>;
- World Health Organization (WHO) Health Evidence Network. Prieiga per internetą: www.euro.who.int/HEN;
- HIA Gateway. Prieiga per internetą: http://www.nice.org.uk/aboutnice/whoware/aboutthehda/hiagateway/hia_gateway.jsp

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- London Health Commission. Prieiga per internetą:
<http://www.londonhealth.gov.uk/allpubs.htm#hia>.

Rekomenduojami poveikio visuomenės sveikatai įrodymų paieškos reikalavimai:

- Užklausa turi tiksliai atitikti konkrečius PVSV poveikius;
- Užklausa turi atitikti pasirinktą geografinę vietovę;
- Užklausa turi atitikti nustatytas veikiamas visuomenės grupes.

11.2 Duomenų patikimumo ir pritaikomumo įvertinimas bei panaudojimas

Vienas iš esminių planų ir programų PVSV yra poveikio visuomenės sveikatai įrodymų patikimumo įvertinimas. Rekomenduojama įvertinti ne tik mokslinių tyrimų rezultatus, bet ir tyrimų metodologiją, prielaidas, galimą rezultatų šališkumą. Vertinant būtina susipažinti su mokslinių tyrimų rezultatų patikimumo vertinimo aspektais. Vertinimo metodologija yra plačiau aprašyta leidiniuose „Naudojamų poveikio visuomenės sveikatai vertinimuose publikuotų įrodymų apžvalgos vadovas“ (*A Guide to Reviewing Published Evidence for use in Health Impact Assessment*. London Health Observatory. Prieiga per internetą:

http://www.lho.org.uk/Download/Public/10846/1/Reviewing%20Evidence-Final%20v6.4_230806.pdf) ir „Visuomenės sveikatos politika ir praktika. Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo pagalbinės įrodymų bazės struktūra“ (Joffe, M.; Mindell, J.

Public Health Policy and Practice. A Framework for the Evidence Base to Support Health Impact Assessment. Epidemiol Community Health, 2002. 56: 132–138. Prieiga per internetą:

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1732070/pdf/v056p00132.pdf>). Poveikio visuomenės sveikatai įrodymai įvertinami jų kokybės atžvilgiu, kaip pateikta 11.1 lentelėje.

Rekomenduojama kiekvieno poveikio įrodymams pildyti atskirą lentelę.

11.1 lentelė. Surinktų poveikio visuomenės sveikatai įrodymų tinkamumo įvertinimas

Įrodymai, kad surinkti poveikio visuomenės sveikatai duomenys yra tinkami	TSSD sprendinių galimo poveikio visuomenės sveikatai duomenys	Įrodymai, kad surinkti poveikio visuomenės sveikatai duomenys yra abejotini
Įvertinti moksliniai tyrimai		

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Įrodymai, kad surinkti poveikio visuomenės sveikatai duomenys yra tinkami	TSSD sprendinių galimo poveikio visuomenės sveikatai duomenys	Įrodymai, kad surinkti poveikio visuomenės sveikatai duomenys yra abejotini
Taip	Ar galimo kiekvieno poveikio įrodymai yra nurodyti keliuose šaltiniuose?	Ne
Taip	Ar galimo kiekvieno poveikio įrodymai yra nustatyti kokybiniu ir kiekybiniu būdu?	Ne
Taip	Ar dalis poveikio visuomenės sveikatai iširtų įrodymų buvo patikrinti kitų tyrėjų?	Ne
Ne	Ar kiekvieno poveikio įrodymai yra tapatūs kiekviename tyrime?	Taip
Ekspertų nuomonė		
Taip	Ar yra ekspertų sutarimas dėl galimų poveikių visuomenės sveikatai?	Ne
Taip	Ar yra ekspertų sutarimas, kad poveikio visuomenės sveikatai įrodymai yra tvirti?	Ne
Suinteresuota visuomenė		
Taip	Ar yra visuomenės sutarimas dėl galimų poveikių visuomenės sveikatai?	Ne
Taip	Ar yra visuomenės sutarimas, kad poveikio visuomenės sveikatai įrodymai yra tvirti?	Ne
Vertintojai		
Taip	Ar vertintojas turi reikalingos patirties?	Ne
Socialinis ekonominis kontekstas		
Ne	Ar yra visuomenės ir politikų	Taip

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Įrodymai, kad surinkti poveikio visuomenės sveikatai duomenys yra tinkami	TSSD sprendinių galimo poveikio visuomenės sveikatai duomenys	Įrodymai, kad surinkti poveikio visuomenės sveikatai duomenys yra abejotini
	surūpinimas dėl poveikių visuomenės sveikatai?	
Σ Tikėtina, kad įrodymai tinkami	Iš viso	Σ Tikėtina, kad įrodymai netinkami

Vertinant įrodymus pateikiama informacija:

Poveikio visuomenės sveikatai įrodymų įvertinimo reikalavimai:

- Nurodomas mokslinio įrodymo šaltinio pavadinimas ir autorius;
- Nurodomos mokslinių įrodymų įvertinimą vykdančio asmens pareigos, vardas ir pavardė;
- Pateikiamas toks mokslinių įrodymų apžvalgos dėstymas: apžvalgos tikslas, apžvalgos procedūros aprašymas, kas nustatyta, mokslinių įrodymų literatūros sąrašas, išvados, apžvalgos data. Gali būti pateikta kiekvieno vertinto mokslinio tyrimo santrauka, kritinis tyrimo vertinimas, tyrimo paklaidos, tendencingumas.

Vertinant kiekvieną poveikio visuomenės sveikatai įrodymą:

- Nurodoma, koks yra įvertinimo metodas, kiekybinis ar kokybinis;
- Pateikiamas mokslinių įrodymų trūkumų aprašymas;
- Pateikiami faktoriai, kurie turėjo įtakos įrodymų kokybei (pvz., tendencingumas ir pan.);
- Kai įmanoma, aptariamos neigiamo poveikio mažinimo priemonės;
- Kai įmanoma, aptariamas poveikis sveikatos netolygumams;
- Kai įmanoma, aptariami sąnaudų ir naudos vertinimai;
- Kai įmanoma, nurodomi moksliniai įrodymai dėl sveikatos netolygumų;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Kai įmanoma, nurodomas dozės ir atsako ryšys;
- Jeigu moksliniai įrodymai yra priešaringi, pateikiami išvadų suformulavimo principai (atskiriems įrodymams suteikiamas reikšmingumas);
- Pateikiamas išsamus naudotos literatūros sąrašas.

Parengiama įvertintų poveikio visuomenės sveikatai įrodymų apžvalga, kurioje rekomenduojama nurodyti:

- Vertintų mokslinių įrodymų publikavimo laikotarpį;
- Naudotas mokslinių tyrimų duomenų bazes;
- Užklauso terminus;
- Ekspertus, su kuriais buvo konsultuotasi;
- Pilkąją literatūrą;
- Mokslinių tyrimų publikacijų skaičių;
- Apžvalgos metu nustatytas kliūtis.

Rengiant mokslinių įrodymų apžvalgos ataskaitą (PVSV ataskaitoje arba atskirai) pateikiama:

- Visa pirmiau išvardyta informacija. Pateikimo būdą galima rasti Jorko universiteto Apžvalgų ir sklaidos centro aktualios sveikatos priežiūros suvestinėse (*CRD's Effective Health Care bulletins*). Prieiga per internetą: http://www.york.ac.uk/inst/crd/ehcb_em.htm);
- Santrauka, kuri gali būti pateikiama interesų grupėms (Prieigos per internetą: <http://www.thecommunityguide.org>; <http://www.iwh.on.ca/from-research-to-practice>).

Su apžvalga turėtų susipažinti bent vienas specialistas, nedalyvavęs ją rengiant.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

IV. REKOMENDACIJOS VISIEMS TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMO ETAPAMS (ATRANKA; VERTINIMO APIMTIES NUSTATYMAS; POVEIKIO IR (AR) RIZIKOS SVEIKATAI NUSTATYMAS; ATASKAITOS, IŠVADŲ IR REKOMENDACIJŲ PARENGIMAS; MONITORINGAS)

12 BENDRIEJI DUOMENYS

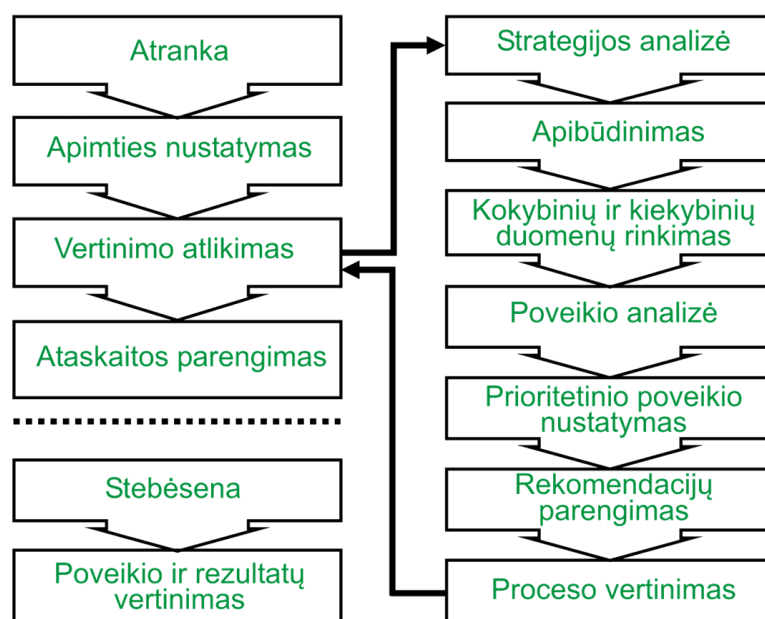
12.1 PVSV etapai ir modelis

Atsižvelgiant į poveikio visuomenės sveikatai vertinimo klasikinę koncepciją PVSV apima šiuos etapus:

- PVSV atranka;
- PVSV programos parengimas (apimties nustatymas);
- TSSD sprendinių poveikio visuomenės sveikatai vertinimas;
- PVSV ataskaitos parengimas ir derybos dėl PVSV rekomendacijų įtraukimo į TSSD;
- Stebėseną ir PVSV veiksmingumo įvertinimą.

Detaliau klasikinė PVSV koncepcija (*Impact*. University of Liverpool. Prieiga per internetą: <http://www.liv.ac.uk/ihia/reports.htm>) pateikta 12-1 paveiksle.

12-1 pav. PVSV pagrindinis modelis

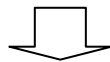
		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

Toliau pateikiama preliminarus PVSV metodinių rekomendacijų projektas, kuris apima ir PVSV atrankos bei programos sudarymo gaires.

12.2 Pagrindinės PVSV veiklos

Atranka

- Darbo grupės sudarymas
- Sveikatos puoselėjimo strategijų, teisės aktų identifikavimas
- TSSD įvertinimas
- Esamos demografinės, sveikatos ir socialinės informacijos įvertinimas
- TSSD sprendinių įgyvendinimo vietovės įvertinimas
- TSSD sprendinių įvertinimas
- Poveikių visuomenės sveikatai įvertinimas
- Veikiamos vietovės ir veikiamos visuomenės nustatymas
- Svarbiausių interesų grupių nustatymas
- PVSV būtinumo nustatymas

Apimties nustatymas

- PVSV ribų nustatymas
- PVSV būdo nustatymas (išsamus, apžvalginis ar preliminarus)
- PVSV programos sudarymas

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

Poveikio visuomenės sveikatai įvertinimas

Mokslinės literatūros, ieškant informacijos apie galimus poveikius sveikatai, apžvalga

Atliktų mokslinių tyrimų duomenų įvertinimas:

- Duomenų tinkamumo įvertinimas;
- Statistinis rezultatų patikimumo įvertinimas

Surinktų iš interesų grupių duomenų įvertinimas

Esamų sveikatos duomenų analizė

Rizikos visuomenės sveikatai aprašymas

Poveikio reikšmingumo įvertinimas:

- Tiesioginis, netiesioginis, sąveikaujantis;
- Poveikio trukmė;
- Veikiamos visuomenės mastai (veikiamų gyventojų ar bendruomenių skaičius);
- Poveikio mastai

Rizikos įvertinimas:

- Poveikio stiprumas;
- Tikimybė

TSSD sprendinių tobulinimo priemonių parengimas.

Stebėseną ir įvertinimas

TSSD rezultatų stebėseną ir įvertinimas

PVSV procedūros stebėseną ir įvertinimas

12.3 PVSV koncepcija

PVSV koncepcija yra pagrįsta sveikatai įtakos turinčių veiksnių identifikavimu. Mokslininkai, politikai pripažįsta, kad sveikatai turi įtakos daugelis veiksnių, įskaitant sąlygas, kuriomis gyventojai gyvena, mokosi, dirba ir ilsisi. Planai ir programos, kurios anksčiau nebuvo

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

siejamos su visuomenės sveikata, dabar yra priskiriamos prie veiksmų, kurie turi pasekmių visuomenės sveikatai. Poveikio visuomenės sveikatai vertinime pripažįstamas priežastinis ryšys tarp planų ir programų įgyvendinimo ir rizikos faktorių paplitimo, kurie turi įtakos sergamumui ir mirtingumui. TSSD sveikatai įtakos turintys veiksniai pateikti 12.1 lentelėje.

12.1 lentelė. TSSD sprendinių sveikatai įtakos turintys veiksniai

Veiksmų grupė	Sveikatai įtakos turintys veiksnys		
Individualus	Fiziologinis: <ul style="list-style-type: none"> • amžius • mityba • lytis • imunitetas • etninė sudėtis 	Elgsenos: <ul style="list-style-type: none"> • rizikingas elgesys • darbas • išsilavinimas • rizikos suvokimas 	Ekonominis: <ul style="list-style-type: none"> • skurdas • nedarbas
Aplinkos	Fizinis: <ul style="list-style-type: none"> • oras • vanduo, dirvožemis • infrastruktūra • būstas • energijos vartojimas • žemės naudmenys • aplinkos tarša • maistas ir pasėliai 	Socialinis: <ul style="list-style-type: none"> • šeimos struktūra • bendruomenės struktūra • kultūra • nusikalstamumas 	Finansinis: <ul style="list-style-type: none"> • darbo vieta • investicijos
Institucinis	Sveikatos priežiūra: <ul style="list-style-type: none"> • pirminė sveikatos priežiūra • specializuotos sveikatos paslaugos 	Kitos institucijos: <ul style="list-style-type: none"> • policija • priešgaisrinė tarnyba • savivaldybės institucijos 	Institucinis reguliavimas: <ul style="list-style-type: none"> • teisės aktai • strategijos • tikslai • planai

Detaliau apie TSSD sprendinių sveikatai įtakos turinčius veiksmus pateikiama priežastinio ryšio diagramose, skelbiamose Anglijos visuomenės sveikatos agentūros tinklalapyje (Causal

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Diagrams, Public Health England

(<http://www.apho.org.uk/resource/view.aspx?RID=82294>)).

TSSD įgyvendinimas gali turėti poveikį šiems visuomenės sveikatai įtaką darantiems veiksniams:

- Užkrečiamųjų ligų rizika, vykstant į šių ligų paplitimo zonas, dėl gausių kontaktų su kitais keliautojais, nuovargio ir blogų asmens higienos sąlygų,
- Nebūdingi turistų gyvenamajai vietai patogeniniai mikroorganizmai ir kylanti retų ligų pernešimo rizika;
- Alkoholio vartojimas,
- Nesaugus seksas,
- Deginimasis saulėje,
- Rizikingas elgesys;
- Asmens higienos priemonių užtikrinimas,
- Rizikingos pramogos,
- Laiko juostų kirtimas,
- Atostogautojo širdies sindromas (skilvelių virpėjimas dėl nuovargio),
- Neįprastas maistas,
- Transporto avarijos,
- Sveikatos paslaugų prieinamumas,
- Gyventojų pajamos,
- Nuosavybės naudojimo apribojimai (žemės sklypų),
- Atostogų būsto kokybė.

Išvardytų veiksnių pasiskirstymas ir sukeliama netolygumai visuomenėje bei šių netolygumų pasekmės visuomenės sveikatai turi būti nagrinėjamos atliekant poveikio visuomenės sveikatai vertimą.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

13 TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ PVSV ATRANKA

PVSV atranka vykdoma TSSD rengėjui ar sprendimą dėl TSSD priimančiai institucijai nutarus dėl PVSV procedūros (priėmusi šį sprendimą įstaiga ar organizacija toliau vadinama PVSV iniciatoriumi).

PVSV vykdomos atrankos tikslas – nustatyti, ar turizmo sektoriaus strateginio dokumento įgyvendinimas sudarys sąlygas puoselėti gyventojų sveikatą, arba atvirkščiai – turės nepriimtinių visuomenės sveikatai pasekmių, ir yra būtina numatyti strategijos sprendinių tobulinimą ar keitimą, kad būtų sumažintas ar net panaikintas neigiamas poveikis. Atliekant atrankos procedūrą nustatoma, ar būtina atlikti TSSD PVSV, ar TSSD gali būti tvirtinamas be pataisymų visuomenės sveikatos aspektais.

Remiantis tam tikrais kriterijais atrankos metu nustatoma, ar būtina atlikti PVSV, ar TSSD pasiūlymo tobulinimo priemonės galima pateikti neatliekant PVSV, nes galimi poveikiai sveikatai yra gerai žinomi. Atrankoje vertinama:

- Turizmo sektoriaus strateginio dokumento projektas. Esamos padėties analizės išsamumas, esamos padėties vertinimo rodiklių pagrįstumas, strategijos tikslų ir uždavinių pagrįstumas ir reikšmingumas visuomenės sveikatos puoselėjimo kontekste, TSSD priemonių pagrįstumas ir jų sąsaja su visuomenės sveikatos puoselėjimo reikmėmis.
- TSSD priėmimo laiko grafikas. Įvertinama laiko trukmė iki strategijos patvirtinimo termino. Jeigu TSSD tvirtinama greitai, nėra prasmės atlikti PVSV, nes vertinimo rezultatai bus pavėluoti.
- Sąryšis su poveikio aplinkai vertinimu. Įvertinama, ar TSSD sprendiniai patenka į sąrašą sprendinių, kurių pasekmės vertinamos atliekant strateginių pasekmių aplinkai vertinimo ar poveikio aplinkai vertinimo procedūrą. TSSD sprendinių privalomas vertinimas atliekant PAV ar SPAV procedūrą pagrindžia, kad PVSV, kaip atskiros procedūros, atlikti nereikia, arba PVSV rezultatai turi būti įtraukti į PAV ir SPAV dokumentus.
- Preliminari nuomonė dėl TSSD svarbos visuomenės sveikatai. Įvertinama, ar TSSD sprendiniai atitinka visuomenės sveikatos teisės aktus, nacionalines sveikatos

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

stiprinimo gaires, ir programinės nuostatos, galimybė jas įgyvendinti TSSD priemonėmis. Rekomenduojama susipažinti su jau įgyvendintų panašių strategijų stebėsenos rezultatais, šių strategijų įgyvendinimo pasekmių moksliniais vertinimais, gyventojų atsiliepimais. Rekomenduojama neapsiriboti Lietuvos patirtimi ir atsižvelgti į kitų šalių patirtį. Tais atvejais, kai TSSD projekte nėra numatytos sveikatos puoselėjimo priemonės arba numatomi reikšmingi visuomenės sveikatai neigiami poveikiai, turi būti siūloma atlikti TSSD PVSV. Nustačius, kad strategijos sprendiniai turės tik teigiamų poveikių visuomenės sveikatai, PVSV atlikti nesiūloma.

- Visuomenės pasiūlymai dėl TSSD. Nustatoma, ar visuomenė informuota apie TSSD, ar tai būtina atlikti per PVSV procedūrą. Įvertinama visuomenės reakcija į TSSD sprendinius žiniasklaidoje, pateikiami raštu ar žodžiu visuomenės pasiūlymai.

Dokumentai, reikalingi atrankai atlikti:

- TSSD aktuali versija;
- Ankstesnių TSSD įgyvendinimo pasekmių vertinimai, įgyvendinimo ataskaitos, TSSD SPAV atrankos dokumentai ir ataskaitos;
- Susijusių su TSSD sprendiniais veiklų PAV atrankų dokumentai, PAV ataskaitos, PVSV ataskaitos;
- Visuomenės komentarai, pareiškimai, nuomonės, apklausų rezultatai.

Atliekant atranką iš minėtų dokumentų nustatomi galimi poveikiai sveikatai. Jeigu nėra galimybės gauti šių dokumentų ar juose nėra reikalingos informacijos, rekomenduojama atlikti ekspertų apklausą (raštu ar žodžiu):

- Visuomenės sveikatos institucijų;
- Savivaldybės aplinkos apsaugos, turizmo ir visuomenės sveikatos specialistų;
- Turizmo departamento, Saugomų teritorijų tarnybos, regionų aplinkos apsaugos departamentų specialistų;
- Draugijų, asociacijų ir kitų visuomeninių organizacijų atstovų.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

TSSD PVSV atrankos rezultatai dokumentuojami užpildant 2 priede pateikiamą lentelę, sudarytą panaudojant Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-491 patvirtintų „Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinių nurodymų“ (Žin., 2004, Nr. 106-3947) priedo lentelę.

Atrankos išvadai suformuluoti galima vadovautis 13.1 lentelėje nurodytais kriterijais.

13.1 lentelė. Kriterijai, kuriais vadovaujantis nustatoma, ar reikalingas PVSV

PVSV reikia atlikti		Pagal esamą žinių lygį ir vertintojo nuomonę	PVSV nereikia atlikti
Poveikiai sveikatai			
Taip	?	Ar TSSD sprendiniai gali turėti tiesioginės įtakos visuomenės sveikatai?	Ne
Taip	?	Ar TSSD sprendiniai gali turėti netiesioginės įtakos visuomenės sveikatai?	Ne
Taip	?	Ar yra žinomų potencialių reikšmingų neigiamų poveikių sveikatai, kuriuos gali sukelti TSSD įgyvendinimas?	Ne
Taip	?	Ar reikia papildomo tyrimo potencialiems poveikiams sveikatai nustatyti?	Ne
Ne	?	Ar identifikuoti poveikiai sveikatai yra nereikšmingi?	Taip
Ne	?	Ar potencialūs poveikiai sveikatai yra gerai žinomi ir galima be PVSV pateikti pasiūlymus, kaip skatinti teigiamus ir slopinti neigiamus poveikius?	Taip
Veikiama visuomenė			
Taip	?	Ar TSSD sprendiniai gali veikti didelę visuomenės dalį?	Ne
Taip	?	Ar gali būti veikiamos socialiai pažeidžiamos visuomenės grupės?	Ne
Taip	?	Ar esama visuomenės prieštaravimų dėl	Ne

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

PVSV reikia atlikti		Pagal esamą žinių lygį ir vertintojo nuomonę	PVSV nereikia atlikti
		galimų poveikių sveikatai?	
TSSD sprendinio dydis			
Taip	?	Ar TSSD sprendinys yra labai reikšmingas visuomenės gerovei?	Ne
Taip	?	Ar TSSD sprendinys yra reikšmingas investicijų prasme?	Ne
Taip	?	Ar TSSD sprendinio lemiamas pokyčių pobūdis bus didelis?	Ne
Veikiamos organizacijos			
Taip	Ar TSSD sprendinys yra svarbus (prioritetinis) įmonėms ir organizacijoms?	Ne	
Σ Taip ir ?	Iš viso:	Σ Ne	

14 PVSV PROGRAMA

Nustačius, kad reikia atlikti PVSV, sudaroma PVSV darbo grupė, kurios užduotis – nustatyti PVSV rūšį ir apimtį bei kontroliuoti PVSV programos vykdymą.

PVSV programa nustato PVSV veiklas, numatomus naudoti PVSV metodus ir PVSV organizavimo reikalavimus, PVSV procedūros organizacinius ir dalykinius reikalavimus, siekiant, kad ji būtų optimali ir būtų išvengta nereizultatyvių ir perteklinių veiklų. Šiame etape paskiriami atsakingi asmenys už informacijos PVSV dalyviams parengimą, konsultacijų su interesų grupėmis organizavimą, PVSV ataskaitos parengimą.

Nustatant PVSV rūšį, atsižvelgiama į poveikio visuomenės sveikatai vertinimo sudėtingumą, darbų apimtį ir laiko trukmę vertinimui atlikti. Tradiciškai išskiriamos šios PVSV rūšys:

- Preliminarus (angl. *desktop*);
- Apžvalginis arba spartus (angl. *rapid*);
- Išsamus (agl. *comprehensive*).

Kriterijai, kuriais vadovaujantis galima nustatyti PVSV rūšį, yra pateikti 14.1 lentelėje.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

14.1 lentelė. Kriterijai, kuriais vadovaujantis nustatoma PVSV rūšis

Apžvalginis arba preliminarus PVSV	Kriterijai	Išsamus PVSV
Taip	Ar laikas PVSV atlikti yra ribotas?	Ne
Taip	Ar jau yra nustatyti TSSD priėmimo terminai?	Ne
Taip	Ar yra ribota galimybė paveikti TSSD sprendimą?	Ne
Taip	Ar PVSV ištekliai yra riboti?	Ne
Ne	Ar PVSV atrankoje nustatyti galimi reikšmingi poveikiai visuomenės sveikatai?	Taip

Preliminarus ir apžvalginis metodai yra priskirtini greitiesiems vertinimo būdams, kai neatliekami TSSD sprendinių galimų poveikių visuomenės sveikatai tyrimai. Preliminarus vertinimas pasirenkamas, kai darbus reikia atlikti per 2–4 sav., vertinimą gali atlikti tik vidinis vertintojas ir jis turi pakankamai informacijos pateikti TSSD sprendinių tobulinimo pasiūlymus.

Bet kuriai iš PVSV rūšių PVSV darbo grupė sudaro PVSV programą. Pagrindiniai PVSV programos uždaviniai yra nustatyti:

1. TSSD poveikio visuomenės sveikatai vertinimo tikslus;
2. Vertinamus TSSD sprendinius;
3. PVSV ribas;
4. Interesų grupes, konsultacijų su interesų grupėmis būdą;
5. PVSV organizavimo gaires;
6. Pateikiamos informacijos visuomenei ir interesų grupėms apimtis, šaltinius ir informacijos parengimo bei pateikimo atsakomybes;
7. Konsultacijų su visuomene organizavimo tvarką;
8. Taikomus PVSV metodus;
9. Reikalavimus PVSV ataskaitai;
10. Dalyvavimo priimant TSSD sprendimą procedūrą;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

11. Stebėsenos ir įvertinimo atsakomybės.

PVSV programai sudaryti rekomenduojama naudotis 14.2 lentelėje pateiktais informacijos šaltiniais.

14.2 lentelė. PVSV programos sudarymo klausimynas

PVSV programos sudarymo klausimas	PVSV programos nuostata	Informacijos šaltinis
Kas vadovaus PVSV projektui?		PVSV iniciatoriaus įsakymas
Kokie yra TSSD tikslai ir uždaviniai?		PVSV iniciatoriaus pageidavimai
Kokie TSSD sprendiniai numatyti vertinti?		PVSV atrankos dokumentas, SPAV dokumentas, PVSV iniciatoriaus pageidavimai
Kada numatoma patvirtinti TSSD ir iki kurio termino turi būti užbaigta PVSV ataskaita?		TSSD rengėjo darbo grafikas
Ar yra interesų grupių, kurios turi būti kviečiamos dalyvauti PVSV procedūroje?		Gali būti kviečiami aktyvūs visuomenės nariai, kurie teikė prašymus, pasiūlymus TSSD rengėjams atliekant SPAV procedūrą, draugijų, asociacijų, įmonių ir organizacijų, institucijų atstovai
Kokie yra PVSV tikslai ir uždaviniai?		TSSD, PVSV atrankos dokumentas
Kurią geografinę vietovę apims PVSV?		TSSD, PVSV atrankos dokumentas
Ar yra žinoma, kurias		PVSV atrankos dokumentas,

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

PVSV programos sudarymo klausimas	PVSV programos nuostata	Informacijos šaltinis
visuomenės grupės tiesiogiai veiks TSSD sprendiniai?		ekspertų nuomonė, mokslinių tyrimų duomenys, SPAV dokumentas
Kurie PVSV metodai bus taikomi?		Kokybinis, kiekybinis
Ar yra specifiniai poveikiai sveikatai, kurie turi būti įvertinti atliekant PVSV?		PVSV atrankos dokumentas, SPAV dokumentas, ekspertų nuomonė, mokslinių tyrimų duomenys
Ar PVSV turi būti numatytos neigiamo poveikio mažinimo priemonės?		PVSV iniciatoriaus pageidavimai
Kas parengs informaciją suinteresuotai visuomenei?		PVSV iniciatoriaus arba PVSV procedūros vadovo pavedimas
Ar bus rengiamas PVSV seminaras?		PVSV iniciatoriaus arba PVSV procedūros vadovo pageidavimai
Kokios turi būti privalomos PVSV dalys?		PVSV iniciatoriaus arba PVSV procedūros vadovo pageidavimai
Kaip bus užtikrinamas PVSV išvadų pateikimas sprendimą dėl TSSD priimančiai institucijai?		PVSV iniciatoriaus siūlymai
Kas bus atsakingas už PVSV veiksmingumo stebėseną ir įvertinimą?		PVSV procedūros vadovas

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

14.1 Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo tikslai

Siekiant nustatyti PVSV tikslus įvertinama:

- PVSV atrankos rekomendacijoje (išvadoje) nurodyti PVSV būtinumo motyvai;
- Galiojančiuose teisės aktuose ir strategijose nustatyti nacionaliniai sveikatos stiprinimo ir puoselėjimo, ligų ir susižalojimų mažinimo tikslai, kurie gali būti įgyvendinami per TSSD;
- Visuomenės reakcija į TSSD (jeigu tokia yra);
- TSSD rengėjo pageidavimai dėl kai kurių strategijos sprendinių pagrįstumo įvertinimo.

Tikslams nustatyti rekomenduojama užpildyti 14.3 lentelę.

14.3 lentelė. TSSD PVSV tikslai

Eil. Nr.	Pagrindas	Vertinami sprendiniai	PVSV tikslas
1	PVSV atrankos rekomendacijoje (išvadoje) nurodyti PVSV būtinumo motyvai	Nurodomi TSSD sprendiniai, kurie atrankos dokumente įvardyti kaip galintys daryti neigiamą poveikį visuomenės sveikatai ir kurie turi būti vertinami atliekant PVSV	
2	Galiojančiuose teisės aktuose ir strategijose nustatyti nacionaliniai sveikatos stiprinimo ir puoselėjimo, ligų ir susižalojimų mažinimo tikslai	Nurodomi sprendiniai, kurie turi būti įvertinti, ar atitinka galiojančiuose teisės aktuose nustatytus nacionalinio sveikatos stiprinimo ir ugdyimo, ligų ir susižalojimų mažinimo tikslus	
3	Visuomenės reakcija į TSSD	Nurodoma esama visuomenės reakcija į TSSD, rengėjo	

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Eil. Nr.	Pagrindas	Vertinami sprendiniai	PVSV tikslas
		duomenimis, SPAV duomenimis, galimi konfliktai (gyventojų prašymai, skundai savivaldos, visuomenės sveikatos priežiūros institucijoms ir visuomenės informavimo per PVSV procedūrą tikslingumas)	
4	TSSD rengėjo pageidavimai dėl kai kurių strategijos sprendinių pagrįstumo įvertinimo	Nurodomi TSSD sprendiniai, kurių tikslingumu rengėjas abejoja dėl sveikatos aspektų ir siekia, kad jie būtų įvertinti visuomenės sveikatos požiūriu	

14.2 Vertinami TSSD sprendiniai

PVSV programoje apibrėžiami tie TSSD sprendiniai, kurie bus vertinami atliekant PVSV. Sprendimas dėl TSSD aspektų ir komponentų vertinimo priimamas atsižvelgiant į šiuos kriterijus:

- Sprendiniai įvardyti tikslų nustatymo lentelėje;
- Sprendiniai, kurių poveikiai visuomenės sveikatai nėra pakankamai ištirti arba dėl kurių esama kontraversišku vertinimų, kuriuos nepalankiai vertina visuomenė;
- Didžiausio strateginio prioriteto (svarbiausi) strategijos sprendiniai, atsižvelgiant į nacionalinius plėtros tikslus ir uždavinius bei į visuomenės poreikius. Būtina įvertinti ir TSSD apimtį bei sprendinių įvairovę. Mažesnės apimties TSSD gali būti vertinami visi sprendiniai, o didesnės – tik pasirinkti sprendiniai pagal prioritetą;
- Didžiausią galimą poveikį visuomenės sveikatai turintys TSSD sprendiniai. Rekomendaciją gali pateikti PVSV darbo grupės visuomenės sveikatos specialistas;
- Sprendiniai, kurie gali turėti įtakos visuomenės nuomonei (sukels konfliktus visuomenėje);

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- TSSD rengėjo pageidavimai dėl kai kurių strategijos sprendinių pagrįstumo įvertinimo. Atsižvelgiama į TSSD rengėjo nuomonę dėl sprendinių, kurie yra nediskutuotini ir strategija dėl jų nekeičiama, kad ir koks būtų vertinimo rezultatas. Tokie sprendiniai į vertintinų sąrašą netraukiami.

Jeigu PVSV yra retrospektyvus (TSSD įgyvendintas) ar lygiagretus (TSSD šiuo metu įgyvendinamas), rekomenduojama aptarti strategijos aspektus su viešojo sektoriaus darbuotojais (pvz., sveikatos priežiūros, saugomų teritorijų, aplinkos apsaugos ir turizmo specialistais), kurie disponuoja informacija apie problemas, atsiradusias įgyvendinus strategijos sprendinius.

Nustatant vertintinus sprendinius rekomenduojama įvertinti:

- Ar vyksta teisminis procesas, susijęs su TSSD sprendinių įgyvendinimu? Kurie sprendiniai yra skundžiami teismine tvarka?
- Kuriuos TSSD sprendinius negatyviai nušviečia žiniasklaida?
- Kuriuos TSSD sprendinius skundžia gyventojai ar interesų grupės viešojo sektoriaus institucijoms?
- Kurie TSSD sprendiniai, viešojo sektoriaus institucijų vertinimu, turėjo neigiamą poveikį visuomenės sveikatai, aplinkai, įskaitant ir socialinę aplinką?
- Kurių TSSD sprendinių poveikis sveikatai ar aplinkai (įskaitant ir socialinę) kelia abejonių ir skiriasi nuo perspektyvinio vertinimo?

Jeigu PVSV yra perspektyvus (TSSD bus įgyvendinama ateityje), siūloma vadovautis tais pačiais kriterijais kaip ir vertinant retrospektyvų ar lygiagretų TSSD ir atsižvelgti į:

- Anksčiau rengtų TSSD vertinimus (pagal esamą teisinį reguliavimą – SPAV, vykdant paiešką TSSD rengėjo tinklalapyje arba tiesiogiai teiraujantis TSSD rengėjo);
- Anksčiau rengtų TSSD vertinimus kitose šalyse, vykdant paiešką interneto ir kitose duomenų bazėse, tinklalapiuose, panaudojant paieškos sistemas (pvz., *Google*);
- TSSD sprendinių įgyvendinimo veiklų PVSV, PAV ir SPAV dokumentų išvadas. Informacijos šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra arba regionų aplinkos apsaugos departamentai, kurie savo tinklalapiuose pagal kompetenciją skelbia PAV atrankos

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

išvadas, PAV sprendimus, teritoriniai visuomenės sveikatos centrai, kuriuose saugomos PVSV ataskaitos, planuojamos ūkinės veiklos organizatorius, kuris disponuoja pilnu PAV ar SPAV dokumentu ir gali jį skelbti savo tinklalapyje;

- TSSD sprendinių įgyvendinimo priemonių stebėsenos duomenis (pvz., taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimai (kai tokius privaloma turėti), kurie saugomi regionų aplinkos apsaugos departamentuose;
- Turizmo, saugomų teritorijų ekspertų, kurie turi patirties įgyvendinant TSSD bei rengiant TSSD, nuomonę. Galima ir kitų ekspertų, tai yra asmens sveikatos, savivaldybių planavimo, turizmo paslaugas teikiančių įmonių specialistų apklausa;
- Visuomenės sveikatos ekspertų (pvz., teritorinių visuomenės sveikatos centrų, SAM Visuomenės sveikatos departamento, Higienos instituto, Sveikatos mokslų universiteto Visuomenės sveikatos fakulteto) nuomonę dėl vertintinų sprendinių;
- TSSD sprendinių ir jų įgyvendinimo mastus. Prioritetas skiriamas didžiausios apimties sprendiniams.

Nustatant vertintinus sprendinius informacijos šaltiniai apibendrinti 14.4 lentelėje.

14.4 lentelė. Vertintinų sprendinių nustatymo informacijos šaltiniai

TSSD rengėjas	TSSD SPAV, PVSV atrankos dokumentai ir jų rengėjai, anksčiau rengtų TSSD SPAV ir kt.	Ekspertų apklausa	Stebėsenos, PVSV, PAV ir SPAV dokumentų rengėjų ir vertintojų apklausa	Žiniasklaidos pranešimai, straipsniai, interesų grupių atstovų apklausa, aktyvių visuomenės narių prašymai
Didžiausio strateginio prioriteto (svarbiausi)	Didžiausio galimo poveikio visuomenės sveikatai	Sprendiniai, kurių poveikiai visuomenės sveikatai nėra	Didžiausio galimo poveikio visuomenės sveikatai	Visuomenės nuomonei įtakos turintys sprendiniai

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

TSSD rengėjas	TSSD SPAV, PVSV atrankos dokumentai ir jų rengėjai, anksčiau rengtų TSSD SPAV ir kt.	Ekspertų apklausa	Stebėsenos, PVSV, PAV ir SPAV dokumentų rengėjų ir vertintojų apklausa	Žiniasklaidos pranešimai, straipsniai, interesų grupių atstovų apklausa, aktyvių visuomenės narių prašymai
strategijos sprendiniai	sprendiniai	pakankamai ištirti	sprendiniai	
TSSD rengėjo pageidaujami sprendiniai		Didžiausio galimo poveikio visuomenės sveikatai sprendiniai	Visuomenės nuomonei įtakos turintys sprendiniai	Didžiausio strateginio prioriteto (svarbiausi) strategijos sprendiniai
Visuomenės nuomonei įtakos turintys sprendiniai		Visuomenės nuomonei įtakos turintys sprendiniai		

Anksčiau rengtų kitų šalių TSSD vertinimų duomenų šaltinis: paieška internetinėse ir kitose duomenų bazėse, tinklalapiuose, panaudojant paieškos sistemas (pvz., *Google, Medline*).

Numatytus vertinti TSSD sprendinius rekomenduojama įrašyti į 14.5 lentelę (tuščiuose langeliuose nurodyti sprendinius, kurie bus vertinami).

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

14.5 lentelė. Vertinami TSSD sprendiniai

TSSD strategijos kryptis	Sprendiniai, nurodyti tikslų nustatymo lentelėje	Sprendiniai, kurių poveikiai visuomenės sveikatai nėra pakankamai iširti	Didžiausio strateginio prioriteto (svarbiausi) strategijos sprendiniai	Didžiausio galimo poveikio visuomenės sveikatai sprendiniai	Visuomenės nuomonei įtakos turintys sprendiniai	TSSD rengėjo pageidaujami sprendiniai
Kurortai ir saugomo teritorijos						
Atvykstamasis turizmas						
Kaimo turizmas						
Kultūrinis turizmas						
Infrastruktūros plėtra						
Automobilių turizmas						
Vandens turizmas						

Rekomenduojama pasirinkti ne daugiau kaip 5 sprendinius.

Papildomai detalizuojamos vertinamų sprendinių pasirinkimo priežastys, kaip apteikta 14.6 lentelėje (pateiktą lentelę galima pertvarkyti į laisvos formos tekstą).

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

14.6 lentelė. Vertinamų sprendinių pasirinkimo priežastys

Vertinamas sprendinys	Sprendinio pasirinkimo motyvai					
	Ar atitinka nustatytą PVSV tikslą	Sprendinio įgyvendinimo poveikiai gali būti neigiami arba neišskūs (nurodomi informacijos šaltiniai)	Sprendinys gali sukelti konfliktus su gyventojais (nurodomi informacijos šaltiniai)	Sprendinį rekomenduoja vertinti ekspertai (detalizuoti priežastis)	Dėl atitinkamų sprendinių įgyvendinimo esama teisminių ginčų	Sprendinių reikšmingumas TSSD (labai reikšmingas, vidutinio reikšmingumo, mažai reikšmingas)
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						

Užpildžius šią lentelę, galima pasirinkti vertinti tuos sprendinius, kuriems nustatyta daugiausia motyvų.

14.3 PVSV ribos

PVSV ribos nustatomos, kad būtų vertinama tik tai, kas visuomenės grupėms daro reikšmingą poveikį. Rekomenduojama atsižvelgti ir į TSSD rengėjų nuomonę dėl PVSV ribų. PVSV ribos – tai:

- Strategijos sprendinių įgyvendinimo geografinė vietovė;
- Veikiamos visuomenės grupės.

Strategijos sprendinių įgyvendinimo geografinė vietovė

Strategijos sprendinių įgyvendinimo geografinė vietovė gali būti:

- Visa šalis;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Atskiras regionas (apskritis);
- Rajonas ar savivaldybė;
- Administracinis vienetas (seniūnija, įmonė ar organizacija).

Atkreiptinas dėmesys, kad teigiami poveikiai dažniausia pasireiškia nacionaliniu lygmeniu, o neigiami – lokaliu arba net individo lygmeniu.

Nustatytas sprendinių įgyvendinimo vietas rekomenduojama surašyti į 14.7 lentelę.

14.7 lentelė. Vertinamų TSSD sprendinių įgyvendinimo geografinė vietovė

Vietovė/vertinami sprendiniai	1.	2.	3.	4.	5.
Visa šalis					
Atskiras regionas (apskritis)					
Savivaldybė					
Administracinis vienetas					

Rekomenduojama pasirinkti vieną prioritetinę geografinę vietovę, kurios gyventojai gali būti labiausiai veikiami TSSD sprendinių.

Veikiamos visuomenės grupės

Nustatant veikiamas gyventojų grupes atsižvelgiama į šiuos veiksniai:

- Sprendinių įgyvendinimo geografinę vietovę, prioritetą teikiant aukštesniam lygmeniui;
- Strategijos sprendinių veikiamas pažeidžiamas visuomenės grupes (TSSD sprendiniai gali stipriau veikti pažeidžiamas visuomenės grupes);
- TSSD sprendinių galimo poveikio stiprumą alternatyvioms visuomenės grupėms (stiprus, vidutinis, silpnas poveikis iš PVSV atrankos lentelės);
- Galimybę alternatyvioms visuomenės grupėms pasiūlyti sveikatą puoselėjančias priemones ir šių priemonių poveikio dydį (iš PVSV atrankos lentelės);

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- Laiką, po kurio atsiras poveikis visuomenės sveikatai (iš PVSV atrankos lentelės).

Svarbu įvertinti pažeidžiamas ir socialiai atskiras visuomenės grupes. Buvimas socialiai atskirtu reiškia negalėjimą dalyvauti pilnaverčiame visuomeniniame, t. y. socialiniame, politiniame, ekonominiame, kultūriniame, gyvenime, kurį nulemia ribotos darbo ir pajamų, mokymosi galimybės ir ribota prieiga prie psichosocialinių ir bendruomeninių tinklų bei veiklų. Socialinė atskirtis gali reikštis vienoje ar keliose gyvenimo srityse, tad išskiriamos tokios socialinės atskirties rūšys (Burchardt, T. et al. *Degrees of Exclusion: Developing a Dynamic, Multidimensional Measure*. In Phil Agulnik, *Understanding Social Exclusion*. Oxford University Press, 2002):

- Atskirtis nuo gamybos (darbo rinka, išsilavinimas ir įgūdžiai);
- Atskirtis nuo vartojimo (vartojimo įpročiai, gyvenimo sąlygos, būstas, sveikatos apsauga, transportas, mobilumas);
- Politinė atskirtis (nematomumas viešajame gyvenime);
- Atskirtis nuo socialinio gyvenimo (nedalyvavimas organizacijose, socialinių tinklų silpnumas).

Pažeidžiamos ir socialiai atskirtos visuomenės grupės dažniausiai yra šios:

- Vyresnio amžiaus asmenys;
- Vaikai ir jaunimas;
- Šeimos ir vieniši tėvai;
- Nėščiosios;
- Bedarbiai;
- Benamiai;
- Gaunantys mažas pajamas;
- Etninės mažumos;
- Pabėgėliai;
- Fizinę, psichinę ir protinę negalią turintys asmenys.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Visuomenės grupės, kurias gali veikti TSSD vertinami sprendiniai, apibendrinamos 14.8 lentelėje.

14.8 lentelė. TSSD vertinamų sprendinių poveikio visuomenės grupėms pobūdis

Veikiama visuomenės grupė (s)	Geografinė vietovė	Poveikio pobūdis (teigiamas arba neigiamas)	Poveikio stiprumas (stiprus, vidutinis, silpnas)	Poveikio atsiradimo terminas, trukmė	Sveikatą puoselėjančių priemonių naudos dydis (stiprus, vidutinis, silpnas)
1. Vertinamas TSSD sprendinys:					
2. Vertinamas TSSD sprendinys:					

Kiekvienam vertinamam sprendiniui rekomenduojama pasirinkti ne daugiau kaip vieną ar dvi prioritetines veikiamas visuomenės grupes, kurioms numatomas stipriausias greitai atsirandantis neigiamas poveikis ir kurioms galima pasiūlyti efektyviausias sveikatos puoselėjimo priemones.

14.4 Interesų grupės

Interesų grupių nustatymo tikslas – organizuoti konsultacijas su jomis, tinkamai įvertinti galimus TSSD poveikius visuomenės sveikatai ir parengti pasiūlymus dėl TSSD sprendinių tobulinimo, užtikrinti visuomenės dalyvavimą priimančiam sprendimui dėl TSSD.

Rekomenduojama į PVSV procesą įtraukti tas interesų grupes, kurios bus tiesiogiai veikiamos TSSD sprendinių ir kurios reiškia susirūpinimą dėl TSSD sprendinių įgyvendinimo pasekmių. Interesų grupės gali būti:

- Strategijos sprendinių veikiami bendruomenės nariai ir jiems atstovaujanti bendruomenės organizacijos;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Strategijos sprendinių veikiamų draugijų, asociacijų nariai;
- Viešojo sektoriaus atstovai (vietos valdžios, sveikatos priežiūros, policijos ir pan. institucijų atstovai);
- Suinteresuoto verslo atstovai;
- Politikai;
- Žiniasklaidos atstovai.

Rekomenduojama įtraukti tas interesų grupes, kurios teikė pastabas ir pasiūlymus TSSD rengėjams, bei susijusių su TSSD sprendiniais verslo, asociacijų, draugijų, bendruomenių atstovus. Interesų grupėse rekomenduojama išskirti asmenis, kurie dėl savo padėties bendruomenėje ar organizacijoje turi vertingų TSSD vertinimo žinių. Šie asmenys kviečiami dalyvauti PVSV seminare individualiai. Nerekomenduojama įtraukti pavienių suinteresuotų asmenų, kadangi jų individualūs interesai gali neatspindėti grupės interesų.

Atskirais atvejais, kai nėra galimybių konsultuotis su interesų grupėmis, konsultuojamasi su atitinkamų viešojo sektoriaus, atstovaujančio interesų grupėms, institucijų atstovais.

14.5 PVSV organizavimas

PVSV darbo plano parengimas apima:

- Laiko grafiką, kuriame suplanuojami būtini darbai, PVSV ataskaitos parengimas, stebėseną ir įvertinimą. Laiko grafike numatyta darbų atlikimo trukmė turi atitikti strategijos priėmimo terminą;
- PVSV biudžeto ir lėšų šaltinių nustatymą, jeigu numatomos veiklos, kurioms reikia papildomų išlaidų (seminaro organizavimas, konsultantų, vertintojų samdymas ir kt.);
- Konsultacijų su visuomene būdo nustatymą;
- Paskyrimą pagrindinio vertintojo, kuris bus atsakingas už informacijos PVSV procedūrų vykdymą, informacijos interesų grupėms parengimą ir pateikimą, interesų grupių pasiūlymų įvertinimą, mokslinių tyrimų, kitų informacijos šaltinių apžvalgą ir įvertinimą, PVSV ataskaitos parengimą. Rekomenduojama, kad apžvalginio ir išsamaus vertinimo atvejais pagrindinis vertintojas būtų visuomenės sveikatos

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

specialistas. Preliminarus vertinimo atveju vertintojas gali būti specialiai apmokytas vidinis vertintojas.

- Konsultacijų su interesų grupėmis organizatoriaus, kuris bus atsakingas už interesų grupių pakvietimą konsultacijoms, visus konsultacijų organizavimo klausimus (patalpos, vaizdinės priemonės, pakvietimai, darbotvarkė, dalyvių registravimas ir kt.), paskyrimą.

Darbo planą rekomenduojama sudaryti taip, kaip pateikta 14.9 lentelėje.

14.9 lentelė. PVSV darbo planas

Užduotis	Data	Vieta	Atsakingas vykdytojas	Finansavimas	Pastabos
Strategijos sprendinių įvertinimas					
Visuomenės sveikatos esamos būklės įvertinimas PVSV ribose					
Mokslinės literatūros ir kitų literatūros ir duomenų šaltinių apžvalga ir įvertinimas					
Konsultacijos su interesų grupėmis					
<i>Informacijos interesų grupėms parengimas</i>					
<i>Konsultacijų su interesų grupėmis organizavimas</i>					
<i>Konsultacijų su</i>					

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Užduotis	Data	Vieta	Atsakingas vykdytojas	Finansavimas	Pastabos
<i>interesų grupėmis vedimas</i>					
<i>Interesų grupių pasiūlymų įvertinimas</i>					
TSSD sprendinių poveikio visuomenės sveikatai įvertinimas					
TSSD sprendinių tobulinimo pasiūlymų parengimas					
PVSV ataskaitos parengimas					
Stebėsena ir įvertinimas					

Kiekvienai užduočiai įvykdyti paskiriami atsakingi asmenys.

14.6 Taikomų PVSV metodų nustatymas

Planuojant PVSV nustatomi taikytini PVSV metodai. Metodų nustatymui rekomenduojama atsakyti į 14.10 lentelėje pateiktus klausimus.

14.10 lentelė. PVSV metodų nustatymo klausimynas

Koks numatomas PVSV metodas: <ul style="list-style-type: none"> • Kokybinis • Kiekybinis • Mišrus Pagrindimas:	
Kokie informacijos šaltiniai (poveikio visuomenės sveikatai įrodymai) bus naudojami? Gali būti:	

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

<ul style="list-style-type: none"> • Tarptautinės internetinės bibliotekos ir kitos mokslinių tyrimų internetinės duomenų bazės • Informacijos paieška per paieškos sistemas • Informacijos paieška gyventojų sveikatos rodiklių duomenų bazėse • Ekspertų apklausa • Interesų grupių apklausa 	
<p>Kurių informacijos šaltinių nėra galimybės naudoti? Pagrindimas (esami duomenys apima didesnę negu reikia geografinę vietovę, reikalingi duomenys nėra renkami įprastine tvarka, yra žinoma, kad reikalingi duomenys nėra patikimi)</p>	
<p>Kokie numatomi tyrimai reikiamai informacijai gauti (gali būti atskirai surenkama informacija apie esamą gyventojų sveikatos būklę pagal pasirinktą geografinę vietovę, gyventojų sveikatos apklausą, ekspertų apklausą ir pan.)</p>	
<p>Ar numatomos konsultacijos su interesų grupėmis ir suinteresuota visuomene? Pagrindimas (siekiama nustatyti visuomenės nuomonę)</p>	

14.7 Reikalavimų PVSV ataskaitai nustatymas

PVSV ataskaita rengiama selektyviai atsižvelgiant į ataskaitos tikslinę auditoriją. Įvertinus PVSV iniciatorių ir ataskaitos viešinimo poreikius ataskaitos tikslinė auditorija gali būti:

- PVSV iniciatorius;
- PVSV darbo grupė;
- TSSD tvirtinanti institucija;
- TSSD rengėjas;
- Bendruomenė, bendruomenės organizacijos ir bendruomenės atstovai;
- Ekspertai.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

PVSV darbo grupė nurodo, kuriai tikslinei grupei rengiama PVSV ataskaita.

Rekomenduojama PVSV ataskaitos apimtis pagal tikslinę auditoriją pateikta 14.11 lentelėje.

14.11 lentelė. PVSV ataskaitos apimtis

Tikslinė grupė	Ataskaitos reikalavimai
PVSV procedūros iniciatorius	Išsami ataskaita
PVSV darbo grupė	Išsami ataskaita
TSSD tvirtinanti institucija	Santrauka Išsamus poveikių sveikatai sąrašas ir jų pagrindimas TSSD tobulinimo rekomendacijos
TSSD rengėjas	Išsami ataskaita
Bendruomenė Bendruomenės organizacijos ir bendruomenės atstovai	TSSD tobulinimo rekomendacijos
Ekspertai	Išsami ataskaita

V. REKOMENDACIJOS GREITO (APŽVALGINIO) IR IŠSAMIAUS TURIZMO SEKTORIAUS STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMO ATLIKIMUI

15 PRELIMINARUS VERTINIMAS

Preliminarus vertinimas taikomas, kai numatoma, kad TSSD gali lemti tik pavienius ir mažai reikšmingus poveikius sveikatai ir kai PVSV ištekliai yra riboti. Atliekant šį vertinimą rekomenduojamos konsultacijos su visuomene gali būti minimalios. Taikytini paprasčiausi bendravimo būdai su bendruomenių atstovais (pokalbiai telefonu, laiškai ir pan.) arba visuomenės prašymų, skundų, pasiūlymų įvertinimas. Preliminaraus vertinimo atveju rekomenduojama paskelbti TSSD sprendinių glaustą informaciją, prašant visuomenės pateikti atsiliepimus ar pasiūlymus.

Preliminarus vertinimas paprastai užtrunka 2–4 savaites ir jo pakanka norint nustatyti TSSD tobulinimo pasiūlymus. Preliminarų vertinimą dažniausiai vykdo vidinis vertintojas, t. y.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

paskirtas ir apmokytas PVSV iniciatoriaus, konsultuojantis su visuomenės sveikatos ekspertais.

Šiame vertinime turi būti aprašyta:

- Bendrieji TSSD duomenys (tikslai, uždaviniai, priemonės), vertinami sprendiniai;
- Esama turizmo sektoriaus padėtis pagal TSSD sprendinius (paprastai prieinamas iš TSSD esamos padėties įvertinimo);
- Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo tikslai, uždaviniai, paaiškinant preliminaraus vertinimo esmę;
- TSSD sprendinių įgyvendinimo vietovės charakteristikos;
- Veikiama visuomenė, organizacijos arba specifinės gyventojų grupės;
- Veikiamos visuomenės gyventojų sveikatos būklė (mirtingumas, tikėtina gyvenimo trukmė, sergamumas);
- Socialiniai ir gyvensenos duomenys (jeigu prieinami);
- Veikiamos vietovės aplinkos duomenys;
- Bendruomenių ar interesų grupių komentarai, nuomonės, prašymai, pasiūlymai, nuogastavimai pagal turimą informaciją;
- Trumpas TSSD sprendinių įgyvendinimo rizikos sveikatai vertinimas, pagrįstas įprastu poveikio sveikatai suvokimu (pvz., aplinkos oro tarša gali sukelti kraujotakos, kvėpavimo sistemos ligas, piktybinius navikus ir pan.);
- Trumpa neigiamo poveikio mažinimo galimų priemonių analizė;
- Trumpa stebėsenos ir įvertinimo analizė.

Vertinimo rezultatai dokumentuojami užpildant toliau pateiktas lenteles ir formas. Vertinimo rezultatai gali būti dokumentuojami laisva forma.

Preliminaraus vertinimo klausimynas yra pateiktas 3 priede.

Atliekant preliminarų vertinimą gali būti nustatyta, kad šio vertinimo nepakanka ir būtina atlikti išsamesnį reikšmingų aspektų vertinimą.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

16 APŽVALGINIS POVEIKIO VISUOMENĖS SVEIKATAI VERTINIMAS

Apžvalginio PVSV vertinimo pagrindas yra TSSD sprendinių poveikių visuomenės sveikatai nustatymas ir minėtų sprendinių tobulinimo priemonių nustatymas konsultacijų su interesų grupėmis būdu.

Apžvalginio poveikio visuomenės sveikatai vertinimo pagrindiniai darbai yra šie:

- Reikiamos PVSV informacijos surinkimas ir įvertinimas;
- Konsultacijų su interesų grupėmis nustatytų TSSD sprendinių poveikių visuomenės sveikatai ir TSSD sprendinių tobulinimo pasiūlymų įvertinimas;
- PVSV ataskaitos parengimas ir pateikimas PVSV darbo grupei;
- Dalyvavimas priimant sprendimą dėl TSSD.

16.1 Informacijos surinkimas ir įvertinimas

PVSV informacija surenkama iki konsultacijų su interesų grupėmis.

Organizuojant konsultacijas svarbu PVSV informaciją tinkamai pateikti interesų grupėms, kad konsultacijų metu galima būtų efektyviai parengti motyvuotus pasiūlymus TSSD sprendiniams tobulinti.

Surenkama ši PVSV informacija:

- Bendrieji TSSD duomenys (tikslai, uždaviniai, priemonės), vertinami sprendiniai;
- PVSV atrankos ir PVSV programos duomenys;
- Visuomenės sveikatos puoselėjimo tikslai, uždaviniai ir priemonės PVSV vietovėje;
- Esama turizmo sektoriaus padėtis pagal TSSD sprendinius (paprastai prieinama iš TSSD esamos padėties įvertinimo);
- Veikiamos visuomenės sveikatos duomenys:
  - TSSD sprendinių įgyvendinimo vietovės charakteristikos;
  - Veikiama visuomenė, organizacijos arba specifinės gyventojų grupės;

 <p>MOKSLAS · EKONOMIKA · SĄJUNGA Kuriame Lietuvos ateitį</p>		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
--	---	---	----------------------------------

- Veikiamos visuomenės esama gyventojų sveikatos būklė (mirtingumas, tikėtina gyvenimo trukmė, sergamumas);
  - Socialiniai ir gyvensenos duomenys (jeigu prieinami);
  - Veikiamos vietovės aplinkos duomenys;
  - Darbo ir būsto sąlygos.
- Poveikio visuomenės sveikatai įrodymai iš literatūros šaltinių.

Surinkta informacija glaustai pateikiama interesų grupėms, organizuojant konsultacijas su jomis, žr. 16.1 lentelę.

16.1 lentelė. Interesų grupėms pateikiama informacija

Duomenų rūšis	Duomenų šaltinis	Pateikiami duomenys
Vertinamų TSSD sprendinių aktualios versijos	TSSD rengėjas	Esamos padėties aprašymas ir vertinamų TSSD sprendinių santrauka. Nurodoma, kur galima rasti pilną TSSD dokumentą
TSSD PVSV tikslai ir numatomos konsultacijos su interesų grupėmis	PVSV darbo grupė	TSSD PVSV tikslai, aspektai, kuriais numatoma konsultuotis su visuomene, informacija apie darbotvarkę, laukiami konsultacijų su visuomene rezultatai ir prašymas informuoti apie sutikimą dalyvauti PVSV seminare
Demografiniai duomenys	Lietuvos statistikos departamentas, Higienos institutas, savivaldybių sveikatos biurai, seniūnijų administracijos, asmens sveikatos priežiūros įstaigos, teritorinės ligonių kasos, SODRA	Mirtingumo (standartizuoto), rodiklių palyginimas su kitų besiribojančių vietovių atitinkamais rodikliais, akcentuojant aiškias mirtingumo tendencijas
Socialiniai ir ekonominiai	Lietuvos statistikos departamentas, savivaldybių	Gyventojų pajamos, nekilnojamojo turto vertės, pažeidžiamos gyventojų

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

Duomenų rūšis	Duomenų šaltinis	Pateikiami duomenys
rodikliai, gyventojų rekreacijos ir turizmo pasiūlos ir paklausos rodikliai, esamos žemėnaudos duomenys	administracijos atitinkami padaliniai, savivaldybių įmonės, turizmo departamentas prie LR Ūkio ministerijos	grupės, turizmo paslaugų prieinamumas ir poreikiai.
Aplinkos duomenys	Aplinkos apsaugos agentūra, regionų aplinkos apsaugos departamentai, Lietuvos geologijos tarnyba prie AM, Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba prie AM, savivaldybių duomenų bazės, sveikatos biurų kaupiama informacija, savivaldybių įmonės, SAM pavaldžios įstaigos	Plėtros planų SPAV, PŪV PAV ir PVSV dokumentai, aplinkos oro taršos stebėsenos duomenys, triukšmo strateginio kartografavimo duomenys, eismo nelaimių registravimo duomenys
TSSD sprendinių galimo poveikio visuomenės sveikatai pagrįsti duomenys	Lietuvos ar kitų šalių TSSD įgyvendinimo stebėsenos, PVSV, SPAV, PAV duomenys, veiksmingumo moksliniai tyrimai, stebėsenos rezultatai. Epidemiologiniai tyrimai, mokslinės publikacijos ir užsakomosios ataskaitos. Rekomenduojama vykdyti paiešką internete pagal raktinius žodžius. Rekomenduojama, kad atsakingas už šios informacijos	Užkrečiamųjų ligų pernešimo rizika, duomenys apie galimą alkoholio vartojimą, lytiškai plintančias ligas, odos vėžio, traumų riziką, sveikatos priežiūros išteklius ir jų pakankamumą, nuosavybės (žemės sklypų) naudojimo apribojimai. Eismo nelaimių rizika, teritorinė atskirtis, nekilnojamojo turto nuvertėjimas, triukšmas ir oro tarša, sveikatos rodiklių pokyčiai (mirtingumo, sergamumo, hospitalizacijos,

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

Duomenų rūšis	Duomenų šaltinis	Pateikiami duomenys
	<p>surinkimą asmuo mokėtų ne mažiau kaip vieną užsienio kalbą (pageidautina – anglų, kuria internete galima rasti daug informacijos).</p> <p>Patartina įvertinti kitų atitinkamų strategijų priešininkų motyvus, kuriais gali naudotis interesų grupės diskutuodamos PVSV klausimais. Ypač naudingi jau įgyvendintos strategijos pasekmių vertinimai</p>	<p>invalidumo, kreipimūsi į gydymo įstaigas rodikliai)</p>
<p>Duomenys apie TSSD sprendinių neigiamo poveikio mažinimo arba sveikatos puoselėjimo priemonių efektyvumą</p>	<p>Lietuvos arba kitų šalių TSSD veiksmingumo vertinimo, stebėsenos ir įvertinimo duomenys, mokslinės publikacijos arba užsakomosios ataskaitos.</p> <p>Rekomenduojama vykdyti paiešką internetu pagal raktinius žodžius. Rekomenduojama, kad atsakingas už šios informacijos surinkimą asmuo mokėtų ne mažiau kaip vieną užsienio kalbą (pageidautina – anglų, kuria internete galima rasti daug informacijos)</p>	<p>Fizinio aktyvumo skatinimo, saugumo didinimo priemonės, pritaikytos poilsiautojams odos vėžio prevencijos ir ankstyvos diagnostikos priemonės, šviečiamoji veikla.</p>
<p>Ankstesnių PVSV, SPAV ir PAV, susijusių su</p>	<p>Aplinkos apsaugos agentūra, visuomenės sveikatos centrai, institucijų tinklalapiai, užklausos</p>	<p>Nustatyti sveikatos determinantai, poveikiai visuomenės sveikatai, pasiūlytos alternatyvos ir neigiamo</p>

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Duomenų rūšis	Duomenų šaltinis	Pateikiami duomenys
strategijos sprendiniais ar su sprendinių veikiama bendruomene, duomenys	interneto paieškos sistemose	poveikio mažinimo priemonės

Informacijos rengėjai yra pateikti 16.2 lentelėje.

16.2 lentelė. Rekomenduojami informacijos rengėjai

Informacijos rūšis	Atsakingas asmuo
Vertinamų TSSD sprendinių aktualios versijos	Strategijos rengėjo atstovas
TSSD PVSV tikslai ir numatomos konsultacijos su interesų grupėmis	Vertintojas
Demografiniai duomenys	Vertintojas arba viešojo sektoriaus visuomenės sveikatos specialistas
Socialiniai ir ekonominiai rodikliai	Vertintojas arba viešojo sektoriaus specialistas
Aplinkos duomenys	Vertintojas arba viešojo sektoriaus visuomenės sveikatos ir aplinkos apsaugos specialistai
TSSD sprendinių galimo poveikio visuomenės sveikatai pagrįsti duomenys	Vertintojas
Duomenys apie TSSD sprendinių neigiamo poveikio mažinimo arba sveikatos puoselėjimo priemonių efektyvumą	Vertintojas
Ankstesnių PVSV, SPAV ir PAV, susijusių su TSSD sprendiniais ar su sprendinių veikiama bendruomene, duomenys	Vertintojas

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

16.2 Konsultacijos su interesų grupėmis

16.2.1 Organizavimas

Apžvalginiame PVSV rekomenduojama organizuoti PVSV seminarą.

PVSV seminaro organizacinės veiklos yra šios:

- Kvietimų dalyviams ir pagrindinės seminaro organizacinės informacijos parengimas ir išsiuntimas, prašant patvirtinti dalyvavimą seminare;
- Parengtos PVSV informacijos išsiuntimas patvirtintiems seminaro dalyviams;
- PVSV seminaro vedėjų paskyrimas;
- PVSV seminaro vedimas;
- PVSV seminare surinktos informacijos įvertinimas.

Rekomenduojama PVSV seminaro darbo grupė:

- Pagrindinis vedėjas;
- Grupių vedėjai (jeigu dalyviai skaidomi į grupes);
- Sekretorius;
- Pirmininkas.

PVSV seminaro darbo grupės rekomenduojami asmenys pateikti 16.3 lentelėje.

16.3 lentelė. PVSV seminaro darbo grupės rekomenduojami asmenys

Pareigos	Rekomenduojamas asmuo
Pagrindinis vedėjas	Vertintojas arba visuomenės sveikatos priežiūros institucijos atstovas
Grupės vedėjas	Vertintojas arba visuomenės sveikatos priežiūros institucijos atstovas
Sekretorius	PVSV darbo grupės paskirtas asmuo
Pirmininkas	PVSV darbo grupės narys

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

16.2.2 Seminara darbotvarkė

Seminara darbotvarkėje nustatomos pranešimų temos, vedėjai, kiekvienos temos nagrinėjimo trukmė. Seminara eiga protokoluoja sekretorius, pasirašo pirmininkas.

Seminara dalyvius rekomenduojama skaidyti mažomis grupėmis, kiekvienai patikint skirtingų sprendinių poveikio veikiams visuomenės grupėms vertinimus. Seminara dalyviai gali siūlyti kitų sprendinių vertinimą ar kitas veikiams visuomenės grupes.

Seminara darbotvarkė ir eiga parengta pagal leidinį „Greitasis poveikio visuomenės sveikatai vertinimas. Tyrimo vadovas“ (*Rapid Health Impact Assessment. A guide to research.* Amanda Harris Research & Evaluation Officer New Deal for Communities Nottingham).

Rekomenduojama darbotvarkė yra pateikta 16.4 lentelėje.

16.4 lentelė. PVSV seminara rekomenduojama darbotvarkė

Darbotvarkės komponentas	Trukmė, min.	Atsakingas asmuo
Dalyvių registracija	30	Sekretorius
Prezentacija: seminara pristatymas	5	Pagrindinis vedėjas
Prezentacija: vertinamų TSSD sprendinių pristatymas	10	Strategijos rengėjas
Užduotis: TSSD sprendinių trūkumų ir galimų konfliktų identifikavimas	20	Grupių vedėjai
Prezentacija: demografinių, aplinkos ir socialinių duomenų pristatymas	10	Pagrindinis vedėjas
Prezentacija: pagrindinių seminara užduočių pristatymas	5	Pagrindinis vedėjas
Užduotis: galimų poveikių identifikavimas	30	Grupių vedėjai
Užduotis: tobulintinių TSSD sprendinių identifikavimas	30	Grupių vedėjai
Užduotis: TSSD sprendinių tobulinimo priemonių pasiūlymai	30	Grupių vedėjai
Užduotis: diskusija dėl seminara	45	Pagrindinis vedėjas

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Darbotvarkės komponentas	Trukmė, min.	Atsakingas asmuo
dalyvių pasiūlytų TSSD sprendinių tobulinimo priemonių efektyvumo		
Užduotis: strategijos pakeitimų, tobulinimo prioritetų nustatymas	15	Pagrindinis vedėjas
Prezentacija: galutinės išvados (pasiūlymų apibendrinimas)	5	Pagrindinis vedėjas

16.2.3 PVSV seminaras

Seminaro užduotys:

- Dalyvių registracija ir įtraukimas į seminarą;
- Prezentacija: seminaro pristatymas;
- Prezentacija: vertinamų TSSD sprendinių pristatymas;
- Užduotis: TSSD sprendinių trūkumų ir galimų konfliktų identifikavimas;
- Prezentacija: demografinių ir aplinkos ir socialinių duomenų pristatymas;
- Prezentacija: pagrindinių seminaro užduočių pristatymas;
- Užduotis: galimų poveikių identifikavimas;
- Užduotis: tobulintinų TSSD sprendinių identifikavimas;
- Užduotis: TSSD sprendinių tobulinimo priemonių pasiūlymai;
- Užduotis: diskusija dėl seminaro dalyvių pasiūlytų TSSD sprendinių tobulinimo priemonių efektyvumo;
- Užduotis: strategijos pakeitimų, tobulinimo prioritetų nustatymas;
- Prezentacija: galutinės išvados (pasiūlymų apibendrinimas).

Dalyvių įtraukimas į seminarą

Registruojantis dalyviams pasiūloma parašyti, kaip jie suvokia savo sveikatą. Seminaro dalyviai gali sveikatą apibrėžti savaip arba pasirinkti iš pateikiamo sveikatos sampratų sąrašo:

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Jaustis laimingam ir užsiimti norima veikla;
- Nesirgti, būti geros fizinės formos;
- Gyventi pilnavertį gyvenimą, džiaugtis šeima, darbu ir laisvalaikiu;
- Protinės, psichinės, fizinės ir emocinės gerovės jausmas;
- Tinkamas organizmo funkcionavimas;
- Gerai jaustis.

Seminaro pagrindinis vedėjas seminario pradžioje pristato apibendrintą seminario dalyvių sveikatos suvokimą. Šio suvokimo pagrindu seminario dalyviai aptaria toliau pateikiamus TSSD sprendinius.

1. TSSD sprendinių įgyvendinimo kliūčių ir visuomenės konfliktų nustatymas

TSSD sprendinių įgyvendinimas gali sukelti konfliktines situacijas tarp įvairių visuomenės grupių. Konfliktų gali kilti dėl nuomonių ir interesų skirtumų, baimių ar kitų priežasčių.

Kita vertus, TSSD sprendinių įgyvendinimo kliūtys gali užkirsti kelią teigiamų, sveikatą puoselėjančių priemonių įdiegimui.

Seminaro dalyviai diskutuodami mažose grupėse įvardija galimas kliūtis ir konfliktus, pateikia pasiūlymus, kaip juos šalinti. Identifikuotos kliūtys ir konfliktai bei nustatytos TSSD tobulinimo priemonės dokumentuojamos laisva forma.

2. Sveikatai įtakos turinčių veiksnių ir poveikių nustatymas

Sveikatai įtakos turinčių veiksnių ir poveikių nustatymas yra viena iš pagrindinių PVSV seminario užduočių. Nustatytų poveikių sveikatai pagrindu yra rengiami TSSD sprendinių tobulinimo pasiūlymai.

Seminaro dalyviai diskutuodami mažose grupėse įvardija šiuos veiksnius ir galimus teigiamus bei neigiamus poveikius sveikatai. Aptariamas kiekvieno pasirinkto TSSD sprendinio poveikio mastas (stiprus, vidutinis ar silpnas).

Seminaro dalyviams rekomenduojama užduoti šiuos klausimus:

- Kokios gali būti konkretaus sprendinio įgyvendinimo teigiamos ar neigiamos pasekmės visuomenei?

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- Ar sprendinių įgyvendinimas turės tiesioginių ar netiesioginių pasekmių visuomenės sveikatai?
- Koks yra poveikio visuomenės sveikatai pobūdis (aiškus, galimas, tikėtinas)?
- Kuri visuomenės dalis bus veikiamą?
- Ar skirtingoms visuomenės grupėms galimas skirtingas poveikis, atkreipiant dėmesį į pažeidžiamas visuomenės grupes?

Sveikatai įtakos turintiems veiksniams nustatyti seminario dalyviai naudojami jiems iki seminario pateikta informacija:

- Anksčiau atliktų atitinkamų TSSD sprendinių įgyvendinimo pasekmių vertinimų, analizių, mokslinių publikacijų duomenimis;
- Anksčiau atliktų atitinkamų TSSD strategijų SPAV duomenimis;
- TSSD atskirų sprendinių (ūkinės veiklos) poveikio aplinkai ir poveikio visuomenės sveikatai vertinimo ataskaitų duomenimis.

Rekomenduojama vertinimui atrinkti tik tuos sveikatai įtakos turinčius veiksnus, kurių poveikis numatomas vidutinis ir stiprus.

Nustatant galimus poveikius visuomenės sveikatai, įvertinami šių poveikių pobūdžiai:

- Tiesioginiai – tai tokie poveikiai, kuriuos sukelia veiksmai jų vykdymo vietoje ir laiku;
- Netiesioginiai – tai tokie poveikiai, kurie atsiranda praėjus tam tikram laikui nuo veiksmų įvykdymo arba atsiranda kitoje vietovėje, negu buvo vykdyti veiksmai;
- Kaupiamieji (kumuliaciniai) – tai tokie poveikiai, kurie sumuojasi su poveikiais, patirtais praeityje, dabartyje arba gali sumuotis ateityje ir susisumavę per tam tikrą laiką pasiekia reikšmingą sveikatai lygį.

Potencialūs neigiami poveikiai sveikatai nustatomi atsižvelgiant į anksčiau nustatytus veiksnus, turinčius įtakos sveikatai, vadovaujantis 16.5 lentele.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

16.5 lentelė. Galimi poveikiai visuomenės sveikatai

Sveikatos determinantas	Veiksniai, turintys neigiamos įtakos sveikatai		
Individualus	Fiziologinis: Sergamumo ir mirtingumo padidėjimas	Elgsenos: <ul style="list-style-type: none"> • Susižalojimai • Mirtys dėl nelaimingų atsitikimų 	Ekonominis: <ul style="list-style-type: none"> • Sergamumo ir mirtingumo padidėjimas dėl mažesnio sveikatos paslaugų prieinamumo ir mažesnių galimybių gyventi sveikai • Psichinės sveikatos pablogėjimas dėl psichoemocinės įtampos
Aplinkos	Fizinis: <ul style="list-style-type: none"> • Sergamumo ir mirtingumo padidėjimas dėl kraujotakos sistemos ligų, navikų, užkrečiamųjų ligų, apsinuodijimų Psichinės sveikatos pablogėjimas dėl psichoemocinės įtampos	Socialinis: <ul style="list-style-type: none"> • Psichinės sveikatos pablogėjimas dėl psichoemocinės įtampos; • Mirtys ir sužalojimai 	Finansinis: <ul style="list-style-type: none"> • Psichinės sveikatos pablogėjimas dėl psichoemocinės įtampos

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Sveikatos determinantas	Veiksniai, turintys neigiamos įtakos sveikatai		
Institucinis	Sveikatos priežiūra: <ul style="list-style-type: none"> • Sergamumo ir mirtingumo padidėjimas dėl mažesnio sveikatos paslaugų prieinamumo 	Kitos institucijos: <ul style="list-style-type: none"> • Sužalojimai ir mirtys dėl išorinių priežasčių 	Institucinis reguliavimas: <ul style="list-style-type: none"> • Psichinės sveikatos pablogėjimas dėl psichoemocinės įtampos

Seminaro dalyviai gali užpildyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-491 patvirtintų Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinių nurodymų priedo lenteles.

3. Pasiūlymų dėl TSSD keitimų, tobulinimų parengimas

Pasiūlymų dėl TSSD keitimo, tobulinimo priemonių ir prioritetų nustatymas yra kita svarbi užduotis, siekiant, kad TSSD sprendiniai turėtų teigiamos įtakos visuomenės sveikatai.

Rengiant šiuos pasiūlymus atsižvelgiama į anksčiau nustatytas TSSD sprendinių įgyvendinimo kliūtis ir konfliktus bei į nustatytus galimus poveikius visuomenės sveikatai.

Rekomenduojama interesų grupėms užduoti šiuos klausimus:

- Kurie strategijos pakeitimai galėtų turėti teigiamos įtakos visuomenės sveikatai?
- Ar esama priemonių, kurios galėtų sumažinti arba panaikinti neigiamą poveikį visuomenės sveikatai?
- Ar esama priemonių, kurios galėtų sustiprinti ar turėti teigiamos įtakos visuomenės sveikatai?
- Koku būdu nustatytos priemonės gali būti įtrauktos į TSSD?
- Kurios TSSD sprendinių dalys turėtų būti keičiamos?
- Ar turi būti pasiūlyti nauji TSSD sprendiniai?
- Ar turi būti pašalinti sprendiniai, kurie sukelia neigiamus poveikius visuomenės sveikatai?

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

Šalinti sprendinius, sukeliančius neigiamus poveikius, rekomenduojama tik tais atvejais, kai šie sprendiniai gali turėti neproporcingai didelės įtakos pažeidžiamoms visuomenės grupėms.

4. Diskusija dėl pasiūlytų TSSD sprendinių tobulinimo priemonių efektyvumo

Šiame PVSV seminaro etape grupių dalyviai keičiasi nuomonėmis dėl TSSD sprendinių tobulinimo priemonių. Seminaro dalyvių grupių pateikta informacija apiforminama raštu ir organizuojama diskusija dėl pasiūlytų TSSD tobulinimo priemonių.

Kiekviena seminaro dalyvių grupė pristato neigiamo poveikio mažinimo ar pašalinimo priemones. Jeigu nustatytiems neigiamiems poveikiams pašalinti ar sumažinti seminaro grupė nepasiūlo priemonių, šiuo klausimu organizuojama visų seminaro dalyvių diskusija.

TSSD keitimų, tobulinimų prioritetų nustatymas

Parengtus pasiūlymus dėl TSSD sprendinių tobulinimo būtina išdėstyti prioriteto tvarka, kad priimant sprendimą būtų tinkamai atsižvelgta į interesų grupių nuomonę. Seminaro dalyviai išdėsto visus pasiūlymus prioriteto tvarka. Kad seminaro dalyviai galėtų lengviau apsispręsti dėl prioritetų, seminaro pagrindinis vadovas pateikia šią informaciją:

- Apie faktorius, kurie turi įtakos sveikatai;
- Ligų priežastis;
- Apie atitinkamų sveikatai įtakos turinčių veiksnių poveikio mechanizmus;
- Apie žinomą TSSD sprendinių efektyvumą, kaip išsaugoti ir gerinti sveikatą.

16.2.4 Interesų grupių pasiūlymų įvertinimas

Tais atvejais, kai nerengiamas PVSV seminaras, vertintojas individualiai surenka iš interesų grupių informaciją apie TSSD sprendinių galimus poveikius visuomenės sveikatai ir siūlomas TSSD sprendinių tobulinimo priemones.

Iki interesų grupių apklausos PVSV ir TSSD informacija (informacijos, kuri rengiama PVSV seminaro dalyviams santrauka) viešinama, visuomenė kviečiama teikti pasiūlymus.

Gautą informaciją rekomenduojama įrašyti į 16.6 lentelę.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

16.6 lentelė. Suinteresuotos visuomenės pasiūlymai

Interesų grupė	Galimi poveikiai visuomenės sveikatai	Pasiūlymai dėl TSSD sprendinių tobulinimo	Informacijos gavimo būdas

17 IŠSAMUS PVSV

Išsamus vertinimas rekomenduojamas tais atvejais, kai TSSD sprendinių įgyvendinimo pasekmės visuomenės sveikatai gali būti labai didelės:

- Ištisu bendruomeniu iškeldinimas;
- Didelė gyventuju imigracija dėl statybos darbu ar eksploatacijos darbuotoju didelio poreikio, ar kitu priezasčiu;
- Žymus poveikis sveikatos socialiniams determinantams (gali žymiai nuvertėti turtas, sumažėti pajamos);
- Žymus pokytis apsirūpinant būtiniaisiais išgyvenimo šaltiniais (maistu, vandeniu ir pan. dėl teritorinės atskirties ar kitu priezasčiu);
- Žymus poveikio visuomenės sveikatai duomenų trūkumas.

Kaip nurodo PSO, išsamus PVSV yra žymiai detalesnis ir tikslesnis poveikio visuomenės sveikatai tyrimas. Šis PVSV paprastai apima visų interesų grupių dalyvavimą, reikalingų duomenų paiešką, esamų duomenų patikimumo vertinimą ir naujų duomenų surinkimą. Šio vertinimo metu gali būti pasitelkta ir kontrolinė gyventuju grupė.

Išsamaus vertinimo dalyviai, etapai, užduotys, vertinimo principai ir kiti aspektai iš esmės atitinka apžvalginį PVSV. Toliau pateikiama informacija apie išskirtinius išsamaus PVSV aspektus.

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

17.1 Išsamaus PVSV programos aspektai

PVSV iniciatoriui priėmus sprendimą dėl išsamaus PVSV, kai atrankos etape paaiškėjo, kad yra būtinybė papildomai surinkti ir apdoroti pirminę PVSV informaciją, PVSV programa papildoma planuojamais tyrimais ir ištekliais.

Numatomi papildomi terminai poveikio visuomenės sveikatai įrodymų paieškai, patikimumo įvertinimui, neigiamo poveikio rizikos vertinimui, tyrimams, konsultacijoms su interesų grupėmis.

Atliekant PVSV paprastai organizuojamos dvi konsultacijos su interesų grupėmis: viena – poveikiams nustatyti ir TSSD sprendinių tobulinimo priemonėms pasiūlyti, antra – PVSV vertintojo parengtiems tobulinimo pasiūlymams aptarti.

17.2 Išsamaus PVSV veiklos

Išsamaus PVSV dalys yra šios:

1. TSSD vertinamų sprendinių apžvalga, nurodant tikslus, uždavinius, priemones;
2. Visuomenės sveikatos puoselėjimo nacionalinių, regioninių ir rajoninių tikslų, uždavinių ir priemonių apžvalga;
3. Anksčiau patvirtintų ir susijusių su TSSD nacionalinių, regioninių ir rajoninių turizmo plėtros planų ir programų sprendinių apžvalga;
4. Esamos visuomenės sveikatos padėties apžvalga;
5. Poveikio visuomenės sveikatai duomenų šaltinių apžvalga;
6. Kiekybinis arba kokybinis poveikių visuomenės sveikatai įvertinimas;
7. Svarbiausių poveikių visuomenės sveikatai nustatymas, konsultuojantis su interesų grupėmis.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

8. Neigiamo poveikio mažinimo arba pašalinimo ir sveikatos puoselėjimo priemonių pasiūlymas.

Išsamus nuo apžvalginio PVSV skiriasi vertinimo išsamumu ir informacijos šaltinių gausa, poveikio visuomenės sveikatai duomenų patikimumo, neigiamo poveikio rizikos vertinimo išsamumu.

Toliau detalizuojamos šios išsamaus PVSV dalys: esamos visuomenės sveikatos padėties apžvalga; poveikio visuomenės sveikatai duomenų šaltinių apžvalga; kiekybinis arba kokybinis poveikių visuomenės sveikatai įvertinimas; svarbiausių poveikių visuomenės sveikatai nustatymas, konsultuojantis su interesų grupėmis; neigiamo poveikio mažinimo arba pašalinimo ir sveikatos puoselėjimo priemonių pasiūlymas.

17.2.1 Esamos visuomenės sveikatos padėties apžvalga

Esamos visuomenės sveikatos padėties apžvalgos tikslas yra pateikti duomenis apie sveikatos, socialinę demografinę veikiamos visuomenės padėtį vertinamų TSSD sprendinių kontekste. Parenkami atitinkami rodikliai ir vykdoma jų dinamika per kaip galima ilgesnį laiką.

Aprašant esamą padėtį išsamiaje PVSV naudojami antriniai (esami) ir pirminiai (nauji) duomenys.

Antriniai duomenys gaunami iš:

- Statistikos departamento, Higienos instituto, AM ir kitų institucijų duomenų bazių;
- Anksčiau atliktų mokslinių tiriamųjų darbų, PVSV, PAV.

Pirminiai duomenys gaunami iš:

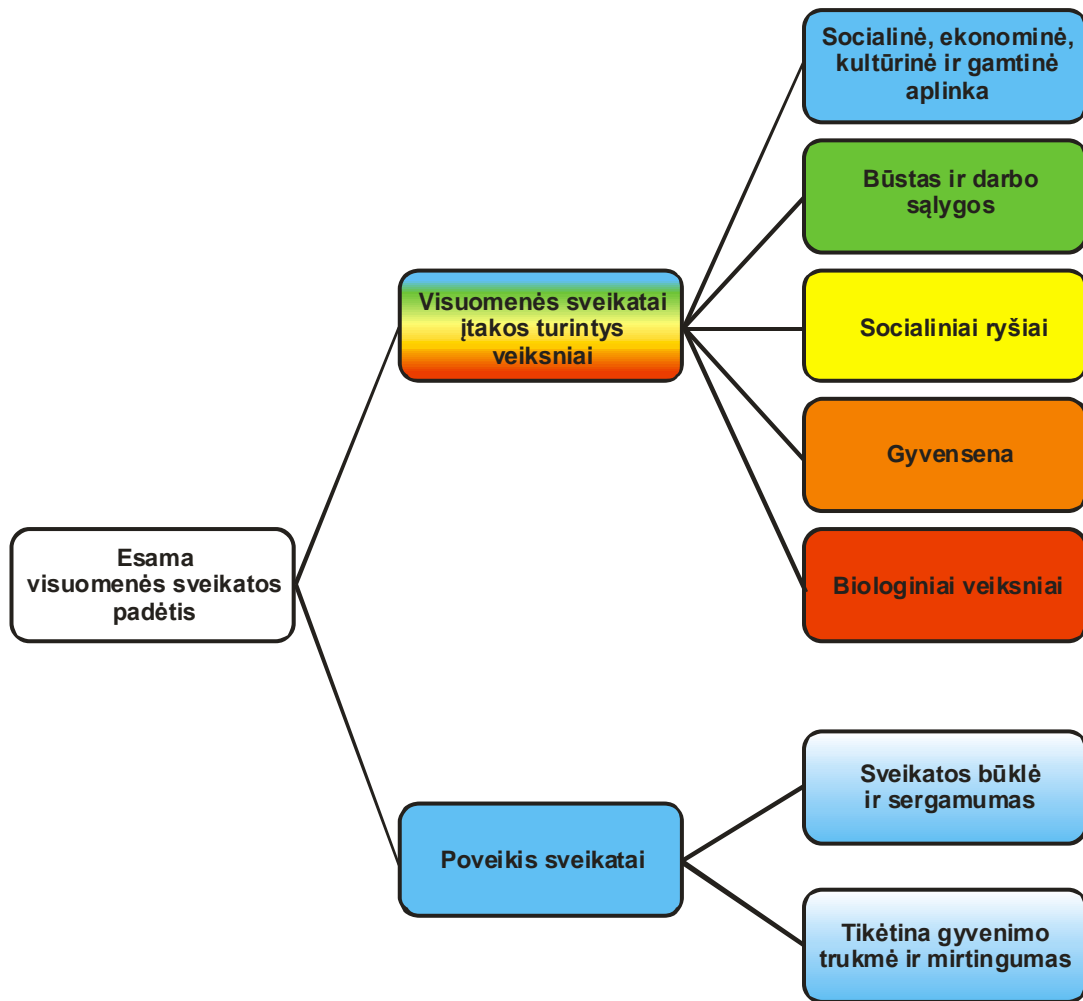
- Konsultacijų su interesų grupėmis;
- Tiriamųjų darbų (bandomųjų studijų, apklausų, instrumentinių tyrimų ir pan.).

Rodikliai turi būti kiekybiniai ir išmatuojami, kad galima būtų įvertinti galimą jų pokytį, įgyvendinus TSSD sprendinius. Rodikliai turi būti taikytini PVSV geografinei vietai.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Esamos visuomenės sveikatos padėties apžvalga yra grindžiama visuomenės sveikatai įtakos turinčių veiksnių ir jų poveikių samprata, kaip pateikta 17-1 paveiksle.

17-1 pav. Visuomenės sveikatos esamos padėties duomenys

Šaltinis: Dreaves H, Pennington A, Abrahams D (2007) A Prospective Rapid Health Impact Assessment of the Replacement Waste Disposal Facility in the States of Jersey - Stage 1. IMPACT, University of Liverpool.

Duomenys apie biologinius veiksnius, t. y. demografiją, gaunami iš statistinių leidinių ir duomenų bazių.

Gyvenimo būdo duomenų rekomenduojama teirautis mokslo institucijose, SAM, jai pavaldžiose institucijose. Yra svarbūs šie gyvenimo būdo rodikliai:

- Gyventojų nutukimo;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Fizinio aktyvumo;
- Rūkymo paplitimo;
- Nesaugaus sekso;
- Alkoholio vartojimo ir kiti rodikliai, kurie gali būti sietini su TSSD sprendiniais.

Vertinant socialinius bendruomeninius ryšius rekomenduojama atsižvelgti į gyventojų bendruomeniškumą, gebėjimą daryti įtaką sprendimams. Šie duomenys gali būti gaunami iš anksčiau atliktų apklausų. Jeigu tokių duomenų nėra, o jie labai svarbūs PVSV atlikti, tuomet galima organizuoti jų surinkimą.

Pateikiami būsto ir darbo sąlygų rodikliai gali būti:

- Gyventojų įvardijamos būsto išorinės ir vidaus problemos;
- Avarinės būklės būstai;
- Rodikliai, ar būstas ir jo aplinka atitinka visuomenės sveikatos teisės aktų reikalavimus;
- Gyventojų nuomonė apie būsto ir jo aplinkos kokybę;
- Nusikalstamumo lygiai.

Aprašant būstą ir jo aplinką rekomenduojama atsižvelgti į būsto galimus poveikius sveikatai, kaip pateikta 17-2 paveiksle.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Išvardyti duomenys yra prieinami iš specialių tyrimų ar gyventojų apklausų. Kai kuriais duomenimis gali disponuoti savivaldybės, valstybės institucijos, apklausas vykdančios bendrovės. Šių duomenų gavimas gali būti problemiškas, jei jie neskelbiami.

Pateikiami socialiniai, ekonominiai, kultūriniai ir aplinkos rodikliai turi akcentuoti tuos rodiklius, kurių vertės yra blogesnės už kaimyninių vietovių rodiklius. Svarbūs rodikliai yra šie:

- Nedarbas;
- Darbo pasiūla;
- Turizmo ir rekreacijos pasiūla;
- Gyventojų pajamos ir išlaidos;
- Socialines pašalpas gaunantys gyventojai;
- Senatvės ir kitas pensijas ar išmokas gaunantys gyventojai;
- Išsilavinimo rodikliai;
- Aplinkos taršos rodikliai.

Šie rodikliai yra prieinami iš Lietuvos statistikos departamento ir AM institucijų duomenų bazių.

Vertinant visuomenės sveikatos būklę rekomenduojama vadovautis pagal amžių standartizuotais statistiniais rodikliais, prieinamais iš Higienos instituto duomenų bazės.

Būtina pateikti rodiklių palyginimą su besiribojančių vietovių ir nacionaliniais rodikliais bei rodiklių dinamikos tendencijas. Svarbūs rodikliai, tai:

- Fizinė negalia;
- Psichinės sveikatos smukimas;
- Gyventojai, kuriems reikia slaugos;

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- Mirčių ir ligų rodikliai dėl išorinių priežasčių;
- Mirtingumo ir tikėtinos gyvenimo trukmės rodikliai.

17.2.2 Poveikio visuomenės sveikatai duomenų šaltinių apžvalga

Poveikio visuomenės sveikatai duomenų šaltinių apžvalga vykdoma siekiant nustatyti TSSD sprendinių poveikio visuomenės sveikatai įrodymus. Svarbus yra šių įrodymų patikimumas, kuris skirstomas į toliau nurodytus lygius (pagal įrodymų patikimumą):

I lygis. Mokslinių tyrimų apžvalgos ir metaanalizės

II lygis. Sisteminės mokslinių tyrimų ir PVSV apžvalgos

III lygis. Mokslinių tyrimų apžvalgos ir atskiri PVSV

IV lygis. Atskiri moksliniai tyrimai

V lygis. Ekspertų duomenys

VI lygis. Interesų grupių duomenys

Atliekant poveikio visuomenės sveikatai duomenų šaltinių apžvalgą rekomenduojama vertinti visų išvardytų lygių duomenis.

Susistemintus poveikių visuomenės sveikatai įrodymus galima rasti šiuose užsienio (daugiausia Jungtinės Karalystės) interneto tinklalapiuose:

- World Health Organisation Health Evidence Network Centre for Reviews and Dissemination. Prieiga per internetą: <http://www.euro.who.int/en/what-we-do/data-and-evidence/health-evidence-network-hen/>;
- Cochrane Collaboration. Prieiga per internetą: <http://www.cochrane.org/index0.htm>;
- Campbell Collaboration Systematic Reviews Database. Prieiga per internetą: <http://www.campbellcollaboration.org/>;
- NHS National Library for Health, Evidence Based Public Policy. Prieiga per internetą: <http://www.evidence.nhs.uk/>;
- EPPI-Centre (Evidence for Policy and Practice Information). Prieigos per internetą:

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=61;>
- <http://eppi.ioe.ac.uk/cms/Default.aspx?tabid=185;>
- National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE) Public Health. Prieiga per internetą: <http://guidance.nice.org.uk/PHG/Published>;
- Centre for Reviews and Dissemination (CRD), University of York: Database of Abstracts of Reviews of Effects (DARE). Prieiga per internetą: <http://www.york.ac.uk/inst/crd/>;
- *CRD's Health Technology Assessment*. Prieiga per internetą: <http://www.york.ac.uk/inst/crd/>;
- *Health Evidence Bulletins – Wales*. Prieiga per internetą: <http://hebw.uwcm.ac.uk>;
- Turning Research into Practice (TRIP) Database of Evidence-based Articles. Prieiga per internetą: <http://www.tripdatabase.com>;
- *Community Guide (Guide to Community Preventive Services)*. Prieiga per internetą: www.thecommunityguide.org;
- Economic and Social Research Council (ESRC) UK Centre for Evidence Based Policy and Practice, Queen Mary, University of London. Prieiga per internetą: <http://www.evidencenetwork.org>;
- World Health Organization (WHO) Health Evidence Network. Prieiga per internetą: www.euro.who.int/HEN;
- HIA Gateway: Prieiga per internetą: http://www.nice.org.uk/aboutnice/howweare/aboutthehda/hiagateway/hia_gateway.jsp
- London Health Commission. Prieiga per internetą: <http://www.londonhealth.gov.uk/allpubs.htm#hia>.

Poveikio visuomenės sveikatai įrodymų paieškos reikalavimai:

- Užklausa turi tiksliai atitikti konkrečius PVSV poveikius;
- Užklausa turi atitikti pasirinktą geografinę vietovę;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Užklausa turi atitikti nustatytas veikiamas visuomenės grupes.

Poveikio visuomenės sveikatai duomenys įvertinami pagal jų patikimumą, atsakant į šiuos klausimus:

- Ar poveikio įrodymai yra nurodyti keliuose šaltiniuose?
- Ar poveikio įrodymai yra nustatyti kokybiniu ir kiekybiniu būdu?
- Ar dalis poveikio visuomenės sveikatai ištirtų įrodymų buvo patikrinti kitų tyrėjų?
- Ar poveikio įrodymai yra tapatūs kiekviename tyrime?

Vertinant ekspertų duomenis, nustatoma:

- Ar ekspertai sutaria dėl galimų poveikių visuomenės sveikatai?
- Ar ekspertai sutaria, kad poveikio visuomenės sveikatai įrodymai yra tvirti?

Vertinant interesų grupių duomenis, nustatoma:

- Ar visuomenė sutaria dėl galimų poveikių visuomenės sveikatai?
- Ar visuomenė sutaria, kad poveikio visuomenės sveikatai įrodymai yra tvirti?

Sudaromas duomenų šaltinių sąrašas, nurodant teigiamus ar neigiamus poveikius sveikatai, nustatytus konkrečiais tyrimais.

Apžvelgiant poveikių visuomenės sveikatai duomenų šaltinius, rekomenduojama įvertinimo duomenis apibendrinti 17.1 lentelėje.

17.1 lentelė. Nustatyti poveikiai visuomenės sveikatai

Poveikio kategorija	Poveikio kryptis (teigiamas, neigiamas, neaiškus)	Įrodymų patikimumas +++ didelis ++ vidutinis + mažas
Poveikiai sveikatai		
Sergamumas ir sveikatos būklė		
Mirtingumas, tikėtina		

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Poveikio kategorija	Poveikio kryptis (teigiamas, neigiamas, neiškus)	Įrodymų patikimumas +++ didelis ++ vidutinis + mažas
gyvenimo trukmė		
Sveikatai įtakos turintys veiksniai		
Gyvensena		
Socialiniai ryšiai		
Būstas ir darbo sąlygos		
Socialinė, ekonominė, kultūrinė ir gamtinė aplinka		

Parengiamas poveikio visuomenės sveikatai duomenų įvertinimo aprašymas (apžvalga), kuriame nurodoma:

- Mokslinio įrodymo šaltinio pavadinimas ir autorius;
- Asmens, vykdančio mokslinių įrodymų įvertinimą, pareigos, vardas ir pavardė;
- Poveikio visuomenės sveikatai duomenų apžvalgos dėstymas: apžvalgos tikslas, apžvalgos procedūros aprašymas, kas nustatyta, mokslinių įrodymų literatūros sąrašas, išvados, apžvalgos data. Gali būti pateikta kiekvieno vertinto mokslinio tyrimo santrauka, kritinis tyrimo vertinimas, tyrimo paklaidos, tendencingumas.

Apžvalgoje būtina nurodyti:

- Vertintų mokslinių ir kitų tyrimų publikavimo laikotarpį;
- Mokslinių ir kitų tyrimų duomenų bazes;
- Užklauso terminus;
- Ekspertus, su kuriais buvo konsultuotasi;
- Pilkąją literatūrą;
- Mokslinių tyrimų publikacijų skaičių;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Atliekant apžvalgą nustatytas kliūtis.

Mokslinių ir kitų tyrimų interpretavimo dalyje pateikiama informacija:

- Nurodomas interpretavimo metodas: kiekybinis ar kokybinis;
- Mokslinių įrodymų trūkumų aprašymas;
- Faktoriai, kurie turi įtakos įrodymų kokybei (tendencingumas ir pan.);
- Kai įmanoma, aptariamos neigiamo poveikio mažinimo priemonės;
- Kai įmanoma, aptariamas poveikis sveikatos netolygumams;
- Kai įmanoma, aptariami sąnaudų ir naudos vertinimai;
- Kai įmanoma, nurodomi moksliniai įrodymai dėl sveikatos netolygumų;
- Kai įmanoma, nurodomas dozės ir atsako ryšys;
- Jeigu moksliniai įrodymai yra priešaringi, pateikiami išvadų suformulavimo principai (atskiriems įrodymams suteikiamas reikšmingumas),
- Išsamus naudotos literatūros sąrašas.

Rengiant apžvalgos ataskaitą (PVSV atskaitoje arba atskirai) pateikiama visa pirmiau išvardyta informacija. Pateikimo būdo prieiga internete:

http://www.york.ac.uk/inst/crd/ehcb_em.htm, santraukos prieiga internete:

<http://www.thecommunityguide.org>.

Su apžvalga turėtų susipažinti bent vienas specialistas, nedalyvavęs rengiant apžvalgą.

Patikimi įrodymai yra naudojami TSSD sprendiniams vertinti.

Poveikis sveikatai gali būti vertinamas ir kiekybiniu būdu pasitelkiant elektroninius vertinimo modelius, pagrįstus sveikatos būklės (mirtingumo pokyčių ir kt.) prognozės nustatymu, įvertinant ligų priežasčių mechanizmus. Kiekybinis vertinimas taikomas palyginti retai. Išimtį sudaro kiekybinis aplinkos taršos vertinimas.

Šiuo metu taikomi kiekybiniai poveikio visuomenės sveikatai vertinimo modeliai yra šie:

- CDM (*Markov Simulation Type Model*);
- DYNAMO-HIA;

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- IMPACT;
- POHEM;
- ARMADA (*Age Related Morbidity and Death Analysis*);
- PREVENT;
- CISNET (*Cancer Intervention & Surveillance Modelling Network*);
- *Archimedes*.

Kiekybinį vertinimą atlikti gali tik specialiai apmokytas specialistas.

Plačiau apie kiekybinį vertinimo metodą, kai poveikio visuomenės sveikatai išraiška yra sveikatos praradimo sąnaudos, galima sužinoti leidinyje „Poveikio visuomenės sveikatai kiekybinių metodų vadovas“ (Brodin, Håkan; Hodge, Stephen. *A Guide to Quantitative Methods in Health Impact Assessment*. 2008).

17.2.3 Neigiamų poveikių rizikos vertinimas

Nustatyti poveikiai visuomenės sveikatai turi būti rikiuojami pagal jų riziką. Išrikiuoti poveikius sveikatai padeda rizikos vertinimas.

Neigiamo poveikio sveikatai riziką apibūdina šie rodikliai:

- Poveikio reikšmingumas, t. y., kaip veikiama bendruomenė suvokia poveikio reikšmingumą, kuris priklauso nuo to, ar poveikis yra priimtinas visuomenei, ar jis yra žinomas, ar jam galima daryti įtaką ir kt.;
- Poveikio prigimtis, t. y. tiesioginis, netiesioginis ar sąveikaujantis;
- Poveikio trukmė, t. y. pasireiškiantis iki sprendinių įgyvendinimo, įgyvendinant sprendinius, iš karto įgyvendinus sprendinius ar po ilgesnio laiko;
- Veikiamos visuomenės dydis;
- Poveikio intensyvumas, kurį nusako gebėjimas adaptuotis neigiamam poveikiui;
- Poveikio pasireiškimo dažnis.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

Rizika suprantama kaip poveikio sunkumo ir poveikio atsiradimo tikimybės sąveika. Ji gali būti vertinama kokybiniu arba kiekybiniu būdu.

TSSD sprendinio neigiamo poveikio rizikos vertinimą galima atlikti vadovaujantis 17.2 lentelėje pateikta rizikos vertinimo matrica.

17.2 lentelė. Rizikos matrica

1 žingsnis

Poveikio lygmuo	Pasekmės			
	A. poveikis	B. trukmė	C. intensyvumas	D. veikiama visuomenė
Žemas (0)	Poveikis praktiškai neįjuntamas	<1 mėn.	Mažas	Individualūs atvejai
Vidutinis (1)	Erzinantis poveikis, nereikšmingi susižalojimai, lengvos ligų formos, kurioms nereikia gydymo	1–12 mėn.	Gera adaptacija prie poveikių	Atskiri namų ūkiai
Stiprus (2)	Vidutinio stiprumo susižalojimai ir ligos, kurioms reikia gydymo	1–6 m.	Adaptacija sudėtinga, reikia sveikatą stiprinančių priemonių	Ištisos bendruomenės
Labai stiprus (3)	Mirtis, sunkūs sužalojimai, lėtinės ligos, kurioms reikia gydymo	>6 m.	Adaptacija negalima	Regioninis, nacionalinis lygmuo

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

2–4 žingsniai

2 žingsnis	3 žingsnis						
	Tikimybė						
Poveikio stiprumas (intensyvumas + trukmė + veikiamą visuomenę + poveikis pagal 1 žingsnį)	<1 proc. visiškai netikėtina	1–10 proc. labai netikėtina	10–33 proc. netikėtina	33–66 proc. vienodai tikėtina ir netikėtina	66–90 proc. tikėtina	90–99 proc. labai tikėtina	>99 proc. praktiškai neabejotina
žemas (1–3)	◇	◇	◇	◇	◇◇	◇◇	◇◇
vidutinis (4–6)	◇	◇	◇	◇◇	◇◇	◇◇	◇◇◇
stiprus (7–9)	◇◇	◇◇	◇◇	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇◇
labai stiprus (10–12)	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇◇	◇◇◇◇	◇◇◇◇	◇◇◇◇
4 žingsnis	◇ (maža rizika) – atskiri gyventojų skundai ◇◇(vidutinė rizika) – atskiros bendruomenės gyventojų skundai, vietinės žiniasklaidos tyrimai ◇◇◇ (didelė rizika) – daugėja gyventojų skundų, daugėja neigiamų publikacijų, reportažų ◇◇◇◇ (labai didelė rizika) – nuolatiniai visuomenės skundai, neigiama nacionalinės ir vietinės žiniasklaidos reakcija, teisminiai procesai						

Kiekybiniam vertinimui yra reikalingi rizikos rodiklių dydžiai ir kita kiekybinė informacija, kuri dažnai yra neprieinama. Dėl šios priežasties kiekybinis vertinimas atliekamas santykinai retai. Daugiau informacijos apie kokybinį poveikio rizikos vertinimą galima rasti šiuose informacijos šaltiniuose:

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- PSO tinklalapyje. Prieiga per internetą:
[http://www.who.int/quantifying_ehimpacts/en/;](http://www.who.int/quantifying_ehimpacts/en/)
- *Quantification of the Health Effects of Exposure to Air Pollution*. European Centre for Environment and Health Report of a WHO Working Group, 2000. Prieiga per internetą: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/112160/E74256.pdf;
- *Methods for Quantifying Environmental Health Impacts*. Prieiga per internetą:
[http://www.who.int/quantifying_ehimpacts/methods/en/;](http://www.who.int/quantifying_ehimpacts/methods/en/)
- Glover, David; Henderson, John. *Quantifying Health Impacts of Government Policies*. The Summary of: A How-to Guide to Quantifying the Health Impacts of Government Policy. 2010. Prieiga per internetą:
<http://www.apfo.org.uk/resource/item.aspx?RID=96536>.

17.2.4 TSSD sprendinių tobulinimo rekomendacijos

TSSD sprendinių tobulinimo priemonės rengiamos atsižvelgiant į sprendinių neigiamo poveikio rizikos dydį ir apima neigiamo poveikio mažinimo bei sveikatos ugdymo ir puoselėjimo priemones.

TSSD sprendinių tobulinimo priemonės rekomenduojamos vadovaujantis informacija, surinkta iš duomenų šaltinių ir konsultacijų su interesų grupėmis.

Jeigu galima pasirinkti priemones, siūloma efektyviausios, t. y. didžiausią teigiamą poveikį turinčios priemonės, kurias galima įdiegti mažiausiais terminais ir sąnaudomis.

Pateikiant pasiūlymus dėl TSSD keitimų, tobulinimų nurodoma:

- Pasiūlymo esmė;
- Kokius poveikius sveikatai gali daryti pateiktas pasiūlymas;
- Kokiems determinantams gali turėti įtakos pateiktas pasiūlymas;
- Pasiūlymo vieta prioritetų eilėje;

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Pasiūlymo pagrindimas.

18 PVSV ATASKAITOS PARENGIMAS

PVSV ataskaitos pagrindinių skyrių dalys yra šios:

1. Santrauka.
2. Bendrieji duomenys:
  - a. Duomenys apie PVSV ataskaitos rengėją;
  - b. PVSV privalumai ir silpnybės.
3. Vertinimo prielaidos:
  - a. Vertinimo tikslai;
  - b. Vertinti TSSD sprendiniai;
  - c. Priimtos PVSV ribos:
    - i. Veikiami gyventojai,
    - ii. Veikiama vietovė,
    - iii. Pažeidžiamos veikiamų gyventojų grupės,
    - iv. Naudoti PVSV metodai,
    - v. TSSD sprendinių įgyvendinimo sąlygoti konfliktai.
4. Išsamus poveikių sveikatai sąrašas ir pagrindimas.
5. Strategijos pakeitimo rekomendacijos:
  - a. Sprendinių pakeitimo pasiūlymai;
  - b. PVSV seminaro dalyvių pasiūlymai;
  - c. Pasiūlymų pagrindimas.
6. Seminaro dalyvių sąrašas.

Rengiant PVSV ataskaitą būtina pateikti ir bendrą informaciją:

- Apie vertintoją;

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

- PVSV rezultatus ir kokį poveikį šie rezultatai gali turėti TSSD patvirtinimui;
- Apie atlikto PVSV privalumus ir silpnybes bei rezultatų panaudojimo apribojimus;
- Vertinimo metodus (PVSV seminaras);
- Apie PVSV seminaro dalyvius, jų pasirinkimo kriterijus, jų priklausomybę atskiroms interesų grupėms (pateikiamas dalyvių sąrašas);
- Apie PVSV seminare diskutuotus klausimus;
- Apie dalykinę informaciją, kuri buvo pateikta seminaro dalyviams (galima pridėti kaip priedą);
- Apie problemas, su kuriomis susidurta vykdant PVSV;

Pateikiami PVSV seminaro rezultatai:

- Galimi poveikiai sveikatai (teigiami ir neigiami, veikiamos gyventojų grupės, poveikio vietovė). Informaciją pagal PVSV seminaro apibendrintą medžiagą galima pateikti diagramoje.
- Pasiūlymai dėl TSSD keitimų, tobulinimų. Nurodomi visi pateikti pasiūlymai ir atskirai pasiūlymai prioriteto tvarka. Būtina pateikti ir šių priemonių veiksmingumo pagrindimą pagal anksčiau parengtą seminaro dalyviams informaciją, ją papildžius reikalingais naujais duomenimis.

Apžvalginio PVSV ataskaita turi būti trumpa, joje glaustai pateikiama tik pagrindinė informacija. Kai įmanoma, informacija pateikiama lentelėse, grafikuose.

Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo ataskaitos informacija gali būti apibendrinta atitinkamai 18.1 lentelei.

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

18.1 lentelė. Bendra PVSV ataskaitos struktūra

Vertinamas aspektas	Teigiamas ar neigiamas poveikis visuomenės sveikatai	Poveikio įrodymo tipas (tyrimas, apžvalga, patirtis) Įrodymų šaltinis (valdymo institucija, ekspertas, visuomenė, mokslo institucija)	Veikiama visuomenė (individai ar grupės); Poveikio atsiradimo laikas (įgyvendinus TSSD sprendinį, vėliau)	Teigiamo poveikio visuomenės sveikatai didinimo arba neigiamo poveikio mažinimo priemonės
Poveikiai visuomenės sveikatai ir poveikio mechanizmas				
Infekcinės ligos				
Neužkrečiamosios ligos (širdies, kraujagyslių)				
Išorinės priežastys				
Psichinė sveikata				
Darbas				
Būstas				
Susisiekimas				
Išsilavinimas				
Saugumas ir nusikalstamumas				
Sveikatos ir socialinės priežiūros				

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
--	--	--	---------------------------

Vertinamas aspektas	Teigiamas ar neigiamas poveikis visuomenės sveikatai	Poveikio įrodymo tipas (tyrimas, apžvalga, patirtis) Įrodymų šaltinis (valdymo institucija, ekspertas, visuomenė, mokslo institucija)	Veikiama visuomenė (individai ar grupės); Poveikio atsiradimo laikas (įgyvendinus TSSD sprendinį, vėliau)	Teigiamo poveikio visuomenės sveikatai didinimo arba neigiamo poveikio mažinimo priemonės
paslaugos				
Buitinės paslaugos				
Socialinė atskirtis				
Kultūra ir poilsis				
Gyvenimo būdas				
Aplinka				

19 DALYVAVIMAS TVIRTINANT STRATEGIJĄ

PVSV darbo grupės užduotis yra užtikrinti, kad priimant sprendimą dėl TSSD būtų atsižvelgta į PVSV išvadas. Tai gali būti pasiekta per derybas su TSSD rengėjais ir sprendimą priimančia institucija. Rekomenduojama organizuoti PVSV darbo grupės posėdį derybų organizavimo klausimu.

Rekomendacijos, kurių įgyvendinimui pritaria TSSD sprendimą priimanti institucija, turi būti dokumentuojamos.

		<p>Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos</p>	<p>Galutinė ataskaita</p>
---	---	---	----------------------------------

20 STEBĖSENOS IR ĮVERTINIMO REIKALAVIMAI

Rekomenduojama organizuoti TSSD įgyvendinimo rezultatų stebėseną, kurios tikslas – nustatyti atlikto PVSV teisingumą ir veiksmingumą bei PVSV tobulintinas procedūras.

Rekomenduojama TSSD rezultatų ir PVSV procedūros stebėseną. Stebėsenos rodiklius, stebėsenos pradžią ir pabaigą gali pasiūlyti PVSV seminaro dalyviai, o juos nustato PVSV darbo grupė, pavesdama šią veiklą atsakingam asmeniui.

TSSD rezultatų stebėseną leidžia patikrinti PVSV prielaidas, prognozes ir, ar PVSV buvo tinkamai atliktas, nustatyti poveikius sveikatai, kurie nebuvo identifikuoti PVSV. Atliekant šiuos įvertinimus sukaupiama patirtis, kuri gali būti panaudota kitiems PVSV.

Rekomenduojama stebėjimui pasirinkti tuos rodiklius, kurie yra nuolatos registruojami (pvz., Higienos instituto, Lietuvos statistikos departamento, Vėžio registro ir kitose duomenų bazėse, savivaldybėse).

Atliekant PVSV procedūros įvertinimą galima patikrinti šio proceso efektyvumą. Gali būti stebimi šie rodikliai:

- Procedūros tinkamumas:
  - Ar tinkamai parinkta PVSV geografinė vietovė?
  - Ar tinkamai pasirinktas PVSV atlikimo terminas, atsižvelgiant į TSSD sprendimo priėmimo terminą?
  - Ar tinkamai parengta informacija PVSV seminaro dalyviams?
  - Ar tinkamai parinkti PVSV seminaro dalyviai ir ar tinkamai jie pakviesti?
  - Ar tinkamai parinktos užduotys PVSV seminaro dalyviams, atsižvelgiant į jų gebėjimus?
  - Ar tinkamai pateikta informacija TSSD sprendimą priimančiai institucijai?
  - Ar TSSD priimanči institucijai atsižvelgė į PVSV rekomendacijas?
  - Ar PVSV organizavimas atitiko PVSV priežiūros grupės nustatytą tvarką?
- PVSV tinkamumas:
  - Ar tinkamai įvertintos visuomenės pažeidžiamos grupės?

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

- Ar PVSV seminare buvo tinkamai nustatyti galimi TSSD poveikiai sveikatai ir determinantai?
- Ar parengtas rekomendacijas galima buvo praktiškai įgyvendinti?
- Ar tinkamai parengta PVSV ataskaita, ar ji pritaikyta tikslinei grupei?
- Ar vertintojas nebuvo šališkas?

PVSV rezultatų stebėsenos ir įvertinimo rezultatai dokumentuojami.

21 LITERATŪROS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Breeze, C. H.; Lock, K. *Health Impact Assessment as part of Strategic Environmental Assessment review of Health Impact Assessment concepts, methods and practice to support the development of a protocol on Strategic Environmental Assessment to the Espoo Convention, Which Adequately Covers Health Impacts*. 2011
2. *Improving Health in the United States: The Role of Health Impact Assessment Committee on Health Impact Assessment*. Board on Environmental Studies and Toxicology Division on Earth and Life Studies National Research Council, 2011
3. *A Guide to Health Impact Assessment: A Policy Tool for New Zealand*. Public Health Advisory Committee, 2005
4. Lauzière, Julie. *Health Impact Assessment: Guides & Tools*. 2008
5. *Ambient Air Quality in Claremont. Public Health Assessment*. New Hampshire Department of Environmental Services, 2009
6. *Strategic Health Impact Assessment on Wind Energy Development in Oregon*. Oregon Health Authority, 2012
7. *Health Impact Assessment: Main Concepts and Suggested Approach*. Gothenburg Consensus Paper, December 1999. European Centre for Health Policy, 1999. In: Diwan, V.; et al., eds. *Health Impact Assessment: From Theory to Practice*. Gothenburg: Nordic School of Public Health: 89–103. Prieiga per internetą: www.apfo.org.uk/resource/view.aspx?RID=44163
8. Scott-Samuel, A.; Birley, M.; Ardern, K. *Merseyside Guidelines for Health Impact Assessment Liverpool*. Merseyside Health Impact Assessment Steering Group/Liverpool Public Health Observatory, 1998

		Turizmo sektoriaus strateginių dokumentų poveikio visuomenės sveikatai vertinimo metodinės rekomendacijos	Galutinė ataskaita
---	---	--	---------------------------

9. *The Effectiveness of Health Impact Assessment. Scope and Limitations of Supporting Decision Making in Europe.* European Observatory on Health Systems and Policies, 2007
10. *Health in All Policies. Prospects and Potentials.* European Observatory on Health Systems and Policies, 2006
11. Forsyth, Ann; Slotterback, Carissa Schively; Krizek, Kevin. *Health Impact Assessment for Planners: What Tools Are Useful?.* 2010
12. Gagnon, France; Michaud, Mélanie. *Health Impact Assessment and Public Policy Formulation.* 2008
13. Doyle, Cathal; Metcalfe, Owen. *Policy Health Impact Assessment for the European Union: Pilot Health Impact Assessment of the European Employment Strategy in Ireland.* 2004
14. Poveikio visuomenės sveikatai vertinimo šaltinių sąrašas. Prieiga per internetą: <http://www.who.int/heli/impacts/impactdirectory/en/index1.html>
15. Breeze, C. H. *Health Impact Assessment as Part of Strategic Environmental Assessment.* 2001
16. *Deciding if a Health Impact Assessment is Required (Screening for HIA).* NHS, 2003
17. *Health Impact Assessment of Air Pollution and Communication Strategy: Third-year Report.* APHEIS, 2005
18. *Health Impact Assessment Guidance.* Institute of Public Health in Ireland, 2006
19. *The executive park subarea plan health impact assessment. An Application of the Healthy Development Measurement Tool (HDMT).* San Francisco Department of Public Health, 2007

Šiame dokumente pateikta nuomonė yra dokumentų rengėjų nuomonė ir nebūtinai atitinka Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centro (SMLPC) poziciją. Nei SMLPC, nei asmenys, veikiantys SMLPC vardu, nėra atsakingi už šiame dokumente pateiktos informacijos panaudojimą.